

Nr 138

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring i föräldrabalken m. m.; given Stockholms slott den 9 juni 1967.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden och lagrådets protokoll, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

- 1) lag om ändring i föräldrabalken,
- 2) lag om ändrad lydelse av 1 § utsökningslagen,
- 3) lag om ändrad lydelse av 50 § barnavårdslagen den 29 april 1960 (nr 97).

Enligt Vårt nådiga beslut:

GUSTAF ADOLF

Herman Kling

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen framläggs förslag till ny lagstiftning om verkställighet som gäller överflyttning av barn. De nya bestämmelserna, som infogas i föräldrabalken, avser verkställighet både av domar angående vårdnad eller umgängesrätt och av domar som direkt går ut på att barn skall överlämnas. De skall dessutom gälla i sådana fall då vårdnadshavare utan att dom föreligger begär att barn som vistas hos annan skall överlämnas till honom. Ärendena skall handläggas av länsstyrelsen.

Förslaget utgår från att överlämnande av barn i första hand skall ske under parternas frivilliga medverkan. Sådan frivillig överflyttning sker under ledning av företrädare för barnavården efter uppdrag av länsstyrelsen. Om barnet inte kan överflyttas på frivillighetens väg, får länsstyrelsen förordna om verkställighet. Länsstyrelsen får därvid förelägga vite eller, om det anses nödvändigt, förordna att barnet skall hämtas genom polismyndighets försorg. Vid hämtning skall företrädare för barnavården och, om möjligt, läkare närvara.

Överflyttning får i regel inte ske mot barnets vilja, om barnet har fyllt 15 år eller nått sådan mognad att dess vilja bör beaktas på motsvarande sätt. Länsstyrelsen kan vidare vägra verkställighet i vissa fall då den anser det påkallat att fråga om ändring beträffande vårdnaden prövas av rätten eller när överflyttning ej kan ske utan avsevärd fara för barnets kroppsliga eller själsliga hälsa.

Nuvarande möjlighet för barnavårdsnämnd att enligt barnavårdslagen förbjuda föräldrar eller annan som har vårdnaden att ta barn från fosterhem avses stå kvar med vissa jämkningar. Bl. a. föreslås att sådant förbud skall förlora sin verkan, om länsstyrelsen beslutar om verkställighet enligt de nya bestämmelserna i föräldrabalken.

Förslag
till
Lag
om ändring i föräldrabalken

Härigenom förordnas, att till föräldrabalken skall fogas ett nytt kapitel, 21 kap., av följande lydelse.

21 kap.

Om verkställighet av dom eller beslut rörande vårdnad m. m.

Verkställighet av dom eller beslut

1 §.

Verkställighet av vad rätten i dom eller beslut bestämt om vårdnad eller umgängesrätt eller om överlämnande av barn sökes hos länsstyrelsen.

Har domen eller beslutet icke vunnit laga kraft och är ej särskilt medgivet att verkställighet ändå får ske, får länsstyrelsen icke vidtaga åtgärd enligt 2 eller 3 §.

2 §.

Innan länsstyrelsen förordnar om verkställighet, äger den uppdraga åt ledamot eller suppleant i barnavårdsnämnden eller tjänsteman inom barnavården att verka för att den som har hand om barnet frivilligt skall fullgöra vad som åligger honom.

Den som fått uppdrag enligt första stycket skall inom tid som länsstyrelsen bestämmer lämna denna en redogörelse för de åtgärder som vidtagits och vad som förekommit vid uppdragets utförande. Tiden får ej utan synnerliga skäl sättas längre än två veckor.

3 §.

Förordnar länsstyrelsen om verkställighet, äger den förelägga vite eller, om det anses nödvändigt, besluta att barnet skall hämtas genom polismyndighets försorg. Länsstyrelsen kan även i samband med förordnandet lämna uppdrag enligt 2 §, om sådant ej förekommit tidigare.

Om särskilda skäl föreligga, får länsstyrelsen för att underlätta barnets överflyttning föreskriva, att barnet tillfälligt skall omhändertagas på lämpligt sätt.

Länsstyrelsen äger utdöma förelagt vite.

4 §.

Har barnet fyllt femton år, får verkställighet icke ske mot dess vilja, utan att länsstyrelsen finner det nödvändigt av hänsyn till barnets bästa. Det samma gäller, om barnet ännu ej fyllt femton år men nått sådan mognad att dess vilja bör beaktas på motsvarande sätt.

5 §.

Är det uppenbart att förhållandena ändrats väsentligt sedan domen eller beslutet meddelades, kan länsstyrelsen vägra verkställighet, om det av hänsyn till barnets bästa är påkallat att fråga om ändring beträffande vårdnad eller umgängesrätt prövas av rätten. Sådan fråga upptages av rätten på ansökan av den som varit part i ärendet hos länsstyrelsen eller av barnavårdsman eller barnavårdsnämnd.

Länsstyrelsen får även i annat fall vägra verkställighet, om sådan ej kan ske utan avsevärd fara för barnets kroppsliga eller själsliga hälsa.

Överflyttning av barn i andra fall

6 §.

Även om dom eller beslut som avses i 1 § ej föreligger, äger den som har vårdnaden att, när barnet vistas hos annan, påkalla länsstyrelsens åtgärd för att barnet skall överflyttas till honom.

Föreliggande särskilda skäl att fråga om ändring beträffande vårdnaden prövas av rätten, kan länsstyrelsen vägra att vidtaga den sökta åtgärden.

I övrigt äga 2—5 §§ tillämpning.

7 §.

Bestämmelserna i 6 § äga motsvarande tillämpning, när föräldrar eller adoptivföräldrar gemensamt ha vårdnaden och en av dem utan beaktansvärt skäl egenmäktigt bortfört eller kvarhåller barnet samt den andre begär rättelse.

Gemensamma bestämmelser

8 §.

Hämtning och annan åtgärd beträffande barnet skall utföras på ett för barnet så skonsamt sätt som möjligt.

Vid hämtning skola ledamot eller suppleant i barnavårdsnämnd eller tjänsteman inom barnavården och, om möjligt, läkare närvara. Om barnet på grund av sjukdom ej bör flyttas eller annat särskilt hinder möter, skall hämtningen uppskjutas.

9 §.

Föreligger i ärende som avses i detta kapitel fara att barnet föres ur landet eller är ärendet av annan anledning brådskande, kan länsstyrelsen omedelbart förordna, att barnet skall omhändertagas på sätt länsstyrelsen finner lämpligt.

Kan beslut enligt första stycket ej avvaktas, får polismyndighet vidtaga sådan omedelbar åtgärd som kan ske utan skada för barnet. När sådan åtgärd vidtages, skola om möjligt ledamot eller suppleant i barnavårdsnämnden eller tjänsteman inom barnavården och läkare närvara. Åtgärden skall genast anmälas till länsstyrelsen, som utan dröjsmål prövar om den skall bestå.

10 §.

I ärende enligt detta kapitel skall länsstyrelsen föranstalta om den utredning som är behövlig. Förhör får hållas med var och en som kan antagas ha upplysningar av betydelse att lämna. Länsstyrelsen kan förordna, att barnet skall undersökas av läkare.

I kallelse till förhör eller läkarundersökning äger länsstyrelsen förelägga vite. Länsstyrelsen äger utdöma förelagt vite.

11 §.

Beträffande parts skyldighet att ersätta motparts kostnader i ärende enligt detta kapitel äga utsökningslagens bestämmelser om kostnader i utsokningsmål hos överexekutor motsvarande tillämpning.

I fråga om ersättning till den som på kallelse inställt sig för förhör inför länsstyrelsen och icke är part äga bestämmelserna om ersättning av allmänna medel till vittne motsvarande tillämpning. Ersättningen skall dock alltid betalas av allmänna medel. Även kostnad för hämtning eller omhändertagande av barn och läkarundersökning betalas av allmänna medel. Fråga om ersättning enligt detta stycke prövas av länsstyrelsen.

12 §.

Talan mot länsstyrelsens beslut föres hos Konungen genom besvär. Besvären ingivas till länsstyrelsen. Denna skall skyndsamt infordra förklaring över besvären, om det ej är uppenbart att anledning saknas, och införskaffa ytterligare utredning, om det är behövt. Länsstyrelsen skall därefter sända handlingarna i ärendet jämte eget utlåtande till vederbörande statsdepartement.

Beslut, som ej avser utdömande av vite eller ersättning för parts kostnad, länder omedelbart till efterrättelse, om ej annat förordnas.

13 §.

Beslut enligt detta kapitel angående överflyttning utgör ej hinder att den därvid avgjorda frågan prövas på nytt, när ändrade förhållanden eller annat särskilt skäl föranleder det.

14 §.

Närmare bestämmelser för tillämpningen av detta kapitel meddelas av Konungen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1968.

Ärende som vid lagens ikraftträdande är anhängigt hos länsstyrelsen skall vid dennas fortsatta handläggning enligt denna lag ej anses som ett ärende som ankommer på överexekutor. Ärende som vid samma tidpunkt är anhängigt hos särskild överexekutor får av denne överlämnas till länsstyrelsen för handläggning enligt denna lag. I annat fall tillämpas utsökningslagen i ärendet.

Har överexekutor meddelat utslag i ärende vari verkställighet sökts före lagens ikraftträdande, skall utsökningslagen alltjämt tillämpas.

Utslag som meddelats enligt utsökningslagen utgör ej hinder att den därvid avgjorda frågan prövas på nytt, när ändrade förhållanden eller annat särskilt skäl föranleder det. Därvid skall de nya bestämmelserna tillämpas.

Vad i annan lag eller författning är föreskrivet om överexekutor skall i stället gälla länsstyrelsen, såvitt rör frågor som avses i de nya bestämmelserna.

Förslag
till
Lag
om ändrad lydelse av 1 § utsökningslagen

Härigenom förordnas, att 1 § utsökningslagen¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

1 §.

Utsökningsmål upptagas — — — — — annat stadgas.

Konungens befallningshavande — — — Konungens befallningshavande.

Konungens befallningshavande — — — vara överexekutor.

*Bestämmelserna i denna lag om
utsökningsmål gälla ej ärende som
avses i 21 kap. föräldrabalken.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1968. Om utsökningslagens tillämpning i vissa ärenden, som anhängiggjorts dessförinnan, meddelas föreskrifter i övergångsbestämmelserna till lagen den 1967 (nr) om ändring i föräldrabalken.

¹ Senaste lydelse av 1 § se 1964: 446.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av 50 § barnavårdslagen den 29 april 1960 (nr 97)

Härigenom förordnas, att 50 § barnavårdslagen den 29 april 1960 skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

50 §.

Om det skulle *vara till avsevärd skada för ett fosterbarn* att skiljas från fosterhemmet, äger barnavårdsnämnden i den kommun, där fosterhemmet finnes, för viss tid eller tills vidare förbjuda föräldrarna eller annan som har vårdnaden om barnet att taga det från fosterhemmet.

Om det skulle *innebära avsevärd fara för ett fosterbarns kroppsliga eller själsliga hälsa* att skiljas från fosterhemmet, äger barnavårdsnämnden i den kommun, där fosterhemmet finnes, för viss tid eller tills vidare förbjuda föräldrarna eller annan som har vårdnaden om barnet att taga det från fosterhemmet.

Är förbud — — — — —

— — — — — fyra veckor.

Förbud enligt denna paragraf utgör ej hinder att barnet skiljes från fosterhemmet på grund av beslut enligt 21 kap. föräldrabalken.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1968.

Utdrag ur protokollet över justitieärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 27 januari 1967.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, LANGE, KLING, EDENMAN, JOHANSSON, PALME, SVEN-ERIC NILSSON, LUNDKVIST, GUSTAFSSON, GEIJER, MYRDAL, ODHNOFF.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Kling, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *verkställighet som rör barn m. m.* och anför.

Inledning

I lagberedningens uppdrag att reformera utsökningsrätten ingår bl. a. att göra en översyn av bestämmelserna om sådan verkställighet som rör överlämnande av barn. Reglerna härom har då och då tagits upp i den offentliga debatten, och det har i skilda sammanhang framhållits att nuvarande ordning inte är tillfredsställande. Diskussionen har rört både formerna för verkställigheten och frågan vilka organ som bör besluta och utföra åtgärderna. Stor uppmärksamhet har också ägnats förutsättningarna för flyttning av barn från fosterhem. I barnavårdslagen den 29 april 1960, nr 97, (BvL) upptogs en bestämmelse om rätt för barnavårdsnämnd att under vissa förutsättningar förbjuda föräldrar eller annan vårdnadshavare att ta barn från fosterhem. Det förutsattes vid lagens tillkomst, att hit hörande problem skulle övervägas på nytt i samband med revisionen av den exekutionsrättsliga lagstiftningen.

Beredningen tog under år 1965 upp frågan om verkställighet som rör barn och samrådde därvid med familjerättskommittén och särskilda experter. På grundval av överläggningarna utarbetades en i juni 1965 dagtecknad promemoria med förslag till regler om verkställighet som rör barn (stencil). Över promemorian inhämtade beredningen yttranden från ett antal myndigheter och organisationer. Sålunda avgavs yttranden av Svea hovrätt, hovrätten över Skåne och Blekinge, hovrätten för Nedre Norrland, socialstyrelsen, medicinalstyrelsen, överståthållarämbetet (ÖÄ) och samtliga länsstyrelser, Sveriges advokatsamfund, Föreningen Sveriges

rättshjälpsjurister, Svenska kommunförbundet, Svenska stadsförbundet och Svenska föreningen för barn- och ungdomspsykiatri. Länsstyrelserna bifogade yttranden från vissa socialvårdskonsulenter och andra organ, varjämte barnavårdsnämnderna i de större städerna inkom med yttranden direkt till beredningen. Yttranden avgavs sålunda av kronofogdemyndigheterna i Stockholm, Danderyd, Norrköping, Jönköping, Malmö, Lund, Hälsingborg, Halmstad och Borlänge, socialvårdskonsulenterna i Stockholm, Linköping, Växjö, Kristianstad, Göteborg, Mariestad, Västerås, Falun, Härnösand och Luleå, barnavårdskonsulenterna i Södermanlands, Kronobergs, Kopparbergs och Västernorrlands län, länsläkarna i Stockholms, Kristianstads och Västernorrlands län, polismyndigheterna i Uppsala, Linköping, Visby, Karlskrona, Karlshamn, Malmö och Hälsingborg samt barnavårdsnämnderna i Stockholm, Solna, Uppsala, Linköping, Norrköping, Jönköping, Tranås, Växjö, Kalmar, Oskarshamn, Karlskrona, Karlshamn, Simrishamn, Malmö, Lund, Hälsingborg, Halmstad, Göteborg, Borås, Kristinehamn, Örebro, Västerås, Borlänge, Sundsvall, Örnsköldsvik, Skellefteå, Luleå samt Gnosjö och Själevads kommuner. Nytt samråd ägde därefter rum med experter.

På grundval av vad sålunda förekommit avgav beredningen den 8 juni 1966 betänkandet »Utsökningsrätt V» med förslag till lagstiftning om verkställighet som rör barn (SOU 1966: 38).¹

I betänkandet föreslås att verkställigheten rörande barn helt skils från sådan exekution som avses i utsökningslagen (UL) och att bestämmelser i ämnet infogas i föräldrabalken (FB) genom tillägg av ett nytt kapitel sist i balken. Verkställigheten skall enligt förslaget handhas av länsstyrelsen i dess egenskap av överordnad barnavårdsmyndighet. Förslaget innehåller vidare närmare regler om verkställighetens genomförande, förfarandet hos länsstyrelsen m. m. Beredningen föreslår också vissa följdändringar i UL och BvL. Förslaget till lag om tillägg till FB torde få fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende som *bilaga 1*.

Efter remiss av Kungl. Maj:t har yttranden över betänkandet avgetts av justitiekanslern (JK), rikspolisstyrelsen, exekutionsväsendets organisationsnämnd, domstolskommittén, Föreningen Sveriges häradshövdingar, Föreningen Sveriges stadsdomare, Föreningen Sveriges kronofogdar, Föreningen Sveriges länspolischefer och Svenska polisförbundet.

Jag anhåller nu att få ta upp lagförslagen i »Utsökningsrätt V» till behandling. Samtidigt får jag — efter samråd med statsrådet Odhnoff — anmäla en med beredningens förslag sammanhängande fråga om ändringar i BvL.

¹ Betänkandet är undertecknat av f. d. justitierådet Gösta Walin, ordförande, samt numera justitierådet Ulf Lundvik och hovrättsrådet Gösta Dyrssen. De experter med vilka beredningen har samrått är socialinspektören Karin Danielsson, förste socialinspektören Doris Holmgren, överläkaren Elsa-Brita Nordlund, förste byråsekreteraren Margareta Wallin och landssekreteraren Ludvig Lorichs.

Gällande rätt m. m.

Enligt 6 kap. 1 § FB står barn i äktenskap under föräldrarnas vårdnad till dess det fyllt 21 år eller ingått äktenskap. Om en av föräldrarna gör sig skyldig till grovt missbruk eller grov försummelse vid vårdnadens utövande eller är hemfallen åt missbruk av rusgivande medel eller för ett lastbart liv, äger rätten liksom i vissa andra situationer enligt 6 § i samma kap. förordna, att den andra maken ensam skall ha vårdnaden. Inträffar sådant fall i fråga om bägge föräldrarna, kan vårdnaden överflyttas på särskilt förordnad förmyndare. Lever föräldrarna åtskilda på grund av söndering eller döms det till återgång, hemskillnad eller äktenskapsskillnad, skall rätten enligt 7 § bestämma, vilken av föräldrarna som skall ha vårdnaden eller om denna skall utövas av särskild förmyndare. Fader eller moder som är skild från vårdnaden får enligt 10 § inte betagas tillfälle till umgänge med barnet utan att särskilda omständigheter föranleder det. Nöjer han sig inte med vad som bestäms av vårdnadshavaren, får rätten slita tvisten.

Vårdnaden om adoptivbarn tillkommer enligt 11 § adoptanten (vanligen makar) enligt huvudsakligen samma regler som gäller för barn i äktenskap. Barn utom äktenskap står enligt 12 § under moderns vårdnad. Vårdnaden kan under särskilda förutsättningar överflyttas till fadern eller särskild förmyndare. Fader eller moder som inte har vårdnaden har rätt att umgås med barnet enligt samma regler som gäller för barn i äktenskap.

Beträffande vårdnadens innehåll framgår av 6 kap. 2 och 3 §§ FB, att vårdnadshavaren är skyldig att sörja för barnets person och ge det sorgfällig uppfostran samt ha uppsikt över barnet. Som en konsekvens härav äger vårdnadshavaren ha barnet hos sig eller i övrigt bestämma dess vistelseort och han kan fordra, att den som utan stöd i lag vägrar att överlämna barnet till honom skall utlämna det.

Vårdnadshavarens befogenheter inskränks i princip inte, om han överlämnar barnet till fosterhem. Även om annat har avtalats, kan han när som helst fordra att få tillbaka barnet, om han tycker att det är lämpligt. Om det skulle vara till avsevärd skada för ett fosterbarn att skiljas från fosterhemmet, kan emellertid barnavårdsnämnd enligt 50 § BvL förbjuda vårdnadshavaren att ta barnet därifrån. Sådant förbud kan meddelas för viss tid eller tills vidare. Så länge förbudet gäller är vårdnadshavarens befogenhet att bestämma barnets vistelseort satt ur kraft. Motsvarande inträffar, om barnet blir omhändertaget för samhällsvård enligt BvL.

Gällande lag innehåller inte några särskilda bestämmelser i fråga om sådan verkställighet som går ut på att barn skall överlämnas till vårdnadshavaren eller till fader eller moder, vilken inte har vårdnaden men äger rätt att umgås med barnet. Vissa regler i UL som är skrivna främst med tanke på

andra situationer tillämpas. I 3 kap. UL finns föreskrifter om verkställighet av domstols avgöranden i tvistemål. I 37 § anges vissa här ej aktuella fall då utmättningsman, dvs. kronofogdemyndigheten, äger verkställa dom utan särskilt bemyndigande. I andra fall ankommer det enligt 38 § på överexekutor att förordna om verkställighet och sättet därför. För ändamålet äger överexekutor, när det finnes lämpligt, förelägga vite och utdöma detta. Som överexekutor fungerar numera länsstyrelsen eller den som särskilt har förordnats till överexekutor för viss del av län. Vidare gäller enligt 8 kap. UL att överexekutor i viss utsträckning kan bevilja handräckning utan att domstols beslut föreligger. Bl. a. föreskrivs i 191 §, att om någon egenmäktigt har pantat något till sig eller skilt annan från det han innehar eller eljest själv har tagit sig rätt, överexekutor genast kan återställa det rubbade besittningsförhållandet.

I praxis har 38 § UL ansetts tillämplig, när det föreligger dom eller interimistiskt beslut som reglerar fråga om barns överlämnande. Vårdnadshavaren resp. den umgängesberättigade kan i sådant fall vända sig till överexekutor, som förordnar om verkställighet och föreskriver hur den skall genomföras. I praktiken står härvid valet mellan vitesföreläggande och hämtning genom utmättningsman. När dom eller beslut som nyss har nämnts inte föreligger, kan vårdnadshavaren enligt fast praxis begära handräckning hos överexekutor enligt 191 § UL för att få barnet överlämnat från den som har det om händer. För genomförande av umgängesrätt som inte grundas på dom eller beslut av domstol torde handräckning enligt 191 § UL däremot knappast bli aktuell. Enligt 6 kap. 10 § FB ankommer det på domstol att pröva tvist i sådan fråga, och det kan svårligen tänkas, att överexekutor skulle kunna ge handräckning enligt 191 § när frågan om umgängesrätt inte har prövats av domstol.

Vissa närmare föreskrifter om förfarandet vid överlämnande av barn meddelas i kungörelserna den 27 november 1964 (nr 847) med vissa bestämmelser om överexekutors verksamhet och (nr 846) med vissa bestämmelser om handläggning hos utmättningsman. Enligt 2 § i förstnämnda kungörelse skall överexekutor höra barnavårdsnämnd och läkare i den mån det är behövt och enligt 19 § i den sistnämnda kungörelsen skall förrättningsmannen, när beslut om överlämnande av barn skall verkställas, så långt det är möjligt sörja för att verkställigheten inte medför fara för barnets hälsa. I den mån det kan anses behövt bör han höra barnavårdsnämnd och läkare i ärendet och kalla dem till förrättningen. Läkare som har hörts av överexekutor eller utmättningsman eller närvarit vid förrättning får ersättning av allmänna medel.

Det har i litteraturen hävdats, att det i allmänhet torde vara lämpligt att överexekutor i första hand använder vitesföreläggande, oavsett om 38 § eller 191 § UL tillämpas. Om detta inte leder till åsyftat resultat, anses överexekutor böra uppdra åt utmättningsman att hämta barnet. I praxis används

vitesföreläggande jämförelsevis ofta vid tillämpning av 38 § UL. I sådana fall förekommer också hämtning genom utmätningsman, ofta utan att vitesföreläggande först har prövats. Vid tillämpning av 191 § UL är hämtning genom utmätningsman del ojämförligt vanligaste. Undantagsvis förekommer det att överexekutor ger föreläggande utan att utsätta något tvångsmedel. Meningen torde därvid vara, att sökanden får återkomma med begäran därom för den händelse överexekutors föreläggande inte respekteras.

Verkställighet har i praxis vägrats, när det med hänsyn till barnets konstitution eller annat förhållande förelegat grundad anledning till antagande att barnet skulle åsamkas allvarligt men. Detta gäller även när sökanden har kunnat åberopa dom eller beslut rörande vårdnaden. Om förhållandena har ändrats väsentligt sedan domen meddelades, har detta i en del fall ansetts utgöra hinder mot verkställighet. I tidigare praxis har vidare funnits en tendens att inte bevilja handräckning enligt 191 § UL, när fosterföräldrar har mottagit ett barn för vård och vårdnadshavaren efter lång tid godtyckligt har velat ta barnet åter. Vårdnadshavaren har då kunnat påkalla prövning av domstol. Numera torde i huvudsak samma synpunkter anläggas vid prövningen, vare sig det är fråga om handräckning hos överexekutor eller frågan har varit underställd domstol.

Vid prövningen om en överflyttning av barn kan befaras medföra skada för barnet har i praxis hänsyn tagits också till barnets inställning. Det har antagits, att verkställighet åtminstone i regel inte bör genomföras mot barnets vilja, om barnet har fyllt femton år eller nått motsvarande utveckling.

Verkställighet som innefattar överlämnande av barn förekommer i praktiken jämförelsevis sällan. Beredningen har fordrat in vissa sifferuppgifter från ÖA, länsstyrelserna och de särskilda överexekutorer som är stationerade i Göteborg, Malmö, Norrköping, Hälsingborg och Borås. Sammanfattningsvis visar dessa siffror följande.

År	Antal ärenden som prövats i sak (inom parentes antalet ärenden som rört endast umgängesrätt)	Ansökan beviljad	Handräckning av utmätningsman använd
1960.....	56 (29)	41	28
1961.....	51 (27)	37	21
1962.....	35 (18)	23	20
1963.....	48 (29)	32	17
1964.....	48 (35)	35	16

Beredningens förslag

Beredningens förslag enligt betänkandet ansluter nära till förslaget i den tidigare nämnda promemorian. Bara i vissa punkter förekommer skiljaktigheter och dessa är i flertalet fall av redaktionell art. Fastän de flesta

remissyttrandena hänför sig till promemorian, torde det därför inte vara nödvändigt att här särskilt redogöra för dennas innehåll. Min redogörelse i det följande omfattar därför bara förslaget enligt betänkanDET jämte vissa påpekanden om vissa skiljaktigheter mellan detta och promemorians förslag. Beredningens betänkande innehåller även en redogörelse för de bestämmelser i ämnet som gäller i Danmark, Finland och Norge och vidare en översikt över de krav på reformer av den svenska lagstiftningen som har förts fram i olika sammanhang. I dessa delar får jag hänvisa till betänkanDET (s. 14—26).

Med uttrycket *domstols beslut* i fråga om vårdnad eller umgängesrätt avser beredningen dels dom i mål angående vårdnad eller umgängesrätt, dels sådant avgörande i frågan vilket tas in i en dom, som även gäller andra frågor, och dels såväl beslut under rättegången som slutligt beslut rörande vårdnaden eller umgängesrätten.

Beslutande myndighet och förfarandets huvuddrag

Beredningen erinrar om att de myndigheter som f. n. kommer i beröring med verkställighetsfrågor och likartade spörsmål som rör barn främst är de allmänna domstolarna, de exekutiva organen och barnavårdsmyndigheterna. De sistnämnda, som biträds av polis, är barnavårdsnämnderna och över dem länsstyrelsen. Talan mot länsstyrelsens beslut förs i regeringsrätten. Instansordningen för exekutiva mål börjar i allmänhet med utmätningsman, varefter följer överexekutor, hovrätt och högsta domstolen. Den som vill att domstols beslut skall verkställas enligt 38 § UL har dock att göra ansökan direkt hos överexekutor. Detsamma gäller ansökan om handräckning enligt 191 § UL — utan föregående dom eller beslut av domstol. I regel är länsstyrelsen även överexekutor, men de exekutiva målen handläggs där ofta av andra befattningshavare än dem som svarar för barnavårdsfrågor.

Beredningen framhåller att det för nutida uppfattning är främmande att frågor om barns överlämnande skall behandlas enligt verkställighetsregler som rör egendomsobjekt av olika slag. Reglerna om verkställighet som rör barn bör därför frikopplas från det vanliga exekutiva förfarandet. Beredningen pekar särskilt på vissa skillnader i verkställigheten. Verkställighet som rör barn grundas ofta på avgörande av domstol, t. ex. i hem- eller äktenskapsskillnadsmål. Ibland rör domstols beslut fråga om överflyttning av vårdnaden i anledning av vanvård e. d. Domstol kan vidare ha ålagt fosterföräldrar att överlämna barn till vårdnadshavaren. Exekutiv myndighet har ej i några andra fall hand om verkställighet som rör omhändertagande av människor. Det synes principiellt betydelsefullt, att de också befrias från omhändertagande av barn. Vidare framhålls att det i exekutionstekniskt hänseende föreligger en beaktansvärd skillnad mellan

vanliga tvistemålsdomar som avses i 38 § UL och avgöranden i vårdnadsfrågor. De domar som enligt nämnda lagrum skall bringas till verkställighet går i allmänhet ut på en viss prestation. När denna väl en gång är fullgjord, kommer regelmässigt inte någon ytterligare verkställighet i fråga. Beslut angående vårdnad om barn utgör eller är i allt fall jämförbart med ett avgörande i en statusfråga och innehåller ej något direkt åläggande att utlämna barnet. Det är därför tveksamt om 38 § UL över huvud har varit avsedd att tillämpas på sådant beslut, även om man i rättspraxis har ansett paragrafen tillämplig. Härtill kommer att verkställigheten, särskilt när hämtning krävs, i realiteten främst rör en person som inte varit part i målet, nämligen barnet. Omhändertagandet av barnet utgör en form av utövning av de befogenheter som har anförtrotts vårdnadshavaren. Behov av myndighets bistånd för sådant omhändertagande kan bli aktuellt gång efter annan och under skilda omständigheter. Enligt beredningens mening kan sådana verkställighetsåtgärder beträffande barn bäst jämföras med de praktiska uppgifter som annars ankommer på barnavårdsmyndigheterna. Dessa har tillgång till speciell sakkunskap om behandlingen av barn och kan förutsättas vara förtrogna med närliggande frågor.

Vid närmare prövning finner beredningen, att det inte synes kunna komma i fråga att i detta sammanhang anlita barnavårdsnämnderna som beslutande organ. Sammansättningen av nämnderna kan enligt beredningen inte anses så kvalificerad att ansvaret som beslutsorgan bör anförtros dem. Antalet ärenden är också så begränsat att varje nämnd bara undantagsvis skulle få något ärende av hithörande slag. Att söka förstärka nämnderna med särskilda ledamöter torde enligt beredningen knappast vara genomförbart och kan i varje fall inte vara ändamålsenligt. Härtill kommer, att nämnden i orten kan ha avgett yttrande till domstol som har dömt i saken och därför kan känna sig jävig.

Beredningen anser det lämpligare, att länsstyrelsen i sin egenskap av överordnad barnavårdsmyndighet blir beslutsorgan. Länsstyrelserna synes enligt beredningen väl skickade att handha uppgiften. Bl. a. har de förutsättningar att bedöma, om de skäl som kan komma att anföras mot verkställighet är tillräckligt bärande för att hindra att sådan äger rum. Om verkställighetsfrågan anförtros länsstyrelserna, synes det också beredningen lämpligt, att talan mot deras beslut får föras hos regeringsrätten, som nu är sista instans i ärenden om samhällsvård, förbud mot flyttning av fosterbarn m. m.

Beredningen går vidare in på frågan om de vanliga exekutiva myndigheterna kan anses lika lämpliga. Beredningen förutsätter därvid att överexekutorsinstitutionen kommer att avskaffas. Utan att gå närmare in på denna fråga framhåller beredningen, att det är tänkbart att vissa särskilda verkställighetsuppgifter i så fall skulle kunna läggas på allmän under-

rätt. Eftersom underrättsorganisationen dock i allmänhet inte torde vara lämpad för att handha praktiska verkställighetsfrågor, utgår beredningen från att kronofogdemyndigheterna skulle komma att svara för den vanliga exekutiva verksamheten. Emellertid anser beredningen att både principiella och praktiska skäl talar emot att kronofogde handhar sådan verkställighet som gäller barn. Det bör helst inte kvarstå någon sammanblandning av sådan verkställighet och förmögenhetsrättslig exekution. Hämtningsförrättingarna har föga gemensamt med de göromål som i övrigt ankommer på kronofogde. När barn i andra sammanhang skall hämtas, t. ex. till ungdomsvårdsskola, ombesörjs också åtgärden av barnavårdsnämnd eller polismyndighet. Beredningen finner alltså, att länsstyrelse som överordnad barnavårdsmyndighet är att föredra framför kronofogde som beslutande organ i hithörande frågor.

Beredningen diskuterar slutligen om allmän underrätt kan vara lämpligare än länsstyrelse som beslutande myndighet. En sådan ordning anses dock bli tyngande. Underrätterna är inte organisatoriskt rustade att handha verkställigheten på ett tillfredsställande sätt. Det är uppenbarligen mycket angeläget, att verkställigheten inte fördröjs och att ärendena handläggs på ett smidigt sätt. Länsstyrelsernas erfarenhet som barnavårdsmyndigheter synes också uppväga domstolarnas erfarenhet av vårdnadsfrågor i skillnadsmål. De har vidare tillgång till speciell sakkunskap i fråga om behandlingen av barn. Det kan möjligen göras gällande, att länsstyrelserna, om deras antal minskas genom en omorganisation, blir mera svårtillgängliga. Synpunkten torde dock inte ha så stor betydelse med hänsyn till nutida kommunikationer.

Beredningen stannar alltså för att länsstyrelse skall vara beslutande myndighet med regeringsrätten som besvärinstans. Hos länsstyrelsen avses handläggningen ske på den sektion som är avsedd för barnavårdsärenden. Antalet verkställighetsärenden är så ringa att förslaget enligt beredningen inte kan medföra några arbetskraftssvårigheter. Handläggningen torde knappast bli mer betungande enligt förslaget än enligt gällande ordning.

Om den föreslagna ordningen beträffande beslutande myndighet anför beredningen vissa allmänna synpunkter. Enligt beredningens uppfattning saknas anledning befara, att förslaget skall leda till någon motsatsställning mellan förvaltningsmyndigheter och allmänna domstolar. Länsstyrelserna kan förutsättas inse vikten av att domstols beslut länder till efterrättelse och att verkställighetsfrågorna inte förhalas, samtidigt som de kan bedöma de ofta ömtåliga verkställighetsfrågorna ur barnavårdssynpunkt. Länsstyrelses befogenhet att införskaffa utredning i verkställighetsärende får inte missbrukas till en reguljär omprövning av domstols beslut. Utredningen bör begränsas till att i tveksamma fall klarlägga, huruvida det föreligger medicinska hinder mot att genomföra verkställigheten. Med hänsyn till önske-

målet att ärendena inte förhalas är det också en fördel, att talan kan fullföljas direkt till regeringsrätten som högsta instans. Att regeringsrätten som överinstans på olämpligt sätt åsidosätter domstols beslut behöver inte befaras.

Utöver de överväganden av beredningen som nu har redovisats har beredningen i sin allmänna motivering tagit upp också vissa andra frågor av mera allmän räckvidd. Innan beredningens synpunkter i dessa delar refereras synes det lämpligt att översiktligt redogöra för huvuddragen i beredningens förslag beträffande de aktuella verkställighetsärendenas behandling. De nya reglerna härom anses formellt böra skiljas från bestämmelserna om vanlig exekution, och beredningen föreslår att de tas upp i ett nytt kapitel i FB, benämnt 21 kap.

Lagförslaget utgår från det fallet att begäran om verkställighet grundas på domstols beslut. Ansökan görs hos länsstyrelsen. Om länsstyrelsen anser det ändamålsenligt, kan den överlämna åt barnavårdsnämnden i orten att söka genomföra verkställigheten på frivillighetens väg, dvs. utan tvångsmedel. Länsstyrelsen kan för överflyttning i sådan ordning också anlita befattningshavare vid barnavården, om detta anses lämpligt. Verkställighetsfrågan bör inte uppehållas med särskilt försök att komma fram på frivillighetens väg, om det redan från början kan anses uteslutet att sådant försök skulle bli framgångsrikt. Nämnden eller den utsedde befattningshavaren skall inom viss tid — i regel högst två veckor — rapportera, om försöket har lyckats.

Om försök till frivillig överflyttning inte har prövats eller har misslyckats, skall länsstyrelsen fatta beslut. Länsstyrelsen kan därvid förelägga vite och, om föreläggandet inte åtljyds, utdöma vitet. Länsstyrelsen äger även förordna om hämtning av barnet genom polisens försorg. Enligt beredningens mening bör i regel vite komma i fråga i första hand.

Beträffande hämtningens verkställande föreslås en särskild bestämmelse om att åtgärden skall ske på ett för barnet så skonsamt sätt som möjligt. Vid förrättningen bör representant för barnavårdsnämnden och läkare om möjligt närvara. Hämtningsåtgärden skall skjutas upp, om barnet på grund av sjukdom inte bör flyttas eller om annat särskilt hinder föreligger. Enligt beredningens förslag skall länsstyrelsen också kunna föreskriva, att barnet övergångsvis skall tas om hand på lämpligt sätt.

Det föreslås vidare regler för det fall att länsstyrelsen vid sin prövning finner att hinder av inte endast tillfällig natur möter mot verkställigheten. Har barnet fyllt 15 år, får sålunda verkställighet mot dess vilja inte äga rum annat än om länsstyrelsen finner det nödvändigt av hänsyn till barnets bästa. Detsamma gäller om barnet ännu inte har fyllt 15 år men nått sådan mognad att dess vilja bör beaktas på lika sätt.

Om det är uppenbart att väsentligt ändrade förhållanden har inträtt se-

dan domen eller beslutet meddelades, skall länsstyrelsen, när det anses påkallat av hänsyn till barnets bästa, kunna vägra att meddela verkställighet innan rätten har prövat fråga om ändring beträffande vårdnaden eller vad därmed äger samband. Rätten skall ta upp saken på begäran av sökanden, hans motpart, barnavårdsman eller barnavårdsnämnd. Länsstyrelsen skall slutligen kunna vägra verkställighet, om den i annat fall finner att verkställighet inte kan ske utan avsevärd fara för barnets kroppsliga eller själsliga hälsa.

Beredningen tar också upp sådana fall då vårdnadshavare påkallar åtgärd utan att det föreligger domstols beslut om vårdnaden eller barnets överlämnande. F. n. kan vårdnadshavaren i denna situation vända sig till överexekutor med begäran om handräckning enligt 191 § UL för att få barnet överlämnat från den som har det om händer. Beredningens förslag innehåller en motsvarande möjlighet för vårdnadshavare att få omedelbar verkställighet utan föregående domstolsprövning. Förutsättningarna för att få sådan verkställighet och formerna för denna skall i stort sett vara desamma som när domstols beslut föreligger. Om särskilda skäl motiverar att fråga om ändring beträffande vårdnaden prövas av rätten, skall länsstyrelsen kunna vägra att vidta den sökta åtgärden innan domstolsprövning har skett.

Enligt förslaget skall länsstyrelsen vidare kunna förordna om verkställighet, när vårdnaden tillkommer föräldrar eller adoptivföräldrar gemensamt men den ena har utan beaktansvärt skäl egenmäktigt bortfört barnet eller kvarhåller det och den andra begär rättelse.

Länsstyrelsen skall också enligt förslaget omedelbart kunna förordna om omhändertagande av barn, när det är fara att barnet förs ur riket eller när verkställighetsärendet i annat fall är brådskande. Om länsstyrelsens beslut inte kan avvaktas, skall polismyndigheten i orten ha befogenhet att ingripa, varvid det om möjligt skall tillses att representant för barnavårdsnämnden och läkare medverkar. Polismyndighetens åtgärd skall genast anmälas till länsstyrelsen, som prövar huruvida den skall bestå.

I ärende om verkställighet skall länsstyrelsen enligt förslaget föranstalta om den utredning som anses behövlig. Förhör skall kunna hållas inför länsstyrelsen med var och en som antas kunna lämna upplysningar av betydelse i saken. Länsstyrelsen äger förordna, att barnet skall undersökas av läkare.

Frivillig verkställighet

Beredningen framhåller, att det givetvis är önskvärt att verkställighet för överflyttning av barn genomförs på frivillighetens väg. Länsstyrelsen bör kunna uppdra åt barnavårdsnämnden i orten att verka för detta. Ofta torde man visserligen inte kunna ställa så stora förhoppningar på att barnavårds-

nämndernas medverkan skall leda till resultat. I princip är det emellertid naturligt, att länsstyrelsen för försök till frivillig överflyttning anlitar det lokala organ som i första hand svarar för samhällets barnavård. Om det på grund av nämndens tidigare befattning med saken eller av annan anledning är mindre ändamålsenligt att anlita nämnden, bör länsstyrelsen i stället få anlita särskild befattningshavare inom barnavården, t. ex. socialvårdskonsulent, barnavårdskonsulent eller tjänsteman hos barnavårdsnämnd. Vid överläggningar som beredningen har haft med experter på området har uttalats, att det kanske är bäst att anlita socialvårdskonsulenten för uppgiften.

Beredningen betonar att verkställighetsfrågan inte bör uppehållas med försök att komma fram på frivillighetens väg, om det redan från början kan anses uteslutet att sådant försök skulle bli framgångsrikt. Länsstyrelsen bör inte heller söka åstadkomma frivilligt överlämnande, om sådana omständigheter har framkommit att verkställighet enligt förslaget bestämmelser i övrigt inte bör komma i fråga. Ibland kan det vara lämpligt att länsstyrelsen, när den vänder sig till barnavårdsnämnd eller viss befattningshavare, antyder att vederbörande bör beakta de hinder som eventuellt kan möta.

Beredningen anser att man inte behöver ge några närmare anvisningar i lagen om hur det bör gå till vid försök till frivillig verkställighet. Barnavårdsnämnden bör låta lämplig representant för nämnden ta kontakt med den som omhänderhar barnet och verka för att barnet godvilligt överlämnas, om inte särskilda omständigheter gör att detta skulle strida mot barnets bästa. Det är enligt beredningen värdefullt om länsstyrelsen vid behov kan tillställa parterna en broschyr, som innehåller råd och anvisningar om vad de bör iaktta för att omplaceringen inte skall bli för påfrestande för barnet. En sådan broschyr kan lämpligen utarbetas av socialstyrelsen och medicinalstyrelsen i samråd.

Tvångsmedel

Om försök till frivillig överflyttning misslyckas eller framstår som gagnslöst, skall länsstyrelsen enligt beredningens förslag kunna tillgripa tvångsmedel. Länsstyrelsen bör i första hand förelägga och vid behov utdöma vite. Det framhålls, att utdömande av försuttet vite i hithörande ärenden inte bör anses obligatoriskt. Frågan bör bli föremål för diskretionär prövning.

Beredningen framhåller, att det naturligtvis inte är givet att vitesföreläggande eller ens vites utdömande medför avsedd effekt. I brådskande fall kan också tillämpning av vitesföreläggande dra alltför långt ut på tiden. Länsstyrelsen bör därför alternativt kunna förordna om hämtning av barnet. Detta gäller särskilt när verkställigheten avser inte bara umgängesrätt utan även barnets överlämnande till vårdnadshavaren. Valet av tvångsmedel måste rättas efter omständigheterna i det särskilda fallet. Beslut om

hämtning har den fördelen att det säkrare leder till resultat utan dröjsmål. Därmed undviks att barnet hålls i ett spänningstillstånd.

Beträffande de fall då saken gäller utövning av umgängesrätt framhåller beredningen, att användningen av hämtning förutsätter särskild försiktighet. Det kan av hänsyn till barnet bl. a. inte vara lämpligt med hämtningsförrättningar som under någon längre tid förekommer t. ex. var fjortonde dag. Möjligheten att använda hämtning kan i och för sig leda till att vårdnadshavaren respekterar domstols beslut i fortsättningen. Den omständigheten att hämtning vid ett tillfälle har genomförts kan vara nog för att vårdnadshavaren i fortsättningen skall rätta sig efter beslutet om umgängesrätt.

Själva hämtningen bör enligt beredningen ske genom polisens försorg. Beredningen framhåller, att polisen är det organ som i allmänhet ombesörjer andra verkställighetsåtgärder i likartade situationer. Bl. a. skall polismyndighet enligt 94 § BvL lämna barnavårdsnämnd handräckning, när beslut angående omhändertagande av barn eller ungdom skall verkställas eller när någon som är omhändertagen skall förflyttas. Polisen har alltså erfarenhet av liknande förrättningar och disponerar helt andra resurser för ändamålet än t. ex. kronofogdemyndighet. De alternativ som i övrigt kan tänkas torde knappast vara realistiska. Polisen bör vid förrättningen normalt ha läkares medverkan när det är praktiskt möjligt. Vidare bör befattningshavare vid barnavården vara närvarande.

Hinder mot verkställighet

Beredningen anför, att omständigheterna i ett verkställighetsärende kan visa sig vara sådana att verkställighet inte bör beviljas. Detta kan gälla vare sig verkställighet begärs med anledning av domstols beslut eller vårdnadshavare grundar en begäran om barnets överlämnande direkt på sin lagenliga befogenhet att bestämma dess vistelseort.

I det sammanhanget uppkommer bl. a. frågan vilken hänsyn som skall tas till barnets vilja. F.n. gäller att verkställighet åtminstone i regel inte genomförs mot barnets vilja, om barnet har fyllt 15 år eller nått motsvarande utveckling. Beredningen anser att det otvivelaktigt är en riktig princip att när barnet har nått viss mognad dess vilja respekteras och att verkställighet inte genomförs utan tvingande skäl om barnet motsätter sig åtgärden. Lagen synes böra ge viss ledning för bedömningen. Beredningen anser, att 15 års ålder är den gräns som lämpligen bör anges. Enligt vad som har vitsordats från barnpsykiatriskt håll kan det för yngre barn medföra en alltför stor belastning att nödgas välja vem det skall vistas hos. Man får vidare inte förbise, att barnet ofta kan påverkas liksom att dess inställning kan växla snabbt. Även om en femtonårsgräns upptas i lagen, måste möjlighet finnas att göra undantag i ena eller andra riktningen. Det kan

t. ex. finnas anledning att beakta en väl utvecklad trettonårings vilja, om barnet bestämt motsätter sig att flytta och det ej är till skada för barnet att stanna där det är. Å andra sidan bör även en femtonåring kunna flyttas, om det är påkallat av barnets bästa, t. ex. därför att det vistas i olämplig miljö. Att ett barns viljeinriktning liksom dess psykiska egenskaper i allmänhet har betydelse även vid prövningen av risken för eventuella skadeverkningar av verkställigheten anser beredningen inte behöva särskilt anges i lagen.

Beredningen framhåller vidare, att verkställighet av beslut om vårdnad eller om umgängesrätt ibland kan bli aktuell först en längre tid efter beslutets meddelande. Förhållandena kan då ha ändrats väsentligt. Det kan i sådana fall vara olämpligt att verkställighet äger rum. Ändring av rättens beslut kan i stället vara motiverad. Enligt 6 kap. 13 § FB äger rätten meddela nya bestämmelser om vårdnadens handhavande och umgängesrätt, när väsentligt ändrade förhållanden påkallar det.

När det är uppenbart att väsentligt ändrade förhållanden har inträtt, skall länsstyrelsen kunna vägra att meddela verkställighet, innan fråga om ändring beträffande vårdnaden eller vad som äger samband därmed har prövats. En ytterligare förutsättning för att verkställighet skall få vägras bör vara, att detta är påkallat av hänsyn till barnets bästa. För att rätten skall få ta upp saken bör krävas begäran av sökanden, hans motpart, barnavårdsman eller barnavårdsnämnd. Det bör inte komma i fråga att låta länsstyrelsen själv inleda en ny domstolsprövning.

Beredningen anser, att länsstyrelsen också i andra fall måste kunna vägra verkställighet, nämligen om sådan anses inte kunna ske utan avsevärd fara för barnets kroppsliga eller själsliga hälsa. Huvudregeln måste visserligen vara, att när domstols beslut föreligger avgörandet skall lända till efterrättelse. Rätten kan emellertid inte överblicka alla de framtida konsekvenserna av sitt avgörande. Det kan t. ex. vara svårt att förutse, om verkställigheten måste genomföras med tvång och hur saken i så fall kommer att utveckla sig. Länsstyrelsen måste därför ha möjlighet att vägra verkställighet även när förhållandena inte har undergått någon väsentlig ändring sedan beslutet meddelades.

I beredningens promemoria var förslaget i denna del utformat så, att verkställighet skulle kunna vägras om den befanns inte kunna ske utan »avsevärd skada» för barnet. Detta uttryckssätt var hämtat från 50 § BvL, där det föreskrivs att barnavårdsnämnd äger förbjuda vårdnadshavaren att ta barn från fosterhem om åtgärden skulle vara till avsevärd skada för barnet. Enligt förarbetena till denna bestämmelse förutsätter förbud att det skall föreligga farhågor för allvarlig skada. Om denna restriktiva tolkning av uttrycket »avsevärd skada» tillämpas även i nu förevarande sammanhang, skulle detta enligt beredningens mening kunna leda till alltför stor begränsning av länsstyrelses befogenhet att vägra verkställighet. Verksställighet bör

visserligen inte vägras, om åtgärden skulle medföra allenast övergående störning eller annan tillfällig olägenhet för barnet. Om skadeverkningarna däremot kan befaras bli mera långvariga, kan det vara påkallat att vägra verkställighet även om skadan inte är verkligt allvarlig i vanlig bemärkelse. Vid bedömningen måste också beaktas den större eller mindre sannolikheten för att skada skall uppkomma. Beredningen uttalar i betänkandet att den åsyftade innebörden hos bestämmelsen kommer bättre fram i lagtexten, om uttrycket »avsevärd skada» undviks och det i stället föreskrivs att länsstyrelsen får vägra verkställighet, när sådan inte anses kunna ske utan »avsevärd fara» för barnets kroppsliga eller själsliga hälsa. Beredningens slutliga förslag har utformats i enlighet därmed.

Verkställighet utan föregående domstolsprövning

Beredningen anser att länsstyrelse bör få befogenhet att meddela verkställighet inte bara när domstols beslut föreligger utan också när en vårdnadshavare utan föregående domstolsprövning vänder sig till länsstyrelsen och begär att barnet överlämnas till honom från någon hos vilken det vistas. Motsvarande direkta verkställighet kan f. n. meddelas av överexekutor enligt 191 § UL. Bakom tillämpningen av detta lagrum ligger att vårdnadshavaren har befogenhet att bestämma var barnet skall vistas. Om någon undanhåller barnet, gör han intrång i vårdnadshavarens rådighet. Vårdnadshavaren anses inte kunna avstå från sina befogenheter genom avtal eller på annat sätt.

Något hinder mot att vårdnadshavaren väljer att först gå till domstol bör enligt beredningens mening inte gälla. En vårdnadshavare, som inte har vunnit bifall hos länsstyrelsen, kan vidare vända sig till domstol för frågans prövning.

Beträffande prövningen av fråga om verkställighet utan föregående beslut av domstol bör enligt beredningen gälla väsentligen samma regler som när domstols beslut föreligger. Om särskilda skäl talar för att fråga om ändring beträffande vårdnaden prövas av domstol, bör länsstyrelsen kunna vägra verkställighet innan sådan prövning har skett.

Beredningen tar vidare upp det fallet att föräldrar, som gemensamt har vårdnaden om barn, blir oeniga om vårdnaden. Det kan inträffa, att ena maken i anledning av schism mellan makarna ger sig i väg och egenmäktigt tar barnet med sig. Ibland föreligger risk, att barnet förs utom riket. Förfarandet har i viss utsträckning straffbelagts i 7 kap. 4 § brottsbalken. Länsstyrelsen bör i sådana fall på begäran av andra maken kunna meddela omedelbar verkställighet för barnets återlämnande, om barnet har bortförts utan beaktansvärt skäl. Detsamma bör gälla, när ena maken utan sådant skäl egenmäktigt håller kvar barn, t. ex. när det har kommit på besök under ett skollov. Länsstyrelse bör givetvis i tveksamma fall inte be-

gagna befogenheten att meddela omedelbar verkställighet. Det synes emellertid inte behöva befaras, att den föreslagna befogenheten skall missbrukas. Beredningen påpekar, att om verkställighet vägras sökanden kan vända sig till domstol och påkalla dess beslut om vårdnaden.

Allmänna synpunkter beträffande förfarandet hos länsstyrelsen

I det föregående har redan angivits huvuddragen i det av beredningen föreslagna förfarandet. Därvid har i stort angivits vilka handläggningsregler som föreslås i fråga om länsstyrelsens utredning, förhör, läkarundersökning m. m. Beredningens slutliga förslag ansluter i dessa delar nära till promemorian. Under remissbehandlingen av denna lade vissa remissinstanser största vikten vid att verkställighetsfrågorna inte fick förhalas, medan andra mer betonade att utredningen borde göras grundlig så att garantier vinnas för ett riktigt avgörande.

Synpunkterna gav beredningen anledning till följande uttalande. Rättsläget är i allmänhet fullt klart i ärenden som rör överlämnande av barn. Den tvekan som kan uppkomma brukar hänföra sig till verkställighetens eventuella skadeverkningar för barnet. Dessa måste emellertid ägnas tillbörlig uppmärksamhet. För ändamålet bör länsstyrelsen bl. a. begagna befogenheten att förordna om läkarundersökning av barnet, när anledning därtill förekommer. Att påbjuda ett mera omständligt förfarande synes inte lämpligt. Utredningen bör bedrivas efter vad omständigheterna i det aktuella fallet påkallar. Särskilt när sökanden åberopar ett helt nyligen meddelat domstolsbeslut, behöver någon tvekan knappast råda om möjligheten att genomföra verkställigheten. Några mera ingående lagregler om förfarandet synes inte behöva meddelas. Beredningen erinrar om att några närmare regler för överexekutors handläggning av ärenden om överlämnande av barn inte finns i UL. Någon praktisk olägenhet av detta har veterligen inte visat sig. Om de föreslagna förfarandereglerna behöver kompletteras, kan det ske i administrativ ordning.

Vissa internationellrättsliga frågor

Beredningen framhåller, att de föreslagna bestämmelserna om verkställighet med anledning av dom eller beslut blir tillämpliga även när domen eller beslutet har meddelats av utländsk myndighet och sådant avgörande kan verkställas här i landet. Detta är i första hand förhållandet med domar och beslut som har meddelats i något av våra nordiska grannländer (se lagen den 2 december 1932, nr 540, om erkännande och verkställighet av dom, som meddelats i Danmark, Finland, Island eller Norge). Det kan också komma i fråga att verkställighet begärs inte på grund av domstols-

avgörande utan på grund av att tillämplig utländsk lag anger att sökanden skall ha vårdnaden om barnet. Utländsk lag kan dock inte alltid jämföras med svensk lag, lika litet som utländska domar kan utan vidare tillämpas här i riket. Försiktighet måste iakttagas i internationellrättsliga förhållanden. Bl. a. kan ibland asylrättsliga grundsatser hindra verkställighet, om den skulle få till följd att barnet förs ur landet. Ordre public är vidare av särskild betydelse i förevarande sammanhang. I övrigt skall självfallet barnets bästa beaktas på samma sätt som i andra verkställighetsfall.

Beredningen erinrar vidare om att önskemål om vidgade möjligheter till internordisk verkställighet har framförts i Nordiska rådets rekommendation nr 18/1962. Beredningen nämner att den har upprättat utkast till konvention i ämnet och har överlagt därom med delegerade för Danmark, Finland och Norge vid möte i Stockholm våren 1966. Överläggningarna skall fortsätta vid senare tillfälle.

Beredningen upplyser vidare att vid nyssnämnda möte också diskuterades förutsättningarna för samarbete om nya regler för den interna verkställigheten av vårdnadsbeslut. Det kunde därvid konstateras, att de organisatoriska olikheterna var så betydande att det inte syntes möjligt att nå fram till lika regler i detta hänseende. Från dansk och norsk sida ansågs det inte aktuellt att ta upp något samarbete om de interna verkställighetsreglerna. Från finsk sida anmäldes, att det förslag om tillägg till FB som beredningen har utarbetat var av intresse för finskt reformarbete inom familje- och förmynderskapsrätten. Det ansågs emellertid inte påkallat, att ett närmare samarbete ägde rum innan förslaget framlades. Hithörande regler måste under alla förhållanden bli i väsentliga hänseenden avhängiga av den organisation som står till buds.

Ändringar i BvL

Beredningen föreslår en ändring av bestämmelserna i 12 § BvL som behandlar barnavårdsnämnds befogenhet att delegera handläggningen av ärenden. Ändringen åsyftar att klargöra, att det inte skall fordras samfällt beslut av nämnden när fråga är om frivillig verkställighet och att åtgärder för sådan verkställighet alltså skall kunna delegeras.

Vidare föreslås ändring av 50 § BvL. Denna paragraf innebär f. n. följande. Om det skulle vara till avsevärd skada för ett fosterbarn att skiljas från fosterhemmet, kan barnavårdsnämnd för viss tid eller tills vidare förbjuda föräldrarna eller annan vårdnadshavare att ta barnet från fosterhemmet. Nämnden kan i avbidan på utredning meddela sådant förbud interimistiskt för längst fyra veckor. Beredningen föreslår, att till paragrafen görs ett tillägg av innebörd att förbud enligt paragrafen inte utgör hinder mot verkställighet, varom länsstyrelse förordnar enligt 21 kap. FB.

Om frågor angående verkställighet som rör barn överflyttas till länsstyrelsen och länsstyrelsen förordnar om verkställighet, bör alltså enligt beredningens mening ett av barnavårdsnämnd meddelat förbud mot att barnet flyttas från fosterhemmet inte hindra genomförande av verkställigheten. Med förslaget minskas i viss mån betydelsen av att barnavårdsnämnd kan meddela förbud mot fosterbarns förflyttning från fosterhem.

Som förut har nämnts föreslår beredningen i 21 kap. FB en bestämmelse, att länsstyrelsen får vägra verkställighet om den finner att sådan inte kan ske utan »avsevärd fara för barnets kroppsliga eller själsliga hälsa». Beredningen anser sig dock inte böra förorda, att uttrycket »avsevärd skada» i 50 § BvL byts ut mot uttrycket »avsevärd fara för barnets kroppsliga eller själsliga hälsa». En sådan ändring skulle nämligen kunna tolkas som att barnavårdsnämnd tillerkändes något ökad befogenhet att meddela förbud enligt 50 § BvL. Beredningen anser emellertid att det är motiverat att denna paragraf får behålla en något mera restriktiv lydelse på förevarande punkt, eftersom lagstiftaren enligt förarbetena till lagrummet bara har velat ge barnavårdsnämnd en mycket begränsad befogenhet att ingripa.

Med anledning av att önskemål har förts fram om en mera omfattande omarbetning av 50 § och därmed sammanhängande bestämmelser i BvL, uttalar beredningen att den inte har ansett sig böra gå in på frågan om sådan omarbetning, eftersom denna fråga enligt beredningens mening faller utom dess uppdrag.

Remissyttrandena

Som jag tidigare har nämnt hänför sig de flesta remissyttrandena till den promemoria som föregick betänkandet. Då skillnaden mellan promemorians och betänkandets förslag inte är så stor, kan dock dessa yttranden i allt väsentligt ses som tillämpliga även på det slutliga förslaget. I den mån de hänför sig till sådana punkter i promemoriaförslaget som skiljer sig från beredningens slutliga förslag, anser jag det inte behövt att redovisa dem här. Som framgår av vad jag anfört inledningsvis har vissa yttranden avgivits över betänkandet.

Samtliga remissinstanser biträder åsikten att verkställighet som rör barn bör frikopplas från det vanliga exekutiva förfarandet och att reglerna om sådan verkställighet bör tas upp i ett nytt kapitel i FB. *Svea hovrätt* anför, att det skulle ha varit mera tillfredsställande om frågan hade kunnat behandlas i samband med en revision av verkställighetsförfarandet i tvistemål i dess helhet. Då en sådan reform torde låta vänta på sig och starka skäl talar för att frågan löses snarast möjligt, vill hovrätten emellertid inte motsätta sig, att en lagstiftning i ämnet nu kommer till stånd.

Frågan om valet mellan länsstyrelse och annan myndighet som beslutande organ i verkställighetsärende behandlas i många yttranden. De allra flesta remissinstanserna biträder förslaget, att länsstyrelse i sin egenkap av barnavårdsmyndighet skall vara beslutande organ. Vissa remissinstanser synes grunda sitt ställningstagande på förutsättningen att överexekutorsinstitutionen kommer att upphöra.

Hovrätten över Skåne och Blekinge anser förslaget att länsstyrelse skall vara beslutande myndighet utgöra en synnerligen lämplig lösning. *JK* anser att den föreslagna lösningen f. n. torde vara den mest realistiska. Han understryker i sammanhanget att det är viktigt att länsstyrelserna har personella resurser för att kunna fullgöra uppgiften på tillfredsställande sätt.

Länsstyrelsen i Örebro län uttalar att, om överexekutorsinstitutionen behålls, mål om verkställighet rörande barn alltså bör ankomma på överexekutor med rätt till fullföljd hos hovrätt.

Svea hovrätt delar beredningens uppfattning att verkställighet inte bör sökas hos kronofogde och ansluter sig också till åsikten att det inte bör komma i fråga att anlita barnavårdsnämnderna som beslutande organ. Däremot är frågan om länsstyrelserna eller de allmänna domstolarna som första instans enligt hovrättens uppfattning mera tveksam. Ifrågavarande verkställighetsärenden har uppenbarligen mycket ofta mer eller mindre direkt samband med problemställningar, som rör vårdnad och umgängesrätt. I sådana frågor har enligt hovrätten självfallet domstolarna den största erfarenheten. Sambandet mellan vårdnad och verkställighet är särskilt tydligt, när dom eller beslut om vårdnad eller umgängesrätt föreligger. Ett ytterligare skäl att anförtro verkställigheten åt underrätterna, är att dessa har större möjlighet än länsstyrelserna att företa allsidig och fullständig utredning. Vägande skäl kan emellertid enligt hovrätten också anföras mot en sådan lösning. Det torde sålunda kunna ifrågasättas, om underrätternas nuvarande organisation är sådan, att ärenden av denna art bör överflyttas på dem. Uppenbart är det angeläget att ärendena handläggs snabbt. Om beslutanderrätten i sådana ärenden handhas av underrätt, skulle ärendena med hänsyn till deras betydelse i allmänhet få prövas av fullsuttent rätt. I fall av mera enkel beskaffenhet skulle otvivelaktigt domstolsproceduren kunna bli omständlig och tyngande. I vissa situationer kan det dessutom behövas omedelbara beslut och fortlöpande kontakt mellan den beslutande myndigheten och polismyndigheten, som skall utföra hämtning eller omhändertagande. Med nuvarande underrättsorganisation synes det kunna bli alltför omständligt att låta fullsuttent rätt behandla sådana frågor. Hovrätten tillstyrker därför att länsstyrelserna blir beslutande organ i första instans. Hovrätten sätter emellertid i fråga, om inte länsstyrelsen i särskilda fall bör kunna hänskjuta verkställighetsfrågan till domstol, t. ex. när det kan antas att väsentligt ändrade förhållanden har inträtt sedan dom eller beslut meddelades eller när muntlig bevisning behövs.

Exekutionsväsendets organisationsnämnd anser att domstol från vissa synpunkter är lämpligare än länsstyrelse som beslutsmyndighet. Med hänsyn till att vägande skäl också kan anföras mot att sådana mål avgörs av domstol vill nämnden emellertid inte motsätta sig beredningens förslag i denna del. Liknande synpunkter anläggs av *häradsförbundet i Gävleborgs län*. *Länsstyrelsen i Gävleborgs län* anser, att frågor om överlämnande av barn i princip bör ankomma på domstol, men godtar ändå förslaget med hänsyn till att detta innefattar påtagliga fördelar framför nuvarande ordning. *Länsstyrelsen i Uppsala län* delar uppfattningen, att länsstyrelse i allmänhet bör vara beslutande organ. Det kan emellertid enligt länsstyrelsens mening ifrågasättas, om inte verkställigheten bör beslutas av domstol när föräldrar eller adoptivföräldrar gemensamt har vårdnaden och den ena utan beaktansvärt skäl egenmäktigt har bortfört eller kvarhåller barnet samt den andra begär rättelse. Den vanligaste situationen synes vara den att ena maken på grund av söndring i äktenskap lämnar det gemensamma hemmet och därvid tar med sig makarnas barn. Att utreda om detta skett »utan beaktansvärt skäl» anser länsstyrelsen som regel ligga utanför länsstyrelsens möjligheter.

Advokatsamfundet anser att det finns många skäl som talar för att de allmänna domstolarna lämpar sig bättre än länsstyrelserna som beslutande organ. Det är de allmänna domstolarna som handlägger mål om vårdnaden om barn i samband med skilsmässor liksom frågor om umgängesrätt och om överflyttande av vårdnaden vid väsentligt ändrade förhållanden. Det förefaller samfundet både praktiskt och lämpligt att också verkställigheten av sådana domar och beslut handhas av domstolarna. Den ganska omfattande utredning som det i många fall kan bli fråga om även på verkställighetsstadiet (hörande av parter, barnet och läkarexpertis) ligger mera i linje med domstolarnas arbetsrutin än med länsstyrelsernas. När verkställighet av en vårdnadsdom begärs längre tid efter vårdnadsfrågans prövning, är det inte sällan i hög grad önskvärt att en omprövning av frågan kommer till stånd innan verkställighet äger rum. Enligt samfundets mening skulle en lämplig lösning vara att göra domstolarna till verkställande organ och ge dem befogenhet att när verkställighet begärs ex officio ta upp vårdnadsfrågan till omprövning, om skäl därtill föreligger. Om verkställigheten omhänderhas av annan myndighet än domstol, föreligger alltid risk för att domstolens avgörande i en vårdnads- eller umgängesfråga mer eller mindre blir ett slag i luften. När verkställighet begärs, kan motparten förebära ny utredning. En ny process kommer i gång inför den verkställande myndigheten, och resultatet kan bli att verkställighet vägras eller i allt fall fördröjs under avsevärd tid. Samfundet hemställer därför att det ytterligare övervägs om inte verkställigheten bör förläggas till de allmänna domstolarna.

Kronofogdemyndigheten i Lund anser, att beslut om verkställighet för överlämnande av barn bör meddelas av domstol och att domstolen i sam-

band därmed alltid skall pröva vårdnadsfrågan. Eftersom förhållandena för parter och barn kan växla snabbt, bör domstolens verkställighetsbeslut vara giltigt högst sex månader.

Samtliga remissinstanser utom två godtar förslaget, att talan mot länsstyrelsens beslut om verkställighet skall fullföljas i regeringsrätten. Svea hovrätt avstyrker förslaget i denna del. Om länsstyrelsen, såsom hovrätten förordar, i vissa fall skall kunna hänskjuta verkställighetsärende till allmän underdomstol, anser hovrätten självfallet, att talan mot länsstyrelsens beslut i verkställighetsärende bör fullföljas till hovrätt och i sista hand till högsta domstolen. Men även om den av hovrätten föreslagna ordningen inte genomförs, bör talan mot länsstyrelsens beslut fullföljas till hovrätt och därifrån till högsta domstolen. Härigenom behålls i dessa ärenden ett visst samband mellan de myndigheter som har att besluta i frågor om vårdnad och umgängesrätt och de som skall förordna om verkställighet. Hovrätten och högsta domstolen kan också vid muntlig förhandling höra vittnen och sakkunniga. Det torde vidare vara till fördel, om de domstolar hos vilka nu föreliggande praxis rörande överlämnande av barn har utvecklats också i fortsättningen får som överinstanser besluta i dessa ärenden. Man kan därigenom också vinna att ett beslut på verkställighetsstadiet — som av en enskild rättssökande skulle kunna uppfattas som en oförklarlig ändring av ett lagakraftvunnet, kanske av högsta dömande instans meddelat avgörande i en vårdnadsfråga — ter sig mindre stötande, om verkställighetsbeslutet kan överklagas hos domstol och således i regel samma myndighet, som ursprungligen har avgjort saken. Även barnavårdsnämnden i Borås sätter i fråga, om inte talan mot länsstyrelsens beslut bör fullföljas till hovrätt och därifrån till högsta domstolen. Enligt nämndens mening synes det betänkligt från rättssäkerhets-synpunkt att frågå ordningen med tre instanser.

Förslaget att länsstyrelse skall kunna påkalla medverkan av barnavårdsnämnd eller ledamot av nämnden eller tjänsteman inom barnavården för att söka genomföra överflyttningen på frivillighetens väg har föranlett skiftande bedömning av remissinstanserna. Åtskilliga remissinstanser — bland dem medicinalstyrelsen, länsstyrelserna i Kopparbergs och Västernorrlands län, länsläkaren i Kristianstads län, kronofogdemyndigheten i Borlänge och barnavårdsnämnden i Linköping — finner förslaget om barnavårdsnämnds medverkan ändamålsenligt. Medicinalstyrelsen framhåller, att det skulle vara av stort värde om parterna genom en broschyr informeras om de förutsättningar som bör föreligga för att barnet skall klara en förflyttning och den roll de biologiska föräldrarnas attityder spelar. Socialstyrelsen delar beredningens uppfattning att verkställigheten i möjligaste mån bör ordnas på frivillighetens väg. Styrelsen anser också att erforderliga åtgärder härför i första hand bör ankomma på barna-

vårdsnämnderna. Inte sällan torde emellertid dessa ha uttömt sina resurser i detta hänseende redan innan ärendet kommer in till länsstyrelsen. För att undvika att ärendet i sådana fall lämnas till nämnden för försök till frivillig verkställighet bör enligt styrelsens mening i lagtext eller motiv föreskrivas skyldighet för länsstyrelsen att skaffa in en viss, åtminstone preliminär utredning. I annat fall torde det föreligga risk för att åtskilliga ärenden förhalas onödigtvis genom att de rutinmässigt överlämnas till barnavårdsnämnd.

Ett par remissinstanser vill skärpa kravet på barnavårdsnämndens medverkan. *Barnavårdsnämnden i Sundsvall* ifrågasätter sålunda, om det inte bör föreskrivas att länsstyrelsen bara i särskilda undantagsfall får förbigå barnavårdsnämnden. I syfte att minska länsstyrelsernas arbetsböroda föreslår *barnavårdsnämnden i Borlänge*, att sökanden alltid i första hand skall vända sig till barnavårdsnämnden för att denna skall söka genomföra verkställigheten på frivillighetens väg.

Exekutionsväsendets organisationsnämnd anser det betydelsefullt att länsstyrelserna, innan förordnande om handräckning meddelas, på allt sätt söker främja överenskommelser om frivillig verkställighet, även om barnavårdsnämnd har misslyckats därmed. I administrativ ordning bör utfärdas bestämmelser som klargör länsstyrelsens skyldighet att på allt sätt söka förlika parterna.

JK framhåller att det i princip är naturligt att barnavårdsnämnden som lokalt organ för samhällets barnavård anlitas för verkställigheten. Det kan då också synas mest naturligt att denna medverkan regleras i barnavårdslagen såsom ett moment i barnavårdsnämndens allmänna skyldigheter och befogenheter. Om det kan antas att nämndens medverkan leder till resultat, förefaller det mest praktiskt att en framställning därom görs direkt hos nämnden. *JK* befarar emellertid också, att barnavårdsnämnds medverkan kan medföra onödig försening. *JK* framhåller att den som genom formlig ansökan begär verkställighet hos länsstyrelsen i regel redan har uttömt möjligheterna att utan tvångsmedel komma till sin rätt. I vissa fall kan det dock föreligga ett behov av att koppla in barnavårdsnämnden. Dess medverkan kan enligt *JK*:s mening sannolikt få större effekt om den sker efter delvis andra regler än dem som beredningen har föreslagit. *JK* anser det önskvärt att förfarandet konstrueras så, att beslut om verkställighet föregår uppdraget åt barnavårdsnämnd.

Några remissinstanser — bland dem *länsstyrelserna i Stockholms, Uppsala, Jönköpings och Värmlands län, socialvårdskonsulenterna i Växjö och Kristianstad* samt *barnavårdskonsulenten i Kronobergs län* — anser, att förslaget saknar större praktisk betydelse eftersom barnavårdsnämnd ofta redan innan verkställighet söks har anlitats av part för ändamålet men misslyckats och metoden i andra fall inte kan användas på grund av tidsbrist, t. ex. när det gäller frågor om omgäsnrätt. *Länsstyrelsen i Värmi-*

lands län påpekar också, att det för positivt resultat krävs en sådan erfarenhet och auktoritet som endast undantagsvis finns hos barnavårdsnämnderna i mindre samhällen och landskommuner. *Barnavårdsnämnden i Hälsingborg* sätter i fråga, om barnavårdsnämnderna är tillräckligt rustade för att ta på sig de nya arbetsuppgifterna.

Advokatsamfundet befarar liksom JK, att barnavårdsnämnds medverkan kan medföra onödig försening. Särskilt gäller detta enligt samfundet verkställighet av domar om umgängesrätt. Bestämmelsen om nämndens medverkan bör därför enligt samfundet utgå eller ges en betydligt mer restriktiv utformning. *Socialvårdskonsulenten i Luleå* anmärker att om uppdraget till barnavårdsnämnd inte föregås av utredning det kan hända att länsstyrelsen lämnar nämnden verkställighetsuppdrag även i fall då länsstyrelsen senare av nämndens utredning finner att verkställighet måste vägras. *Länsstyrelserna i Stockholms och Norrbottens län* erinrar om beredningens uttalande att barnavårdsnämnden inte bör verka för barnets överlämnande, om den själv finner att verkställighet inte kan ske utan avsevärd (fara för) skada för barnet. Denna grundsats finner länsstyrelserna så väsentlig att den bör lagfästas.

De allra flesta remissinstanserna biträder förslaget, att länsstyrelsen som tvångsmedel för verkställighetens genomförande skall i första hand kunna förelägga och utdöma vite.

Länsstyrelsen i Örebro län anser dock att det av rättssäkerhetsskäl bör ankomma på domstol att pröva fråga om utdömande av vitet och *barnavårdsnämnden i Borlänge* sätter i fråga om inte vitet bör maximeras till 100 kr. i analogi med bestämmelserna i 17 § BvL.

Länsstyrelsen i Södermanlands län, kronofogdemyndigheten i Borlänge och *barnavårdsnämnden i Örebro* biträder inte förslaget om vite. Länsstyrelsen finner vitesförfarande alltför omständligt och tidsödande för ärenden av detta slag och anser knappast troligt att det i allmänhet leder till resultat. Barnavårdsnämnden framhåller, att ett djupt personligt engagemang oftast finns i konflikter rörande barn och att det kan verka stötande att förutsätta att pengar skall ha betydelse för parts ställningstagande.

Remissinstanserna ansluter sig över lag även till beredningens ståndpunkt, att hämtning inte kan undvaras som tvångsmedel. *Barnavårdsnämnden i Kristinehamn* framhåller dock, att våld mot barnet måste anses högst olämpligt, i vilken form det än förekommer och av vem det än utövas. Det danska systemet med hot om frihetsstraff mot den som tredskas att lämna barnet från sig finner nämnden vara en principiellt riktigare linje. *Länsstyrelserna i Gotlands och Kristianstads län* samt *barnavårdsnämnden i Malmö* uttalar betänkligheter mot hämtning för att genomföra umgängesrätt.

Flertalet remissinstanser tillstyrker eller lämnar utan erinran förslaget att hämtning skall utföras av polisen. *Länsstyrelsen i Södermanlands län* erinrar i sammanhanget om att exekutions- och polisväsendet numera helt har uppdelats på skilda organ och finner den föreslagna ordningen ändamålsenlig med hänsyn till att polismyndigheten har att samarbeta med barnavårdsnämnd vid brott av minderårig och att lämna viss handräckning enligt BvL. Liknande synpunkter anförs av *kronofogdemyndigheten i Norrköping*, *Föreningen Sveriges kronofogdar* och *Svenska polisförbundet*.

Till de remissinstanser som avstyrker förslaget hör *rikspolisstyrelsen* och *exekutionsväsendets organisationsnämnd*, vilka båda erinrar om att utmätningmännen under lång tid har ombesörjt ifrågavarande handräckning och fått stor erfarenhet därav. De återoppar vidare att hämtning i allmänhet har kunnat genomföras på ett för barnet och parterna godtagbart sätt och i regel torde ha skett under mindre uppmärksammade former än om den skulle ha genomförts av polis. Rikspolisstyrelsen framhåller angelägenheten av att polisen avlastas sådana arbetsuppgifter som inte är att hänföra till egentlig polisverksamhet. Hämtning av barn under de omständigheter som avses i förslaget är en exekutiv åtgärd som inte bör ankomma på polisen. Styrelsen erinrar om att hämtning och omhändertagande av barn är att anse som en tjänsteåtgärd i brottsbalkens mening, varför förrättningsmannen torde åtnjuta det skydd som anges i balken. Härav följer att polisen har skyldighet att ingripa i de fall då förrättningsmannen hindras i sin utövning eller därvid utsätts för våld eller hot. Exekutionsväsendets organisationsnämnd framhåller att polisiära ingripanden ofta blir föremål för stor publicitet, vilket mången gång kan skada de i målet inblandade parterna. Även om hämtningarna innebär påfrestningar för kronofogdemyndigheterna och deras personal, vill nämnden därför förorda att hämtning sker genom kronofogdemyndighets försorg. En ledamot i nämnden är dock skiljaktig och anser att polisen bör ombesörja hämtning. *Kronofogdemyndigheten i Lund* framhåller att många uppfattar hämtning genom polisens försorg som kränkande och att även små barn reagerar med särskild styrka mot tvångsåtgärder från polisens sida.

Länsläkaren i Kristianstads län anser att hämtningsförrättningen helst bör anförtros åt kuratorsutbildad personal eller sjuksköterska. Bara som en yttersta utväg bör polisen få medverka och ingripa. Enligt *Föreningen Sveriges länspolischefer* torde det övervägande antalet handräckningsfall avse mindre barn, varför det bör ligga närmast till hands att de barnavårdande myndigheterna verkställer hämtningsbesluten. Polisens uppgift bör inskränkas till att vid behov lämna personligt skydd åt den eller de personer som har att verkställa åtgärden och att tillse att dessa erhåller tillträde till bostad o. d. Med det fåtal fall som årligen förekommer till verkställighet kan en skyldighet för barnavårdsmyndighet att verkställa hämtningsbeslut inte bli alltför betungande. Eftersom åtgärderna ofta blir föremål för mycket stor uppmärksamhet och deras genomförande inte sällan är upprivande för

berörda parter, synes det föreningen önskvärt att polisen inte är verkställande organ. Föreningen vill därför inte tillstyrka beredningens förslag i denna del. Däremot godtar föreningen att polismyndighet får ingripa då länsstyrelsens beslut i särskilt brådskande fall inte kan avvaktas. *Kronofogdemyndigheten i Malmö* anser det lämpligare att hämtning utförs av barnavårdsnämnd, eventuellt med biträde av polis, än att åtgärden företas av polismyndighet, eventuellt med biträde av barnavårdsmyndighet. I samma riktning uttalar sig *polismyndigheten i Malmö*. Denna föreslår, att företrädare för barnavårdsmyndighet, lokal eller regional, skall vara förrättningsman och att polisens medverkan reduceras till att vid behov närvara på förrättningsstället och sörja för förrättningsens behöriga gång. En sådan ordning överensstämmer med vad som gäller om polismans medverkan vid t. ex. exekutiva förrättningar och vissa åtgärder enligt hälsovårdsförfattningar. Kvinnlig polisman bör närvara vid hämtning av barn, men polisväsendet har inte överallt tillgång till kvinnliga befattningshavare. Däremot torde barnavårdsnämnd i regel ha någon kvinnlig ledamot och i många fall också kvinnliga tjänstemän.

Ganska många remissinstanser uttalar sig om den betydelse som bör tilläggas barnets egen vilja, och ett avsevärt antal — däribland *länsstyrelserna i Stockholms, Södermanlands, Kristianstads, Älvsborgs och Kopparbergs län, Föreningen Sveriges rättshjälpsjurister, socialvårdskonsulenterna i Stockholm och Linköping, barnavårdskonsulenterna i Södermanlands och Kopparbergs län, länsläkaren i Kristianstads län, kronofogdemyndigheten i Danderyd* samt *barnavårdsnämnderna i Hälsingborg, Luleå och Simrishamn* — förordar mer eller mindre bestämt, att 12 år föreskrivs som åldersgräns i stället för 15 år. *Socialvårdskonsulenterna i Kristianstad* föreslår åldersgränsen 13 år. *Medicinalstyrelsen* och *Svenska föreningen för barn- och ungdomspsykiatri* vill att det klart framhålls i motiven att särskild hänsyn i allmänhet bör tas till barnets klart visade vilja även när barnet inte har fyllt 15 år eller nått motsvarande mognad. *Hovrätten över Skåne och Blekinge, hovrätten för Nedre Norrland* och *länsstyrelsen i Norrbottens län* ifrågasätter, om inte denna grundsats bör komma till uttryck i själva lagtexten. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* framhåller vidare att en tvångsförflyttning av en 13—14 åring kan vara kränkande även när risk för avsevärd skada inte med säkerhet kan konstateras, t. ex. när barnet av egen drift har begivit sig till den av föräldrarna som inte har vårdnaden och vägrar att återvända till den andra.

Advokatsamfundet, socialvårdskonsulenterna i Falun samt *barnavårdsnämnderna i Malmö, Linköping* och *Kalmar* anser, att i lagen inte bör anges någon åldersgräns vid vilken barnets vilja i allmänhet skall vara utslagsgivande. Advokatsamfundet framhåller bl. a., att barn utvecklas oerhört olika. Ett brådmoget barn kan redan vid 12-årsåldern ha en mycket bestämd uppfattning om vilken av föräldrarna det vill vistas hos och om

det vill stanna kvar hos sina fosterföräldrar, liksom i frågor om umgänge med den som inte är vårdnadshavare. Skilsmässobarn blir ofta brådmogna. Det kan vidare enligt samfundet finnas anledning att ta hänsyn till åsikterna hos ett barn, som är nummer två eller tre i en syskonkull, vid en tidigare ålder, än när det gäller det äldsta barnet. Det kan även finnas fall, då en 15-åring inte har den mognad att hänsyn bör tas till barnets viljeyttring. En fix åldersgräns är också på grund härav olämplig.

Länsstyrelsen i Gotlands län betonar, att barnets vilja inte bör vara helt avgörande ens om barnet har fyllt 15 år. *Barnavårdsnämnden i Borlänge* föreslår, att bestämmelsen begränsas till barn som har fyllt 15 år men inte skall avse yngre barn som har nått motsvarande utveckling. Det bör inte överlämnas åt subjektivt bedömande t. ex. av tillkallad läkare, huruvida bestämmelsen skall vara tillämplig. Nämnden hänvisar till att i BvL barnets rätt att själv ta ställning, bli personligen hörd osv. har gjorts beroende av 15-årsgränsen.

I fråga om möjligheten att vägra verkställighet, när väsentligt ändrade förhållanden har inträtt sedan domen eller beslutet meddelades, anmärker *socialstyrelsen*, att kravet på att det skall vara uppenbart att väsentlig ändring inträtt leder för långt. Det bör räcka, att länsstyrelsen finner särskilda skäl föreligga för omprövning av domen eller beslutet. *Barnavårdsnämnden i Kalmar* uttalar sig i liknande riktning.

Svea hovrätt, länsstyrelserna i Östergötlands och Älvsborgs län, kronofogdemyndigheterna i Borlänge och Danderyd samt *barnavårdsnämnden i Linköping* föreslår, att länsstyrelsen själv skall kunna ta initiativ till en förnyad prövning vid domstol. *Barnavårdsnämnden i Själevads kommun* anser, att sådant initiativ bör vara obligatoriskt om länsstyrelsen vägrar verkställighet. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* föreslår att barnavårdsnämnd åläggs skyldighet att bevaka att vårdnadsfrågan inom rimlig tid omprövas av domstol, om parterna inte själva överklagar länsstyrelsens beslut att vägra verkställighet eller vänder sig till domstol. *Advokatsamfundet* anser att länsstyrelsen, när verkställighet begärs lång tid efter det att en vårdnads- eller umgängesfråga har avgjorts av domstol, bör ha befogenhet att förelägga den som motsätter sig verkställighet att inom viss tid föranstalta om domstols prövning. Länsstyrelsen bör vara skyldig att underrätta barnavårdsnämnden så att denna blir i tillfälle att begagna sin befogenhet att — själv eller genom barnavårdsman — påkalla omprövning av vårdnadsfrågan.

Hovrätten för Nedre Norrland påpekar att förhållandena ibland kan vara sådana att varken sökanden eller hans motpart anser påkallat eller ens önskvärt att få till stånd någon domstolsprövning. Det kan i vissa lägen vara mindre lämpligt att domstolsbehandlingen sker över parternas huvuden. Den omständigheten att länsstyrelsen har vägrat meddela verkställighet i fråga om vårdnaden synes inte i och för sig utgöra tillräckligt skäl för barnavårdsman eller barnavårdsnämnd att mot parts önskan påkalla omprövning av domstol. Deras befogenhet torde därför enligt hovrättens mening

böra begränsas till fall då det med hänsyn till barnets bästa är i särskilt hög grad angeläget att frågan om den rättsliga vårdnaden blir prövad av domstol.

Förslaget att länsstyrelsen också skall kunna vägra verkställighet i annat fall strider enligt *stadsdomarföreningen* mot huvudprincipen att domstols avgörande skall lända till efterrättelse och kan därför inte godtas. Föreningen erinrar i sammanhanget om att rätten att vägra verkställighet i dessa fall inte har anknutits till förnyad domstolsprövning. Också enligt föreningens mening kan dock visst behov föreligga av att kunna vägra verkställighet i fall då väsentligt ändrade förhållanden inte kan sägas ha inträtt efter domen. Detta behov kan kanske tillgodoses genom en föreskrift om att verkställighet får vägras, när tidigare ej beaktade omständigheter framkommer, även om dessa inte hänför sig till tiden efter domen. *Barnavårdsnämnden i Borås* anser det betänkligt att ge länsstyrelsen befogenhet att vägra verkställighet också när väsentligt förändrade förhållanden inte har inträtt sedan domen eller beslutet meddelades. Nämnden ifrågasätter därför om inte bestämmelsen bör utgå.

Beredningens förslag att länsstyrelsen skall kunna bevilja vårdnadshavare omedelbar verkställighet utan föregående domstolsprövning har inte föranlett någon erinran i sak från remissinstansernas sida.

Inte heller har remissinstanserna i allmänhet gjort erinran mot förslaget att verkställighet skall kunna beviljas, när den ena av föräldrarna utan beaktansvärt skäl egenmäktigt bortfört eller kvarhåller barnet och den andra begär rättelse. *Länsstyrelsen i Uppsala län* sätter dock i fråga, om inte beslut om verkställighet i dessa fall bör ankomma på domstol. Vidare förordar *barnavårdsnämnden i Örebro* att länsstyrelsens befogenhet begränsas till fall då det föreligger fara att barnet förs ur riket.

Rikspolisstyrelsen avstyrker förslaget att polismyndigheten skall äga ingripa i de brådskande fallen. Styrelsen åberopar därvid samma skäl som den har anfört mot förslaget att polisen skall ombesörja hämningsförrättningar.

Länsstyrelsernas resurser och möjligheter att anskaffa utredning i verkställighetsärenden belyses av *länsstyrelsen i Värmlands län*. Det framhålls, att länsstyrelserna för utredningar av detta slag har möjligheter att använda antingen länsstyrelsernas egna tjänstemän, barnavårdskonsulenterna, eller vederbörande statens socialvårdskonsulent. Dessa tjänstemän är kvalificerade socialtjänstemän och anlitas f. ö. inte sällan av domstolarna för utredningar och utlåtanden i vårdnadsärenden. Vid flertalet centralasarett i länen torde numera finnas barnpsykiatriska avdelningar. Med överläkaren vid en sådan avdelning har länsstyrelsen ett

utmärkt samarbete och han är vid behov närvarande vid de muntliga förhör som länsstyrelsen regelmässigt håller i samhällsvårdsärenden. Vidare avger läkare vid samma avdelning utlåtanden i praktiskt taget alla barnavårdsärenden, där sådant utlåtande anses erforderligt. Fastän lagbestämmelse i frågan saknas, har det förekommit att representant för länsstyrelsen jämte statens socialvårdskonsulent i verkställighets- eller handräckningsärende haft muntliga samtal med endera eller båda parterna för att om möjligt undvika hämtning genom polisens försorg eller för att få parternas medverkan till att verkställigheten sker på ett för barnet så skonsamt sätt som möjligt.

Barnavårdsnämnden i Linköping understryker, att erforderliga utredningsresurser måste ställas till länsstyrelsernas förfogande, och hävdar att den statliga regionala konsulentverksamheten på socialvårdens område är extremt underdimensionerad. Även *socialvårdskonsulenten i Stockholm* finner det angeläget att den regionala organisationen för socialvården med socialkonsulentkontor m. m. byggs ut och får en sådan ställning att den kan biträda länsstyrelserna bl. a. vid utredningar i verkställighetsärenden som rör barn. *Länsläkaren i Kristianstads län* betonar värdet av utredning genom läkare. *Länsläkaren i Stockholms län* anser, att i ärendena bör ske dels en snabbutredning genom läkare på verkställighetsärendets förberedande stadium och dels en mera omfattande psykiatrisk undersökning på senare stadium, om ärendet fortsätter.

Några remissinstanser framhåller, att verkställighetsärendena bör handläggas skyndsamt. Andra varnar för att sådana önskemål överbetonas och framhåller som viktigare, att ärendena handläggs med noggrannhet och varsamhet. Bland de förra är *medicinalstyrelsen*, som uttalar att det för länsstyrelserna blir en mycket viktig uppgift att tillse att verkställighetsfrågorna inte förhalas. Dröjsmål går så gott som undantagslöst ut över barnet. Detta fixeras i ett spänningstillstånd som kan åstadkomma ett verkligt psykiskt lidande hos barnet och försvåra dess frigörande från den gamla miljön och anpassning till den nya. *JK* och *Svenska föreningen för barn- och ungdomspsykiatri* föreslår, att det särskilt framhålls i lagtexten att verkställighetsärende skall behandlas så skyndsamt som noggrannheten medger. *Länsstyrelsen i Stockholms län* anser däremot, att omsorgen om barnets bästa bör vara normgivande för handläggningen snarare än önskvärldheten av att föräldrar eller andra snabbt kommer till sin rätt. *Länsstyrelserna i Södermanlands och Kopparbergs län* samt *barnavårdskonsulenten i Kronobergs län* framhåller, att det visserligen är angeläget att handlägga verkställighetsärendena skyndsamt men att det ofta inte kan undgås att handläggningen drar ut på tiden. Ibland måste läkarutlåtande inhämtas. Dröjsmål kan också föranledas av att barnpsykiatriska undersökningar drar ut på tiden och av att det råder brist på barnpsykiatriskt utbildade läkare. *JK* finner det angeläget att beslut om läkarundersökning inte meddelas slentrianmäs-

sigt. På grund av den svåra arbetsbelastningen vid de barnpsykiatriska rådgivningsbyråerna kan sådana beslut medföra en avsevärd fördröjning av avgörandet. JK framhåller också det önskvärda i att läkarundersökning kommer till stånd efter länsstyrelsens förordnande och inte efter ena partens föranstaltande. Liknande synpunkter anförs av *Svenska föreningen för barn- och ungdomspsykiatri*. *Länsstyrelsen i Kopparbergs län* finner det böra övervägas, om inte verkställighetsförfarandet i ärenden om umgängesrätt kan förbättras. Den ringa frekvensen av ärenden av detta slag torde enligt länsstyrelsen få ses mot bakgrunden av att utsikterna f. n. måste bedömas som små att en prövning i sak kan ske i så god tid att en i dom beslutad umgängesrätt kan utövas. Det bör undersökas om man kan förkorta den tid inom vilken beslut kan fattas samt om prövningen kan göras tidigare än som f. n. synes ske. I förra fallet vill länsstyrelsen peka på möjligheten att ärendet tas upp till behandling vid muntlig förhandling på samma sätt som numera i allmänhet sker i ärenden angående ifrågasatt tvångsintagning på allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare och i underställningsärenden enligt BvL. Det är möjligt att detta kan ske även utan uttryckligt stadgande men det skulle vara värdefullt om detta framgick av lagtexten. Beträffande den tidpunkt då en ansökan om överlämnande av barn för utövande av umgängesrätt kan göras bör det undersökas om inte framställningen kan göras redan då det får anses föreligga sannolika skäl att vårdnadshavaren kommer att motsätta sig att lämna ut barnet till den umgängesberättigade. I viss utsträckning torde redan nu förekomma att ansökan görs i god tid. Ofta torde överexekutor anse sig oförhindrad att kommunicera en sådan ansökan med motparten. Det är emellertid tveksamt, om man alltid är beredd att föranstalta om utredning om det inte är uppenbart att vårdnadshavaren kommer att vägra att lämna ifrån sig barnet.

Även *länsstyrelsen i Västmanlands län* föreslår med tanke på verkställighetsärenden som rör umgängesrätt, att det i lagtexten erinras om att länsstyrelsen kan hålla muntlig förhandling. Enligt länsstyrelsen är den tid som står till buds för utredning i sådana ärenden så kort att skriftligt förfarande med remisser inte hinns med. Med hänsyn till att verkställighetsärenden rörande umgängesrätt inte sällan drar ut på tiden så länge att man inte hinner överlämna barnet vill *länsstyrelsen i Södermanlands län* ifrågasätta, om inte ett beslut om verkställighet bör kunna gälla flera tillfällen under en längre tidsperiod.

Flertalet remissinstanser tillstyrker eller lämnar utan erinran det föreslagna tillägget till 50 § BvL, enligt vilket förbud som avses i paragrafen inte skall utgöra hinder mot verkställighet som länsstyrelsen förordnar om. En del remissinstanser gör dock invändningar mot förslaget eller sätter i fråga, om inte nämnda paragraf nu bör omarbetas eller upphävas.

Länsstyrelsen i Stockholms län samt *barnavårdsnämnderna i Solna* och

Kristinehamn förordar, att barnavårdsnämnds beslut enligt 50 § BvL skall underställas länsstyrelsens prövning enligt samma regler som gäller för beslut som avses i 24 § BvL. Dessa remissinstanser anser olämpligt, att om barnavårdsnämnd enligt 50 § har förbjudit vårdnadshavare att ta barn från fosterhem vårdnadshavaren skulle kunna få beslutet upprivet genom att begära verkställighet för barnets överlämnande. Fosterföräldrarna bör i allt fall känna den tryggheten att de får behålla fosterbarnet så länge förhållandena är oförändrade. Förbud enligt 50 § och beslut att vägra verkställighet borde därför grundas på identiska förutsättningar.

Länsstyrelsen i Kalmar län anmärker, att tillägget till 50 § BvL knappast är behövt. Det kan få den ej önskvärda konsekvensen att prövningen av fråga om barns skiljande från fosterhem förskjuts till verkställighets-skedet. Även *socialvårdskonsulenten i Luleå* är tveksam, om det föreslagna tillägget till 50 § BvL medför bättre samordning mellan nämnda lagrum och reglerna i FB.

Länsstyrelserna i Östergötlands och Västernorrlands län, socialvårdskonsulenten i Västerås, barnavårdskonsulenterna i Södermanlands och Västernorrlands län samt stadsdomarföreningen sätter i fråga om inte de föreslagna nya reglerna i FB kommer att göra 50 § BvL obehövt och föranleda att paragrafen upphävs. Det framhålls, att beslut av länsstyrelse att vägra verkställighet kommer att få samma följd som ett beslut av barnavårdsnämnd enligt 50 § BvL att förbjuda barns skiljande från fosterhem. *Stadsdomarföreningen* anser att lagrummet får en funktion att fylla bara i sådana situationer då verkställighet inte begärs. I ett sådant läge torde ett uttalande av barnavårdsnämnden mot en ifrågasatt förflyttning av ett fosterbarn ha i stort sett samma verkan som ett förbud. *Socialvårdskonsulenten i Västerås* befarar, att bibehållande av 50 § BvL kan leda till osäkerhet och förvirring, eftersom därigenom barnavårdsnämnd och länsstyrelse skulle komma att operera på samma område.

Hovrätten över Skåne och Blekinge, hovrätten för Nedre Norrland och länsstyrelsen i Kristianstads län uttalar sig däremot positivt för att 50 § BvL behålls. Förstnämnda hovrätt uttalar, att domstols prövning av vårdnadsfrågor inte utesluter behovet av en sådan befogenhet för barnavårdsmyndigheterna som bestämmelserna innefattar.

Flera remissinstanser förordar översyn av bestämmelserna i 50 § BvL och erinrar om att det vid lagens tillkomst förutsattes att bestämmelserna skulle omprövas i samband med revisionen av UL. Hit hör *socialstyrelsen, Öä, kommunförbundet, stadsförbundet, socialvårdskonsulenterna i Stockholm och Mariestad* samt *barnavårdsnämnderna i Stockholm och Lund*.

Socialstyrelsen framhåller, att förbud att skilja fosterbarn från fosterhemmet enligt 50 § BvL ibland meddelas i samband med att barnets omhändertagande för samhällsvård enligt 31 § upphör. Tillämpningen av 50 § i sådana fall har visat sig medföra vissa olägenheter. Styrelsen

anför ett par exempel på detta. Ett barn hade av barnavårdsnämnd omhändertagits för samhällsvård enligt 31 § BvL och placerats i fosterhem i annan kommun. Efter några år begärde vårdnadshavaren att själv få ta hand om barnet. Eftersom förutsättningar för fortsatt samhällsvård inte förelåg, förklarade barnavårdsnämnden samhällsvården avslutad. Barnavårdsnämnden i den kommun där fosterhemmet fanns tog då upp ärendet och förbjöd enligt 50 § vårdnadshavaren att ta barnet från fosterhemmet. Barnet blev kvar i detta, men betalningen av fosterlön upphörde i och med att samhällsvården hade avslutats och kunde inte återupptas av vare sig den nämnd som först hade omhändertagit barnet eller nämnden i fosterhemskommunen. I ett annat fall var utgångsläget också, att vårdnadshavaren begärde att få återta ett barn som några år hade varit omhändertaget för samhällsvård enligt 31 § i fosterhem utanför den kommun där vårdnadshavaren var bosatt. Barnavårdsnämnden i sistnämnda kommun beslutade då med stöd av 42 § tredje stycket, att barnet skulle omhändertas för fortsatt samhällsvård enligt 25 § a) och 29 §. Vårdnadshavaren samtyckte inte till att beslutet verkställdes, varefter beslutet underställdes länsstyrelsen. Länsstyrelsen fastställde beslutet, men detta undanröjdes av regeringsrätten efter besvär. Barnavårdsnämnden i fosterhemskommunen förbjöd då enligt 50 § vårdnadshavaren att ta barnet från fosterhemmet, men även detta beslut undanröjdes slutligen av regeringsrätten. Barnet återlämnades till vårdnadshavaren först sedan de båda processerna hade pågått under sammanlagt mer än två år. Återlämnandet skulle i sämsta fall kunna dröja ännu längre, om ett långdraget verkställighetsförfarande följde efter de båda processerna.

Kommunförbundet, stadsförbundet samt barnavårdsnämnderna i Stockholm och Lund framhåller också som en brist i den nuvarande ordningen, att fosterlön enligt bestämmelserna i BvL inte längre utgår, när barnavårdsnämnd enligt 50 § BvL har meddelat förbud mot barnets skiljande från fosterhemmet i samband med att barnets omhändertagande för samhällsvård enligt 31 § upphör. *Kommunförbundet* och *socialvårdskonsulentsen i Mariestad* påpekar vidare som en brist, att om barnavårdsnämnd enligt 50 § BvL har förbjudit fosterbarns skiljande från fosterhemmet det inte är möjligt att på försök under begränsad tid placera barnet hos vårdnadshavaren. Om sådan placering sker, kan barnet f. n. återföras till fosterhemmet tvångsvis bara om förutsättningar härför föreligger enligt 25 § a) och 29 §.

Även Öä anser det otillfredsställande, att förbud enligt 50 § BvL inte kan utgöra underlag för utbetalning av fosterlön och att prövningen av ärende om tvångsvis omhändertagande av barnet för samhällsvård och ärende om förbud enligt 50 § BvL kan leda till olika utgång.

Departementschefen

Den som enligt FB har den rättsliga vårdnaden om barn skall sörja för barnets person i olika hänseenden. Med vårdnaden följer rätt för vårdnadshavaren att ha barnet hos sig och att bestämma barnets vistelseort. Vårdnadshavaren kan också fordra att den som utan stöd i lag vägrar att överlämna barnet till honom skall utlämna det. En far eller mor, som är skild från vårdnaden, har rätt att umgås med barnet, om inte särskilda omständigheter föranleder annat. Rättens beslut om umgängesrätt kan utverkas.

När vårdnadshavare eller den som av domstol har tillerkänts umgängesrätt behöver myndighets medverkan för att få barnet överlämnat till sig, har i praxis sedan gammalt tillämpats 38 eller 191 § UL. Enligt 38 § ankommer det på överexekutor att — utom i fall som kan lämnas åt sidan här — förordna om verkställighet av dom och sättet därför. Denna bestämmelse har i praxis ansetts tillämplig när det föreligger domstolsavgörande angående vårdnad eller umgängesrätt eller om barnets överlämnande. När sådant avgörande inte föreligger, kan vårdnadshavaren enligt praxis begära handräckning hos överexekutor enligt 191 § för att få barnet överlämnat från den som det vistas hos. I denna bestämmelse föreskrivs att, om någon egenmäktigt pantat något till sig eller skilt annan från det han innehar eller i övrigt själv har tagit sig rätt, överexekutor genast kan återställa det rubbade besittningsförhållandet.

Vid tillämpning av 38 eller 191 § brukar överexekutor vid bifall till sökandens talan ålägga motparten, i regel vid vite, att överlämna barnet eller uppdra åt utmätningsman att hämta och överlämna barnet. Nämda bestämmelser i UL har kompletterats med vissa närmare föreskrifter i kungörelser om förfarandet hos överexekutor och utmätningsman. Dessa föreskrifter tar sikte direkt på förfarandet vid överlämnande av barn. Överexekutor har sålunda ålagts att höra barnavårdsnämnd och läkare i den mån det är behövt. Och utmätningsman skall vid sin handläggning efter överexekutors beslut så långt som möjligt sörja för att verkställigheten inte medför fara för barnets hälsa. Han skall i den mån det kan anses behövt höra barnavårdsnämnd och läkare i ärendet.

De problem som sammanhänger med verkställighet för överlämnande av barn har ägnats uppmärksamhet i den offentliga debatten, och det har i olika sammanhang framhållits att den nuvarande ordningen inte är tillfredsställande. Särskilda regler har efterlysts för dessa ärenden, och för förfarandet har föreslagits andra former än de nu gällande. Lagberedningen har nu lagt fram förslag till helt ny lagstiftning i ämnet. Detta förslag har fått ett gynnsamt mottagande under remissbehandlingen och i åtskilliga remisstyttranden har bekräftats, att nya regler är i hög grad påkallade. De bestäm-

meler i UL som tillämpas f. n. har tillkommit med tanke främst på egendomsobjekt av olika slag. Även om närmare tillämpningsföreskrifter har meddelats som gör det möjligt att ta tillbörlig hänsyn till att det är fråga om barn, är det enligt min mening ganska stötande att sådan verkställighet skall följa regler som främst avser sakexekution.

Den centrala frågan när det gäller verkställighet för överlämnande av barn är i vilken utsträckning tvångsmedel bör få komma till användning. Varje bruk av våld i dessa ärenden är motbjudande med hänsyn till att det träffar inte bara tredskande part utan även barnet och därigenom kan utsätta detta för allvarligt psykiskt lidande. I den nordiska diskussionen har också satts i fråga, om verkställighet i form av hämtning över huvud bör få tillgripas för att flytta barn från en miljö till en annan. Tveksamheten gäller särskilt sådana fall då det endast är fråga om att genomdriva umgängesrätt. Denna tveksamhet har kommit till uttryck i 1956 års norska lagstiftning om barn i och utom äktenskap på det sättet att de bestämmelser som meddelas där om överlämnande av barn i vissa fall inte medger kraftigare tvångsmedel än vite för verkställighet av dom eller beslut om umgängesrätt. I övriga nordiska länder kan däremot hämtning komma i fråga inte bara för verkställighet av vårdnadsbeslut utan också för genomförande av rätt till umgänge med barnet.

Vid utformandet av ny lagstiftning på området måste enligt min mening den ledande tanken självfallet vara att barnet såvitt möjligt skonas från åtgärder som är skadliga för dess psykiska eller fysiska hälsa. Att av hänsyn till barnet helt avstå från tvångsmedel låter sig å andra sidan inte göra. Domar och beslut i vårdnadsfrågor skulle förlora i betydelse, om de inte kunde verkställas, och detta skulle i sin tur vara ägnat att undergräva respekten för rättsordningen. På längre sikt kan det också ligga i barnets intresse att effektiva medel för överlämnande står till buds. Jag tänker särskilt på det fallet att en ogift mor till en början inte anser sig kunna ge sitt barn en tillfredsställande uppfostran utan vill överlämna det till vård i fosterhem. En förutsättning för en sådan åtgärd till barnets bästa kan vara att modern kan vara säker på att hon senare får tillbaka sitt barn, när hennes egna förhållanden har stabiliserats och hon har fått större möjligheter att själv ta hand om barnet. Även för detta fall måste självfallet dessutom gälla att en återflyttning inte är skadlig för barnet. Enligt min mening kan alltså effektiva tvångsmedel ej undvaras helt i dessa sammanhang. En ordning som tillåter användning av effektiva tvångsmedel behöver dock inte vara oförenlig med intresset att skona barnet från psykiska eller andra skadeverkningar. Det kan förväntas, att parterna i flertalet fall i vetskap om att effektiva möjligheter står till buds för att genomföra en dom eller ett beslut skall av omtanke om barnet frivilligt medverka till en så skonsam överflyttning som möjligt. När parternas goda vilja saknas och tvångsmedel måste användas, kan barnets intresse beaktas både vid valet av tvångs-

medel och vid tillämpningen i övrigt. Vitesföreläggande torde sålunda böra komma i fråga i första hand. Det har bl. a. den fördelen att det inte riktar sig mot barnet utan träffar endast tredskande part. När hämtning måste komma i fråga, kan skadliga verkningar undvikas genom att verkställigheten omgärdas med särskilda försiktighetsmått till skydd för barnet.

Beredningens förslag är uppbyggt efter dessa tankegångar och jag kan helt ansluta mig till de principer som där har kommit till uttryck. Beredningens förslag utgår sålunda från att överlämnande av barn i första hand skall ske med parternas frivilliga medverkan och under ledning av befattningshavare inom barnavården. När överflyttning inte kan ske på frivillighetens väg får som regel tvångsmedel tillgripas, nämligen vite och i sista hand hämtning. I vissa fall bör dock hämtning vara tillåten utan att andra vägar har prövats först. Denna principiella ordning har också vunnit gehör hos remissinstanserna. Med en ordning som beaktar de faror för psykiska skadeverkningar på barnet som tvångsåtgärder kan medföra torde några betänkligheter inte kunna resas mot att nuvarande tvångsmedel behålls för hithörande fall av verkställighet.

För att markera den särställning dessa fall intar har beredningen föreslagit, att den nya regleringen inte sammanförs med den allmänna exekutionslagstiftningen utan tas upp i ett särskilt kapitel sist i FB. Även i detta avseende har förslaget genomgående tillstyrkts eller lämnats utan erinran under remissbehandlingen. Jag anser också att detta är en tilltalande lösning och ansluter mig till förslaget i denna del.

Den första frågan att ta ställning till är vilket organ som skall vara beslutande myndighet enligt den nya regleringen av verkställigheten. F. n. ombesörjs åtgärder för flyttning av barn av olika myndigheter. Domstols dom eller beslut i vårdnadsfrågor verkställs av de exekutiva myndigheterna. Som förut har nämnts är det överexekutor som enligt 38 § UL förordnar om verkställighet av domstols dom eller beslut och om sättet för verkställigheten. Om sådant förordnande går ut på hämtning av barnet, genomförs verkställigheten av utmätningsman, dvs. kronofogden. Även i de fall då dom eller beslut av domstol inte föreligger men handräckning begärs enligt 191 § UL förordnar överexekutor om verkställigheten och sättet härför, varefter kronofogden när det blir fråga om hämtning genomför denna. Också när det gäller överlämnande av fosterbarn till vårdnadshavaren kan den senare antingen först utverka domstols dom på överlämnande och därefter begära verkställighet i vanlig ordning eller också vända sig direkt till överexekutor med begäran om handräckning enligt 191 § UL. Här kommer emellertid även barnavårdsnämnden in i bilden. Nämnden kan nämligen enligt 50 § BvL för viss tid eller tills vidare förbjuda föräldrarna eller annan som har vårdnaden om barnet att ta barnet från fosterhemmet, om det skulle vara till avsevärd skada för barnet att skiljas från fosterhemmet. När

barnavårdsnämnd har beslutat omhänderta barn för samhällsvård, skall nämnden också förordna om verkställighet av beslutet. Nämnden har ansvaret för barnet och bestämmer var barnet skall vara placerat. Polismyndighet har att på begäran av barnavårdsnämnden eller dess ordförande lämna handräckning för att verkställa beslutet.

De myndigheter som kan komma i fråga såsom beslutande organ i en ny ordning är barnavårdsmyndigheterna, de exekutiva myndigheterna och de allmänna underrätterna. Beredningen har stannat för att länsstyrelserna såsom överordnade barnavårdsmyndigheter är bäst lämpade att handlägga verkställighetsfrågorna. Detta förslag har tillstyrkts eller lämnats utan erinran av remissinstanserna med ganska få undantag. Det alternativ som närmast har diskuterats i remissyttrandena är allmän underrätt.

Även enligt min mening bör valet av beslutande myndighet stå mellan länsstyrelse såsom barnavårdsmyndighet och allmän underrätt. Mot det senare alternativet talar, att underrätterna hittills inte har ålagts verkställighetsuppgifter. Som beredningen har anfört med instämmanden under remissbehandlingen är de allmänna underrätterna inte heller organisatoriskt rustade att svara för sådana verkställighetsfrågor som det här är fråga om. Deras organisation och arbetsrutiner är inte anpassade för sådana frågor. Om den fortsatta översynen av utsökningsrätten skulle leda till att vissa verkställighetsuppgifter anförtros underrätterna och föranleder organisationsändringar för deras del, kan det tänkas att de blir mer lämpade att handlägga ärenden angående verkställighet som rör barn. Det är emellertid f. n. för tidigt att bedöma frågan om underrätternas framtida befattning med verkställighetsfrågor. I nuvarande läge kan det inte anses ändamålsenligt att flytta över nu ifrågakommande ärenden till underrätterna.

Med en ordning som i första hand siktar till att överflyttningen av barn skall ske på frivillighetens väg under medverkan av barnavårdande organ förefaller det lämpligt att överlämna verkställighetsfrågan åt de barnavårdande myndigheterna. De åtgärder som i allmänhet kommer att fordras för att genomföra verkställighet rörande barn blir som beredningen har anfört jämförliga med de praktiska uppgifter som i övrigt ankommer på barnavårdsmyndighet. På skäl som beredningen närmare har utvecklat torde det dock inte böra komma i fråga att anlita barnavårdsnämnderna som beslutande organ. Däremot anser jag, i likhet med beredningen och flertalet remissinstanser, att länsstyrelserna såsom överordnade barnavårdsmyndigheter är lämpade för uppgiften. Länsstyrelsernas organisation är anpassad för praktiska verkställighetsfrågor och bör kunna möjliggöra den skyndsamma handläggning som i regel behövs i hithörande ärenden. Dessutom har de, som beredningen har framhållit, erfarenhet av barnavårdsfrågor. De har också tillgång till särskild sakkunskap i fråga om behandling av barn. Hos länsstyrelserna bör ärendena naturligen handläggas på den sektion som omhänderhar barnavårdsärendena.

Enligt det sagda föreslår jag att beslutsfunktionen i första instans läggs på länsstyrelserna. Jag vill betona, att detta inte innebär något hinder mot att en vårdnadshavare som vill få barnet överlämnat till sig men inte kan åberopa dom rörande vårdnaden väljer att först gå till domstol med begäran om dom beträffande barnets överlämnande eller att han, om han först har gjort ansökan hos länsstyrelsen men inte har fått bifall, därefter påkallar domstols prövning av frågan. I detta hänseende blir rättsläget alltså oförändrat.

Flerparten av de ärenden som det här är fråga om handläggs redan f. n. av länsstyrelsen i dess egenskap av överexekutor. Endast i det fåtal fall då annan än länsstyrelsen är överexekutor innebär den förordade ordningen att vissa ärenden flyttas över till länsstyrelsen. Eftersom antalet verkställighetsärenden är obetydligt och handläggningen inte är särskilt tidskrävande, medför förslaget inga behov av arbetskraftsförstärkningar.

I fråga om fullföljd av talan har beredningen föreslagit att länsstyrelses beslut skall överklagas hos regeringsrätten. Förslaget har lämnats utan erinran av alla remissinstanser utom två. De senare har i stället föreslagit att talan skall få fullföljas till hovrätt och i sista hand till högsta domstolen. Beredningens förslag ansluter till vad som i övrigt gäller när länsstyrelse fungerar som barnavårdsmyndighet. Denna ordning har också den fördelen att den torde leda till ett snabbare slutligt avgörande än som kan bli fallet med prövning i två överinstanser. Ärendenas natur är här sådan att ett utdraget förfarande ofta innebär stora olägenheter. Jag biträder därför beredningens förslag även i denna del.

Som jag tidigare har anfört ansluter jag mig till den grundläggande tanken i beredningens förslag, att överflyttningen av barnet om möjligt skall ske på frivillighetens väg. I enlighet med vad beredningen har föreslagit bör den närmare innebörden därav vara att länsstyrelsen, när det kan antas att förflyttningen av barnet kan ske utan tvångsmedel, uppdrar åt barnavårdande organ att försöka genomföra åtgärden. Uppdraget bör kunna ges redan innan länsstyrelsen meddelar beslut att verkställighet skall ske, men också efter sådant beslut.

Beredningen har tänkt sig att sådant uppdrag bör lämnas i första hand till barnavårdsnämnd. Meningen är att nämnden sedan låter en representant för nämnden ta kontakt med den som omhänderhar barnet och verka för att barnet godvilligt överlämnas. Det skall vidare enligt beredningens förslag vara möjligt för länsstyrelse att — i stället för att vända sig till barnavårdsnämnden — ge uppdraget till annan som är verksam inom barnavården, t. ex. socialvårdskonsulent, barnavårdskonsulent eller tjänsteman hos barnavårdsnämnd. Detta bör enligt beredningen komma i fråga främst när nämnden tidigare har tagit befattning med saken eller i visst fall inte är rustad eller lämpad för uppgiften.

I en del remissyttranden har uttalats farhågor för att barnavårdsnämnds medverkan kan medföra onödig försening av verkställighetsärendena. Några remissinstanser har också ställt sig tveksamma till om förfarandet får större praktisk betydelse, eftersom barnavårdsnämnden ofta redan har anlitats av part men misslyckats innan verkställighetsärendet har blivit väckt.

För min del anser jag, att de aktuella uppdragens natur är sådan att det knappast är behövt eller lämpligt att engagera barnavårdsnämnden i dess helhet. Denna skulle i så fall ändå — som beredningen också har förutsatt — behöva delegera uppgiften till tjänsteman hos nämnden eller till någon av ledamöterna. Jag anser det därför lämpligare att i lagtexten direkt ange att uppdraget skall ges till ledamot eller suppleant i barnavårdsnämnd (jfr prop. 1967: 28) eller till tjänsteman inom barnavården. Ytterligare bör nämnas att, om det någon gång inträffar att den som har fått uppdraget anser det lämpligt att med nämnden ta upp frågan om lämpligaste tillvägagångssättet, det självfallet inte föreligger något hinder här emot.

Om den vårdnadsberättigade redan före verkställighetsärendets väckande har anlitat barnavårdsnämnden utan att resultat har uppnåtts, bör i regel uppdrag inte lämnas åt ledamot i nämnden eller tjänstemän hos denna utan i stället till annan som är verksam inom barnavården, t. ex. barnavårdskonsulent eller socialvårdskonsulent. Uppdrag bör över huvud inte komma i fråga, när det av någon anledning är troligt att det inte kommer att leda till barnets överlämnande. Detsamma gäller när det är särskilt betydelsefullt att frågan får ett snabbt avgörande. Detta kan särskilt vara fallet när det är fråga om rätt till umgänge med barnet. Helt allmänt kan sägas att det är viktigt att verkställighetsärenden av hithörande slag handläggs skyndsamt. Uppdrag bör därför inte förekomma om det skulle medföra onödig fördröjning.

I anslutning till vad några remissinstanser har anfört med tanke på det fallet att länsstyrelsen lämnar uppdraget *innan* den prövat frågan, om verkställighet skall meddelas, vill jag framhålla att länsstyrelsen bör göra viss preliminär utredning innan sådant uppdrag ges. Därigenom kan undvikas att ärendet förhalas i onödan eller att uppdrag lämnas trots att det föreligger klart hinder mot verkställighet.

Om försök till överflyttning av barnet på frivillighetens väg har misslyckats eller från början förefaller utsiktslöst, måste som jag förut har sagt t v å n g s m e d e l kunna tillgripas. Valet av tvångsmedel måste som beredningen har anfört rättas efter omständigheterna i varje särskilt fall. Enligt beredningens förslag skall länsstyrelsen som regel i första hand förelägga och vid behov utdöma vite. Alternativt skall länsstyrelsen kunna förordna om hämtning. Beslut om hämtning har den fördelen att det säkrare leder till resultat utan dröjsmål. Förslaget att länsstyrelsen i regel bör

förelägga vite i första hand har godtagits av nästan alla remissinstanser, och jag ansluter mig också till detta förslag. I fråga om vites utdömande har en länsstyrelse förordat att denna uppgift skall ankomma på domstol. Detta kan dock enligt min mening inte anses påkallat från rättssäkerhets-synpunkt eller av andra skäl. Jag vill framhålla att överexekutor liksom länsstyrelse f.n. i åtskilliga fall får utdöma förelagda viten.

Utdömandet av vite är som beredningen har framhållit inte obligatoriskt utan frågan härom bör i varje särskilt fall bli föremål för diskretionär prövning. Jag vill också erinra om möjligheten att jämka vitesbeloppet. I hithörande ärenden bör finnas utrymme för billighets- och skälighetssynpunkter.

Erfarenheterna av nuvarande rättstillämpning visar att vitesföreläggande inte alltid medför avsedd effekt. Användandet av vite kan också leda till tidsutdräkt. Länsstyrelsen måste därför kunna förordna, att verkställigheten får ske genom hämtning. I vissa fall är situationen sådan att det redan från början kan bedömas som meningslöst att pröva andra åtgärder än hämtning. Med hänsyn härtill bör inte gälla att beslut om hämtning alltid skall föregås av vitesföreläggande.

När det gäller umgängesrätt kan det av hänsyn till barnet vara befogat att iakta viss återhållsamhet med hämtning. Det kan sålunda inte vara lämpligt att använda hämtning vid upprepade tillfällen med korta mellanrum, t. ex. en eller ett par gånger i månaden. Det bör dock inte vara utslutet att tillgripa hämtning även i umgängesrättsfallen. Hämtning bör t. ex. kunna ske när tidigare erfarenheter visar att det är risk för att vitesföreläggande ej åtlöds. Hämtning kan i sådant fall medverka till att vårdnadshavaren förmås att respektera domstolens beslut i fortsättningen.

Enligt beredningens förslag skall hämtning ske genom polismyndigheten och inte som nu genom utmätningsmannen. Detta förslag har biträtts av flertalet remissinstanser. Detsamma gäller förslaget att hämtningen om möjligt skall verkställas i närvaro av representant för barnavårdsnämnden och läkare. Från några håll har dock uttalats betänkligheter mot att hämtningsförrättningen skall utföras av polis. Främst har åberopats att tvångsingripanden genom polisens försorg kan föranleda kraftigare reaktioner från dem som är berörda och även kan väcka en uppmärksamhet som inte är önskvärd.

Jag vill först understryka betydelsen av att representant för barnavården och läkare är närvarande vid hämtningsförrättning. Därmed vinnns vissa garantier för att förrättningen kan genomföras så skonsamt som möjligt för barnet. Som jag förut har anfört måste dock maktmedel stå till förfogande även om det är angeläget att såvitt möjligt undvika sådana. Möjligheten att ingripa med fysiskt tvång är ett oundgängligt element i verkställighetsförfarandet. Ledningen vid och det yttersta ansvaret för förrättningen genom-

förande måste därför ligga hos myndighet som har befogenhet att ingripa med maktmedel. De myndigheter som därvid kan komma i fråga är kronofogde- eller polismyndighet.

Kronofogdarna har hittills haft att svara för hämningsåtgärdernas genomförande. Några anmärkningar mot deras sätt att sköta uppgiften har inte framkommit. Emellertid bör i detta sammanhang inte förbises att utövning av fysiskt tvång vid kronofogdes tjänsteutövning förekommer endast inom ganska snäva gränser. Om kronofogde möter egentligt motstånd under exekutiva förrättningar, är han i regel hänvisad till att begära biträde av polisen. Rent principiellt kan mot anlitan av kronofogdemyndigheten invändas att det står i strid mot förslagets grundläggande tanke att frikoppla verkställighetsärenden rörande barn från det vanliga exekutiva förfarandet. De exekutiva myndigheterna handlägger inte heller i övrigt frågor om verkställighet som på liknande sätt rör människor.

Polismyndigheten torde ha betydligt större erfarenhet av jämförbara åtgärder och disponerar också andra resurser härför. Ingripanden mot personer ankommer sålunda på polismyndighet enligt ett flertal centrala författningar på socialvårdens område (jfr prop. 1964: 101 s. 40—43). Särskilt vill jag erinra om att polismyndighet enligt 94 § BvL har att lämna barnavårdsnämnd och ungdomsvårdsskola handräckning, när beslut angående omhändertagande av barn eller ungdom skall verkställas eller någon som är omhändertagen skall återföras eller förflyttas. Polismyndigheten har också att biträda när barn skall hämtas till skolan enligt 39 § andra stycket skollagen den 6 juni 1962 (nr 319). Jag är övertygad om att polismyndigheten kan handlägga här aktuella uppgifter med all den hänsyn och varsamhet som ärendenas beskaffenhet kräver.

Rikspolisstyrelsen har som skäl mot att hämningsförrättningarna skall utföras av polismyndigheten anfört, att polisen inte bör belastas med uppgifter som inte är av polisiär natur. Jag delar denna uppfattning såtillvida att polisen inte bör anlitas för allmänna handräckningsuppdrag, som lika väl kan utföras av annan personal. Av vad jag förut har anfört framgår emellertid, att flera skäl talar för att polismyndigheten är den lämpligaste myndigheten för att utföra hämningsförrättningarna. Från ren arbetsbördesynpunkt utgör den ena eller den andra lösningen inget större problem. Enligt hittillsvarande erfarenheter är det nämligen fråga om ett mycket begränsat antal hämningsförrättningar. Det årliga antalet uppgår till mellan 15 och 30 enligt beredningens statistiska uppgifter.

På grund av det anförda biträder jag beredningens förslag att anförtro hämningsförrättningarna åt polismyndigheterna. Som beredningen har föreslagit bör för hämningsförrättningarna gälla det principiella kravet att de skall genomföras på ett för barnet så skonsamt sätt som möjligt, en grundsats som också bör komma till uttryck i lagtexten.

Den ledande synpunkten i hithörande verkställighetsärenden är, som redan har framhållits i flera sammanhang, hänsynen till barnets bästa. Med detta betraktelsesätt följer att hinder i vissa fall kan föreligga mot verkställighet oavsett innehållet i domstols eller annan myndighets tidigare avgörande.

Utgångspunkten för prövningen av verkställighetsfrågan måste självfallet vara att domstols dom eller beslut skall lända till efterrättelse. Även när domstols avgörande inte föreligger utan vårdnadshavaren grundar sin ansökan direkt på sin i lag givna rätt att bestämma barnets vistelseort, bör utgångspunkten vara att verkställighet skall beviljas. I vissa fall kan emellertid särskilda omständigheter föranleda att verkställighet begärs mycket lång tid efter det att domstol har meddelat beslut i vårdnadsfrågan och att förhållandena under tiden har förändrats på sådant sätt att det skulle te sig stötande att låta beslutet gå i verkställighet. Det kan i andra fall vara så att verkställighet inte kan ske utan risk för barnets kroppsliga eller själsliga hälsa. Verkställighet kan te sig olämplig även därför att barnet bestämt motsätter sig en flyttning.

I rättstillämpningen har frågan vilken hänsyn som skall tas till barnets vilja vållat viss tveksamhet. Meningarna har också i förevarande lagstiftningsärende brutit sig på denna punkt. I praxis utgår man f.n. från att verkställighet åtminstone i regel inte bör genomföras mot barnets vilja när barnet har fyllt 15 år eller nått motsvarande utveckling. Beredningen har anknutit till denna praxis. Beredningen har dock framhållit, att det för barn som inte har nått 15-årsåldern kan bli en alltför stor belastning att själv tvingas välja vem det skall vistas hos, och vidare pekat på att man inte bör förbise, att barnet kan påverkas och att dess inställning kan växla snabbt. Det måste därför enligt beredningen finnas möjlighet att göra undantag i den ena eller andra riktningen om man vill anknyta en lagregel till 15-årsgränsen. Beredningens förslag innehåller i enlighet härmed att, om barnet fyllt 15 år, verkställighet inte får äga rum mot dess vilja annat än om länsstyrelsen finner det påkallat av hänsyn till barnets bästa. Det samma skall gälla om barnet inte har fyllt 15 år men har nått sådan mognad att dess vilja bör beaktas på lika sätt. Flera remissinstanser har anmält avvikande mening på denna punkt. En del har mer eller mindre bestämt förordat, att åldersgränsen sätts vid 12 år i stället för 15 år. Några har ansett att lagen inte bör innehålla någon åldersgräns alls utan att bedömningen i stället skall ske med hänsyn till barnets mognad i varje särskilt fall.

I likhet med beredningen anser jag, att utgångspunkten vid bedömandet bör vara att verkställighet inte bör genomföras i strid mot barnets vilja, när barnet har nått en viss mognad eller utveckling. Barn utvecklas emellertid olika snabbt och det är därför svårt att i lag ange en bestämd ålder vid vilken barnet kan antas ha nått sådan utveckling att dess inställning skall tillmätas avgörande betydelse. Enligt min mening bör man nöja sig med att i

lagtexten ange en viss riktlinje för bedömningen och i övrigt överlämna frågan åt den praktiska tillämpningen. Det är därvid knappast möjligt att knyta barnets mognad till annan faktor än åldern. I praxis har ansetts att verkställighet inte bör genomföras mot barnets vilja, om det har fyllt 15 år eller nått motsvarande utveckling. Jag ansluter mig till beredningens förslag att i lagtexten anknyta till nämnda ålder som en riktlinje för bedömningen. Emellertid bör 15-årsåldern inte utgöra någon absolut gräns, utan det bör finnas möjlighet till avvikelser i både den ena och den andra riktningen. Jag vill också understryka det angelägna i att största omsorg och försiktighet iakttas när det gäller att klarlägga barnets viljeinriktning.

Även om barnet inte har fyllt 15 år eller nått motsvarande utveckling, kan det i vissa fall vara motiverat att ta hänsyn till dess inställning. Denna kan nämligen ha betydelse för bedömandet av risken för skada på barnet genom verkställigheten. Till denna fråga återkommer jag i det följande.

Jag har tidigare framhållit, att det kan inträffa att verkställighet blir aktuell först lång tid efter det att beslut meddelats. **V ä s e n t l i g ä n d r i n g i f ö r h å l l a n d e n a** kan då ha inträtt. Det kan förhålla sig så, att barnet hela tiden har bott hos fader eller moder som ej har haft den rättsliga vårdnaden eller att medgiven umgängesrätt inte har utövats och att detta fått till följd att barnet har förlorat närmare kontakt med vårdnadshavaren eller den som har umgängesrätt. I sådana fall kan det vara olämpligt att verkställighet äger rum. Ändring av rättens beslut i själva vårdnadsfrågan kan i stället vara motiverad. Enligt 6 kap. 13 § FB kan också rätten meddela nya bestämmelser om vårdnad och umgängesrätt, när väsentligt ändrade förhållanden påkallar det. Även i det fallet att domstols beslut inte föreligger, kan situationen vara sådan att det är påkallat att domstol prövar sökandens lämplighet som vårdnadshavare.

Med tanke på sådana fall har beredningen föreslagit att länsstyrelsen, när den finner uppenbart att väsentligt ändrade förhållanden har inträtt sedan dom eller beslut meddelades i vårdnadsfrågan, skall kunna vägra att förordna om verkställighet innan fråga om ändring beträffande vårdnaden eller vad därmed äger samband har prövats av domstol. För det fall att domstols dom eller beslut inte föreligger, innebär beredningens förslag att länsstyrelsen kan vägra att vidta den sökta åtgärden, om det föreligger särskilda skäl att låta frågan om ändring av vårdnaden prövas av rätten. Rätten skall i båda fallen ta upp saken, om detta begärs av den som har sökt verkställighet, hans motpart, barnavårdsman eller barnavårdsnämnd.

Det helt övervägande antalet remissinstanser har anslutit sig till beredningens förslag i denna del. Enligt min mening kan detta inte som socialstyrelsen gjort gällande anses innebära att länsstyrelsens befogenhet att vägra verkställighet blir alltför snäv. Förslaget bygger på den i och för sig riktiga grundtanken att vad domstol har förordnat skall lända till efterrättelse och att undantag bör få göras endast under särskilda förutsättningar.

ar. Jag ansluter mig därför till beredningens förslag. Av det sagda framgår vidare att jag inte anser det lämpligt att, som det har ifrågasatts i några remissyttranden, låta länsstyrelsen själv påkalla ny domstolsprövning. Den initiativrätt som föreslås tillkomma barnavårdsnämnd får anses tillräcklig. Jag vill i likhet med beredningen betona, att den omständigheten att verkställighet har vägrats inte alltid behöver innebära att en omprövning är så angelägen att initiativ från nämndens sida är påkallat. Mot båda parternas önskan har nämnden inte anledning att begära omprövning hos domstol utan att hänsynen till barnets bästa i särskilt hög grad gör sådan prövning angelägen.

Situationen kan vidare vara den att verkställighet inte kan ske utan risk för barnets hälsa. Barnets ålder, utvecklingsgrad, känslöbindningar och förhållandena i övrigt kan vara sådana att en överflyttning skulle kunna skada dess fortsatta utveckling allvarligt. För dessa och liknande fall måste länsstyrelsen ha möjlighet att vägra verkställighet även om det förhåller sig så att en ändring av vårdsnaden i och för sig inte är påkallad. Jag biträder sålunda beredningens förslag, att länsstyrelsen skall kunna vägra verkställighet, om sådan inte kan ske utan avsevärd fara för barnets kroppsliga eller själsliga hälsa. Verkställighet bör som beredningen frambållit inte vägras om åtgärden skulle medföra endast övergående störning eller annan tillfällig olägenhet för barnet. Vid bedömningen måste också som beredningen anfört beaktas den större eller mindre sannolikheten för att skada skall uppkomma. Genom uttrycket »avsevärd fara» markeras att det är risken för skada som skall tas i beaktande och att den risken skall vara stor. Det behöver dock inte kunna tas för visst att skada verkligen kommer att följa av en förflyttning. En utredning som tillåter helt säkra slutsatser i det avseendet torde sällan kunna åstadkommas.

En bestämmelse av denna innebörd torde få sin största praktiska betydelse när verkställighet söks utan stöd av domstols beslut, t. ex. när vårdnadshavare önskar ta tillbaka barn från fosterhem efter lång tids vistelse där. Att i sådana ärenden, där känslöengagemanget hos parterna ofta är mycket starkt, avgöra om en flyttning kan innebära avsevärd fara för barnet är en utomordentligt svår uppgift som ställer stora krav på länsstyrelsen. Situationerna torde vara alltför mångskiftande för att närmare anvisningar skall kunna ges i lagtexten till ledning för bedömandet. Detta får grundas på allmänmänsklig erfarenhet och på medicinsk och psykologisk vetenskap. Utöver barnets ålder, utvecklingsgrad, egenskaper och känslöbindningar måste hänsyn tas till förhållandena i fosterhemmet och den tid barnet har vistats där, föräldrarnas befattning med barnet under den tid de inte har haft det i sin vård och de förhållanden till vilka barnet skall överföras. Det är angeläget att den medicinska sakkunskap som står till länsstyrelsens förfogande blir utnyttjad vid prövningen. Läkareundersökning av barnet bör regelmässigt ske, när den sökta flyttningen kan befaras medföra avsevärd fara för barnets hälsa.

När det gäller förfarandet hos länsstyrelsen anser jag i likhet med beredningen och flertalet av de remissinstanser som har yttrat sig i denna del, att det är ändamålsenligt att inte meddela mera detaljerade regler i lag. Alltför formbunden ordning kan medföra att förfarandet blir omständligt och fördröjs onödigt. Utredningen bör i enlighet med allmänna grundsatser bedrivas så att de omständigheter som är av betydelse för sakens avgörande blir klarlagda. Ansvar för utredningen bör åvila länsstyrelsen såsom beslutande myndighet, även om det i praktiken regelmässigt torde bli så att parterna själva kommer att vara aktiva för att utredningen skall bli så fullständig som möjligt. Utöver bestämmelser om länsstyrelsens samverkan med barnavårdsorgan och om viss befogenhet att meddela interimistiskt beslut torde det sålunda kunna räcka med föreskrifter om att länsstyrelsen skall föranstalta om erforderlig utredning och får hålla förhör med var och en som antas kunna lämna upplysningar av betydelse. Länsstyrelsen bör vidare kunna förordna att barnet skall undersökas av läkare. Som beredningen har framhållit bör utredningen bedrivas efter vad omständigheterna i det särskilda fallet påkallar. Kompletterande bestämmelser torde kunna meddelas av Kungl. Maj:t. Som redan har framgått anser jag det angeläget att ärendena handläggs skyndsamt. Ett uttryck för denna grundsats är bl. a. det förut nämnda förslaget att den som får i uppdrag att försöka åstadkomma överlämnande på frivillighetens väg skall vara skyldig att inom viss kortare tid rapportera hur försöket har utfallit. När yttranden skall infordras bör korta tidsfrister utsättas. Om läkarundersökning anses behövlig, bör den komma till stånd och slutföras utan tidsutdräkt. Det torde inte behövas någon särskild föreskrift om att handläggningen skall ske så skyndsamt som möjligt.

Om en utförlig reglering genomförs i enlighet med vad jag i det föregående har förordat, uppkommer fråga om bestämmelserna i 50 § BvL om förbud mot flyttning av fosterbarn längre behövs. Enligt denna paragraf kan barnavårdsnämnden i den kommun där fosterhemmet finns för viss tid eller tills vidare förbjuda föräldrarna eller annan som har vårdnaden om barnet att ta det från fosterhemmet, om det skulle vara till avsevärd skada för barnet att skiljas från fosterhemmet. Barnavårdsnämnden kan meddela interimistiskt förbud i avbidan på att ärendet kan slutligt avgöras, dock högst fyra veckor, när förbud är påkallat av sannolika skäl men erforderlig utredning inte har hunnit slutföras. Bestämmelserna infördes i 1960 års barnavårdslag som ett skydd mot skadliga fosterbarnsflyttningar. Ett av barnavårdsnämnden meddelat förbud medför den verkan att handräckning eller domsverkställighet för barnets utlämnande hindras så länge förbudet gäller. Denna möjlighet för barnavårdsnämnden var föremål för stridiga meningar i lagstiftningsärendet och avstyrktes av lagrådet. Detta menade att det borde ankomma på allmän

domstol att meddela förbud efter framställning av barnavårdsnämnden. Enligt föredragande statsrådet skulle den omstridda och komplicerade frågan inte anses slutgiltigt löst genom bestämmelsen i 50 § BvL. Det förelåg anledning att ytterligare pröva frågan och bl. a. överväga den av lagrådet skisserade lösningen i samband med den pågående revisionen av utsökningsslagstiftningen.

Beredningen har i nu förevarande lagstiftningsärende inte närmare gått in på frågan om behovet av 50 § BvL. Dess förslag innebär, att länsstyrelses beslut om verkställighet bryter ett av barnavårdsnämnd meddelat förbud enligt 50 § BvL. Under remissbehandlingen av såväl beredningens preliminära förslag som betänkandet har dock på några håll satts i fråga, om inte 50 § BvL bör upphävas.

De nya regler om verkställighet för flyttning av barn som jag har förordat enligt det förut sagda får anses innefatta ett starkt skydd för de barn som det är fråga om. Risken för skadliga förflyttningar av barn — fosterbarn eller andra — blir i görlig mån eliminerad och de nya bestämmelserna kan därmed sägas fylla den funktion som för fosterbarnens del avsågs med 50 § BvL. Det finns därför vissa skäl att upphäva denna omstridda bestämmelse. Vid närmare undersökning visar det sig emellertid att ett behov av bestämmelsen kan komma att finnas även med de nya verkställighetsreglerna. Dessa kan självfallet inte bidra till skydd mot olämpliga förflyttningar annat än när ett verkställighetsärende verkligen väcks. Man måste emellertid räkna med att fråga om flyttning av barn kan ställas på sin spets utan samband med ett verkställighetsärende. Detta blir fallet när vårdnadshavaren direkt till fosterföräldrarna framställer krav att få tillbaka barnet. Fosterföräldrarna kan då vara tveksamma om de bör motsätta sig ett sådant krav, fastän de i själva verket inte vill medverka till en överflyttning. Släktskapsförhållande eller andra omständigheter kan föranleda att de ogärna vill tvista med vårdnadshavaren. De bör då kunna vända sig till barnavårdsnämnden och, om denna finner det påkallat, få förbud mot förflyttning av barnet meddelat. De kan på detta sätt få stöd hos barnavårdsnämnden, när de själva av hänsyn till barnet tvekar om det lämpliga i en överflyttning. Det kan i fall av nu antydd art också vara så, att barnavårdsnämnden finner det påkallat att ingripa på eget initiativ, när det har ifrågasatts en förflyttning som enligt nämndens bedömning kan medföra skaderisk för barnet. Med hänsyn till sådana fall som jag nu har nämnt kan det vara av betydelse att möjlighet finns för barnavårdsnämnd att ingripa med förbud mot barns skiljande från fosterhem. Bestämmelsen om sådant förbud bör dock ges sådan innebörd, att den inte får vidsträcktare verkningar än som betingas av de nämnda fallens beskaffenhet. Vad som bör eftersträvas är att dessa fall kommer under länsstyrelsens prövning och blir avgjorda enligt den ordning som nu föreslås för överflyttningsfall i allmänhet.

Om förbudsbestämmelsen behålls i detta syfte, uppkommer vissa frågor om samordningen mellan den bestämmelsen och de nya verkställighetsreglerna. F.n. har ett av barnavårdsnämnd meddelat förflyttningsförbud den verkan att handräckning eller domsverkställighet för barnets utlämnande hindras så länge förbudet gäller. Beredningen har ansett, att detta inte vidare bör gälla, och föreslår att i 50 § BvL görs ett tillägg av innebörd att förbud av barnavårdsnämnden inte utgör hinder mot verkställighet varom länsstyrelsen förordnar enligt de nya bestämmelserna i FB. Detta förslag har inte mött några invändningar vid remissbehandlingen. Jag vill för egen del framhålla att det måste anses naturligt att det beslut som länsstyrelsen fattar efter den noggranna utredning som är avsedd enligt de nya bestämmelserna skall ta över barnavårdsnämnds beslut. En sådan ordning ligger också i linje med det begränsade ändamål som barnavårdsnämnds förbud bör tjäna enligt vad jag förut har framhållit. Jag vill alltså ansluta mig till förslaget.

Vad jag hittills har anfört innebär, att ett förbud av barnavårdsnämnd inte får någon betydelse, när länsstyrelsen har förordnat om verkställighet, och alltså inte bör komma i fråga när sådant förordnande redan föreligger. Emellertid kan som nämnts ett förbud ha en funktion att fylla, när vårdnadshavaren utan att väcka ett verkställighetsärende agerar för att få barnet överlämnat till sig. Ett flyttningsförbud av barnavårdsnämnden torde då i regel leda till att vårdnadshavaren ser sig föranlåten att underställa länsstyrelsen frågan genom ansökan om verkställighet. Med hänsyn till att förbudet skall tjäna detta syfte är det naturligt om samma bedömningsnorm skall gälla i förbudsärendet som i verkställighetsärendet. Bestämmelsen i 50 § BvL torde därför böra jämkas så, att rekvisitet för förbud enligt paragrafen korresponderar mot den föreslagna bestämmelsen i 21 kap. 5 § andra stycket FB. Förbud mot förflyttning av barnet bör därför få meddelas när förflyttningen skulle innebära avsevärd fara för barnets kroppsliga eller själsliga hälsa. Att förutsättningen för förbud vidgas något torde inte behöva föranleda betänkligheter med hänsyn till det tämligen begränsade syfte som förbudet enligt vad jag förut har anfört är avsett att tjäna.

När det gäller frågan om fullföljd av talan mot barnavårdsnämnds beslut enligt 50 § BvL är det i och för sig önskvärt med en ordning, som utsluter risken att det först kan förekomma en besvärprocess angående förbudsfrågan och därefter ett verkställighetsärende hos länsstyrelsen. Det är emellertid svårt att finna en tillfredsställande lagteknisk lösning för att åstadkomma detta. Behovet av bestämmelser med sådant syfte torde f. ö. i praktiken vara ringa. Om nämligen vårdnadshavaren är missnöjd med ett av barnavårdsnämnden meddelat förbud, torde det mest praktiska för honom vara att — i stället för att anföra besvär eller samtidigt med besvär — begära förordnande enligt 21 kap. FB. Meddelas sådant förordnande, förlorar ju förbudet sin verkan enligt det föreslagna tredje stycket i

50 § BvL och frågan var barnet skall vistas blir slutligt löst på ett snabbare sätt. Om utgången i ett förbudsärende hos barnavårdsnämnden däremot har blivit att nämnden har avslagit en av fosterföräldrarna gjord framställning om förbud och de sedan anför besvär, har vårdnadshavaren också möjlighet att väcka ett verkställighetsärende och därmed få en definitiv lösning av konflikten. I sådana fall som nu har berörts kan länsstyrelsen handlägga ärendena gemensamt. Med hänsyn till det anförda har jag inte ansett det påkallat att föreslå ändrade bestämmelser i fråga om fullföljden i förbudsfallen.

Vissa remissinstanser har upptagit frågan om inte fosterlega bör utgå när förbud meddelats mot förflyttning av barn från fosterhem. Denna fråga, som inte närmare utretts, torde dock inte böra prövas i förevarande sammanhang.

Jag vill ansluta mig till beredningens uttalande, att det synes lämpligt att socialstyrelsen och medicinalstyrelsen utfärdar allmänna anvisningar och råd, som kan vara till ledning för de organ som har att ta befattning med verkställighetsärendena och för parterna (bet. s. 46 och 62).

I enlighet med vad jag nu har anfört har inom justitiedepartementet upprättats förslag till *lag om ändring i föräldrabalken och lag om ändrad lydelse av 1 § utsökningslagen* samt — i samråd med statsrådet Odhnoff — förslag till *lag om ändrad lydelse av 50 § barnavårdslagen den 29 april 1960 (nr 97)*. Förslagen torde få fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende som *bilaga 2*.

De särskilda bestämmelserna

Förslag till lag om ändring i föräldrabalken

Liksom i lagberedningens förslag behandlas i en första avdelning av kapitlet de fall då verkställighet söks på grund av rättsens dom eller beslut rörande vårdnad m. m. Denna första avdelning omfattar i departementsförslaget 1—5 §§ och har försetts med rubriken »Verkställighet av dom eller beslut». I 6 och 7 §§ har under rubriken »Överflyttning av barn i andra fall» upptagits fall av handräckningskaraktär, främst sådana fall som nu kan föranleda handräckning enligt 191 § UL. Slutligen följer i 8—14 §§ övriga bestämmelser under rubriken »Gemensamma bestämmelser».

Verkställighet av dom eller beslut

1 §.

I denna paragraf anges att verkställighet av vad rätten i dom eller beslut bestämt om vårdnad eller umgängesrätt eller om överlämnande av barn söks hos länsstyrelsen.

Med dom eller beslut om överlämnande av barn åsyftas sådan dom eller sådant beslut som innehåller uttrycklig förklaring att barnet skall överlämnas. Man har knappast att räkna med andra sådana domar än dem som avser fosterbarns överlämnande från fosterföräldrar till vårdnadshavaren. Även sådana domar torde vara ovanliga.

Paragrafen omfattar även sådana utländska domar och beslut som enligt särskilda bestämmelser kan verkställas här i riket.

Dom eller beslut i fråga som anges i 1 § anses, som beredningen framhållit, inte kunna återopas för exekution mot annan än den som har varit part i domstolsmålet. När barn vistas hos någon som ej varit part, måste ansökan därför ske enligt 6 §. För närmare synpunkter i den berörda frågan hänvisas till betänkandet (s. 55).

Verkställighet torde i allmänhet inte begäras annat än när den som omhändernar barnet har vägrat att lämna det ifrån sig. Som beredningen har anfört bör dock sådan vägran inte utgöra förutsättning för att ansökan tas upp till prövning.

Verkställigheten innebär i regel att barnet flyttas och lämnas i sökandens vård tills vidare eller, vid umgängesrätt, för begränsad tid. Det kan dock också förhålla sig så att någon förflyttning ej skall ske utan sökanden har bara berättigats att sammanträffa med barnet hos vårdnadshavaren eller utomstående (jfr bet. s. 59). Även i sådana fall kan verkställighet sökas enligt de nya bestämmelserna.

I likhet med beredningen anser jag det inte nödvändigt att i lagtexten ta upp bestämmelser om vilken länsstyrelse som är behörig att besluta om verkställighet. Endast exekutionsväsendets organisationsnämnd har under remissbehandlingen ställt sig tveksam på den punkten. Det torde sällan komma i fråga att ansökan om överlämnande görs hos annan länsstyrelse än länsstyrelsen i det län där den som har hand om barnet är bosatt. Skulle barnet tillfälligt finnas i annat län, bör även länsstyrelsen i det länet anses behörig.

Närmare bestämmelser om ansökningens form och innehåll och om handlingar som bör bifogas ansökningen kan meddelas av Kungl. Maj:t.

I anslutning till den föreslagna bestämmelsen i andra stycket av förevarande paragraf kan erinras om att interimistiska beslut enligt 20 kap. 10 § FB får verkställas omedelbart. Vidare äger rätten enligt 17 kap. 14 § RB förordna att dom får verkställas utan hinder av att den inte äger laga kraft, när skäl är därtill.

2 §.

Som jag har framhållit i den allmänna motiveringen är det önskvärt, att överlämnande av barnet om möjligt genomförs på frivillighetens väg. Förfarandet därvid regleras i förevarande paragraf. Bestämmelsen har utför-

mats så, att det framgår att länsstyrelsen i första hand bör pröva möjligheten att få den som har hand om barnet att frivilligt fullgöra vad som åligger honom enligt rättens avgörande eller — när 6 § är tillämplig — enligt lag. Detta gäller dock inte om särskilda skäl föranleder annat, t. ex. om ärendet är så brådskande att försök till frivilligt genomförande av överlämnandet ej hinns med. Andra exempel på fall då sådana försök ej bör göras återkommer jag till i det följande.

De åtgärder som vidtas med stöd av uppdrag enligt denna paragraf får betraktas som en form av förlikningsförsök, närmast jämförbart med sådant initiativ som domstol kan ta enligt 42 kap. 17 § rättegångsbalken. Det blir inte fråga om verkställighet i den bemärkelsen att fullgörelse framvingas.

Länsstyrelsen bör kunna ge uppdrag av nu ifrågavarande slag åt lämplig företrädare för barnavården, såsom socialvårdskonsulent, barnavårdskonsulent, ledamot eller suppleant i barnavårdsnämnd eller tjänsteman hos nämnden. Har prövningen av barnavårdsärenden i viss kommun anförtrotts särskilda distriktsnämnder, bör uppdrag kunna ges till ledamot eller suppleant i sådan nämnd.

Enligt beredningens förslag avses sådant uppdrag kunna meddelas antingen före eller i samband med förordnande om verkställighet. Under remissbehandlingen har bl. a. JK och socialstyrelsen framhållit att visst mått av utredning bör föregå beslut om sådant uppdrag. Några remissinstanser har vidare betonat, att försök att åstadkomma frivilligt överlämnande med hjälp av barnavårdsnämnd eller befattningshavare hos denna ofta har förekommit innan verkställighetsärendet har väckts och att utsikterna då är små att man i verkställighetsärendet skulle nå resultat på frivillighetens väg.

Departementsförslaget utgår liksom beredningens förslag från att uppdrag kan meddelas antingen innan eller i samband med att länsstyrelsen förordnar om verkställighet (2 § resp. 3 § första stycket andra punkten). När uppdrag lämnas *i samband med* förordnande om verkställighet, måste självfallet länsstyrelsen ha fullbordat den utredning som enligt 10 § i departementsförslaget och på grund av ärendets beskaffenhet åligger den. Uppdraget är då att anse som ett alternativ till de i 3 § i departementsförslaget angivna tvångsmedlen för genomförande av en redan beslutad verkställighet. Om barnavårdsnämnd enligt 50 § BvL har meddelat förbud mot att fosterbarn skils från fosterhemmet, fordras som beredningen har framhållit länsstyrelsens förordnande om verkställighet för att verkan av nämndens beslut skall brytas.

Ett uppdrag *före* förordnande om verkställighet bör föregås av vissa utredningsåtgärder från länsstyrelsens sida. Länsstyrelsen bör sålunda skaffa visst underlag för en bedömning, om det finns anledning anta att hinder föreligger mot verkställigheten. Länsstyrelsen bör därför regelmässigt ta

kontakt med företrädare för barnavårdsnämnden för att orientera sig. En sådan kontakt är också motiverad från den synpunkten att länsstyrelsen behöver veta om barnavårdsnämnden tidigare har haft sådan beröring med den föreliggande tvisten att uppdrag i stället bör lämnas tjänsteman vid andra barnavårdsorgan eller eventuellt inte alls ifrågakomma med hänsyn till rådande motsättning mellan parterna. Vidare bör det, som beredningen har anfört, ibland kunna komma i fråga att höra sökandens motpart innan uppdraget lämnas. För att uppnå önskvärd snabbhet bör detta kunna ske formlöst, t. ex. genom telefonsamtal.

När uppdrag enligt paragrafen lämnas, har det en dubbel funktion. I första hand åsyftas att få verkställighetsfrågan löst på ett smidigt sätt och i samförstånd med parterna. I andra hand — om överlämnande av barnet inte kommer till stånd — kan genom åtgärderna skaffas in utredningsmaterial, som kommer till nytta vid länsstyrelsens senare prövning. I enlighet härmed föreskrivs en rapporteringsskyldighet i paragrafens andra stycke. Kompletterande föreskrifter härom torde kunna meddelas av Kungl. Maj:t. Om den som har fått uppdraget anser att det föreligger sådant förhållande som enligt 4 eller 5 § eller 6 § andra stycket utgör hinder för verkställighet, bör detta omgående rapporteras till länsstyrelsen. Denna bör därefter svara för sakens fortsatta behandling. Även om de nämnda bestämmelserna utformats med tanke på egentliga verkställighetsfall, bör de alltså beaktas av den som har fått i uppdrag att söka åstadkomma frivillig fullgörelse enligt 2 §.

I överensstämmelse med beredningens förslag har i paragrafens andra stycke föreskrivits en tidsbegränsning för uppdragets varaktighet. Några barnavårdsnämnder har under remissbehandlingen uttalat, att de anser den föreslagna tiden om i regel högst två veckor vara för kort. Jag vill med anledning därav understryka att det är meningen att i detta skede söka undvika ett utdraget förfarande med skriftväxlingar, omständliga förhandlingar o. d. Den som har fått uppdraget bör utan dröjsmål ta kontakt med den som har barnet om hand och undersöka möjligheterna till uppgörelse i godo. Om överlämnande inte kommer till stånd, bör sådana upplysningar inhämtas som kan bli av betydelse för länsstyrelsens vidare handläggning.

3 §.

I denna paragraf föreskrivs att om länsstyrelsen förordnar om verkställighet den får tillgripa tvångsmedel. De tvångsmedel som länsstyrelsen vid behov äger använda för verkställighetens genomförande är vitesföreläggande och hämtning genom polismyndighets försorg. Vidare anges att länsstyrelsen i samband med förordnande om verkställighet kan lämna uppdrag enligt 2 §, om sådant ej förekommit tidigare. Slutligen ges en bestämmelse om tillfälligt omhändertagande av barn för att underlätta verkställigheten. Paragrafen motsvarar 3 § första och tredje styckena i beredningens förslag.

I den allmänna motiveringen har jag framhållit, att utgångspunkten för länsstyrelsens ställningstagande bör vara att vad domstol beslutat i princip skall lända till efterrättelse. Emellertid kan som förut har framhållits olika hinder för bifall till ansökningen föreligga. Sådana anges i 4 och 5 §§ samt 6 § andra stycket. Det bör emellertid uppmärksammas att dessa paragrafer inte uttömmande anger alla hinder. Hinder kan också föreligga till följd av myndighets avgörande. Det gäller t. ex. avgöranden som innebär att barnet har omhändertagits för samhällsvård enligt 29 § BvL, för utredning enligt 30 § samma lag, att det har anhållits eller häktats, dömts till fängelse eller ungdomsfängelse eller intagits på sjukhus enligt lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall. Det bör vidare framhållas, att verkställighet på grund av vårdnadsdom självfallet inte bör komma i fråga mot den som — enligt samma dom eller annat avgörande — har rätt till umgänge med barnet vid den aktuella tidpunkten. I sammanhanget bör också uppmärksammas att beslut i tidigare verkställighetsärende under vissa omständigheter utgör hinder mot ny prövning, se 13 § i departementsförslaget.

Förbud enligt 50 § BvL att skilja fosterbarn från fosterhemmet skall däremot inte hindra verkställighet. Som jag har framhållit i den allmänna motiveringen föreslås ett tillägg härom i nämnda paragraf.

Som jag har framhållit i den allmänna motiveringen bör man i regel som tvångsmedel i första hand använda vitesföreläggande, om detta med hänsyn till tidsfaktorer och övriga omständigheter är möjligt och praktiskt.

Vitesföreläggandet skall riktas mot den som motsätter sig verkställigheten. Det går i regel ut på att vederbörande skall överlämna barnet till sökanden. Av vad som har anförts under 1 § följer dock att föreläggandet i vissa fall angående umgängerätt kan avse att sökanden skall beredas tillfälle att sammanträffa med barnet hos vårdnadshavaren eller någon utomstående. Det bör anmärkas att vitesföreläggande enligt sakens natur blir det enda användbara tvångsmedlet när det gäller sammanträffande hos vårdnadshavaren. När det gäller umgängerätt är det vidare möjligt att meddela vitesföreläggande inte bara för visst tillfälle utan också för en tid framåt. Som beredningen har anført bör länsstyrelsen i sitt beslut precisera när överlämnandet skall ske och klarlägga andra detaljer i den mån det behövs för att det hela skall gå i lås.

Med vitesföreläggandet skiljer sig länsstyrelsen formellt från ärendet. Om föreläggandet inte åtlids, kan sökanden återkomma. Länsstyrelsen kan då utdöma vitet. Länsstyrelsen kan också förelägga nytt vite, men i regel torde det vara lämpligare att länsstyrelsen i stället beslutar om hämtning.

Som jag har framhållit i den allmänna motiveringen är det önskvärt att hämtning inte behöver komma till användning annat än när det är nödvändigt. När hämtning beslutas, torde det i regel inte vara lämpligt att länsstyrelsen anger tidpunkt för förrättningen. Den bör bestämmas av polismyndigheten.

Med polismyndighet avses i första hand polischefen i distriktet. Delegeringsmöjlighet måste dock finnas. Som beredningen har förordat bör delegering inte förekomma annat än till kvalificerad polisman i befälsställning. Bestämmelser härom kan utfärdas av Kungl. Maj:t.

Har barnet under verkställighetsärendets handläggning flyttats till ort utanför länet, bör ärendet kunna överflyttas till länsstyrelsen i det län där barnet finns, om praktiska skäl talar härför. Hinder bör i sådant fall inte heller föreligga att polismyndighet i ort utanför länet får ombesörja hämtningsförrättningen. Om barnet flyttas efter det att länsstyrelsen förordnat om hämtning och översänt beslutet i ärendet till viss polismyndighet, bör också hämtningsuppdraget kunna överflyttas på annan polismyndighet. Som beredningen har anfört bör det dock inte vara uteslutet att polismyndighet i ett polisdistrikt verkställer hämtning i annat distrikt.

Sökanden och hans motpart bör underrättas om länsstyrelsens beslut om verkställighet. Om det i något enstaka fall finns stark anledning att befara att en underrättelse skulle föranleda den som har hand om barnet att föra bort detta el. dyl., har länsstyrelsen möjlighet att med stöd av paragrafens andra stycke besluta omhändertata barnet innan underrättelsen lämnas. Man bör däremot inte avstå från underrättelse, eftersom besvärsrätten då skulle bli illusorisk. Föreskrifter om underrättelser torde kunna meddelas av Kungl. Maj:t.

I paragrafens andra stycke har i väsentlig överensstämmelse med beredningens förslag upptagits föreskrift att länsstyrelsen, om det är påkallat för att underlätta barnets överlämnande, kan föreskriva att barnet tillfälligt skall omhändertas på lämpligt sätt. Endast mycket kortvarigt omhändertagande — i allmänhet högst några dagar — får komma i fråga. Som beredningen har framhållit bör omhändertagande inte utnyttjas annat än undantagsvis.

Angående frågan hur barnet bör placeras har beredningen anfört att den bör avgöras efter vad som är lämpligt i varje särskilt fall med hänsyn till omständigheterna och de möjligheter som står till buds. De experter som beredningen har samrått med har ansett att placering på barnsjukhus eller annan jämförlig institution är det enda lämpliga. Frågan har tilldragit sig särskilt intresse under remissbehandlingen. Överståthållarämbetet och ett par barnavårdsnämnder har ifrågasatt, om inte formerna för omhändertagandet bör regleras närmare och länsstyrelse få rätt att uppdra åt barnavårdsnämnd att ombesörja placeringen. En länsläkare har ansett det mindre välbetänkt att barnet skall övergångsvis kunna omhändertas i »neutralt» enskilt hem, eftersom det därigenom skulle kunna uppkomma känslomässiga bindningar till nya fosterföräldrar och syskon. En länsstyrelse har däremot hävdad att, om barnet måste omhändertas övergångsvis, placering i enskilt hem är att föredra framför placering på anstalt. Placering på anstalt anses i många fall kunna medföra större påfrestningar på barnet i miljö-

hänseende än någon annan placering. Medicinalstyrelsen har uttalat, att tillfälligt omhändertagande av barnet på anstalt eller i annan neutral miljö bör få förekomma endast i undantagsfall och under kort tid, eftersom sådant omhändertagande vanligtvis för barnet inte innebär annat än ett grymt uppskjutande av något ofrånkomligt. En placering för några dagar på en barnpsykiatrisk klinik kan dock enligt styrelsen medverka till att smidigt genomföra en omflyttning av ett barn. En länsstyrelse har framhållit, att möjligheten att övergångsvis omhänderta barnet enligt denna bestämmelse torde komma att utnyttjas ytterst sällan. Föreligger sådan risk för barnets psykiska hälsa att en överflyttning inte kan ske direkt till sökanden, torde enligt denna länsstyrelse ett överlämnande av barnet inte böra ske.

Med anledning av dessa remissynpunkter vill jag anföra följande. Jag har redan framhållit, att omhändertagande enligt paragrafen bör förekomma bara i undantagsfall och att i allmänhet endast mycket kortvariga omhändertaganden bör komma i fråga. Jag vill också betona, att det i detta sammanhang inte är fråga om att göra undersökning, om verkställighet bör ske eller inte. Ändamålet med omhändertagandet är att, sedan överlämnande har beslutats, skapa gynnsamma betingelser för överflyttningen. Detta ändamål kan i regel bäst tillgodoses genom placering på barnpsykiatrisk klinik när sådan finns att tillgå. Av praktiska skäl kan det dock inte påräknas att detta alltid kan ske, och därför bör länsstyrelsernas möjligheter att handla efter omständigheterna inte kringskäras. Något behov att för den tillfälliga åtgärd som det här är fråga om lämna placeringsfrågan i barnavårdsnämnds hand anser jag inte föreligga. Länsstyrelserna får förutsättas kunna kartlägga vilka möjligheter som står till buds och kan därvid självfallet genom informella kontakter inhämta barnavårdsnämnds synpunkter.

För att genomföra omhändertagande enligt andra stycket kan hämningsförrättning bli aktuell för att överföra barnet från den som har det i sin vård till t. ex. barnpsykiatrisk klinik.

4 §.

I paragrafen föreskrivs, att om barnet har fyllt 15 år verkställighet inte får äga rum mot barnets vilja utan att länsstyrelsen finner det nödvändigt av hänsyn till barnets bästa. Detsamma skall gälla, om barnet inte har fyllt 15 år men nått sådan mognad att dess vilja bör beaktas på motsvarande sätt. Paragrafen motsvarar 4 § i beredningens förslag.

Innebörden av bestämmelserna har behandlats i den allmänna motiveringen. Paragrafen riktar sig inte enbart till länsstyrelsen utan är tillämplig även vid polismyndighets hämningsförrättning. Om t. ex. en femtonåring motsätter sig överlämnande när polisen skall verkställa hämtning och länsstyrelsen inte i sitt förordnande uttryckligen har angivit att flyttning får ske mot barnets vilja, skall polismyndigheten ej genomföra åtgärden

(jfr 8 § andra stycket sista punkten). Likaså bör den som har i uppdrag att försöka åstadkomma frivilligt överlämnande avstå från vidare försök om barn i sådan ålder som det här är fråga om motsätter sig åtgärden. Självfallet är detta ett sådant förhållande som skall rapporteras till länsstyrelsen enligt 2 § andra stycket i departementsförslaget.

Det bör understrykas, att utrönandet av barnets verkliga vilja kan vara en svår uppgift som kräver försiktighet och omdöme hos den som skall lösa den. Som beredningen har framhållit kan barnet ha påverkats och dess inställning växla snabbt.

5 §.

I denna paragraf, som motsvarar 5 § i beredningens förslag, föreskrivs i första stycket, att länsstyrelsen kan vägra verkställighet, om det är påkallat av hänsyn till barnets bästa att rätten prövar frågan om ändring beträffande vårdnaden eller umgängesrätten. Som jag har framhållit i den allmänna motiveringen bör det dock endast under särskilda förutsättningar få förekomma att länsstyrelsen vägrar verkställighet av föreliggande dom eller beslut under hänvisning till att frågan om vårdnaden resp. umgängesrätten bör omprövas av rätten. Sålunda krävs enligt förevarande bestämmelse att det skall vara uppenbart att förhållandena ändrats väsentligt sedan domstolsavgörandet meddelades. Ytterligare gäller som villkor att en omprövning från rättens sida är påkallad av hänsyn till barnets bästa. Det bör understrykas att föreskriften, som i huvudsak anknyter till 6 kap. 13 § FB, förutsätter att det hos länsstyrelsen klarläggs att relevanta förändringar har inträtt *efter* den tidigare domstolsprövningen. Vägran att förordna om verkställighet får alltså inte motiveras med att länsstyrelsen har annan mening än domstolen i fråga om förhållanden som förelåg redan vid tiden för domstolens prövning.

Första stycket är tillämpligt även i det fallet att det tidigare domstolsavgörandet uttryckligen har gått ut på att barnet skall överlämnas, t. ex. från fosterhem till den som har den rättsliga vårdnaden. Som beredningen har framhållit torde man kunna räkna med att verkställighet begärs ganska omgående i sådant fall. I praktiken torde det därför knappast komma i fråga att då tillämpa denna bestämmelse.

För det fall att länsstyrelsen vägrar verkställighet av skäl som avses i första stycket har beredningen föreslagit, att den aktuella frågan om vårdnad eller umgängesrätt skall upptas av rätten, om den som har sökt verkställighet, hans motpart, barnavårdsman eller barnavårdsnämnd gör ansökan därom. I motiven har beredningen framhållit, att viss oklarhet f. n. råder om vem som kan ta initiativ till omprövning av sådant domstolsbeslut liksom också om ordningen för sakens behandling vid rätten. Familjerättskommittén har i sitt år 1964 avgivna betänkande »Äktenskapsrätt» (SOU 1964: 34 s. 75 och 1964: 35 s. 482) föreslagit sådan ändring i 20 kap.

FB att fråga om vårdnaden alltid får tas upp som domstolsärende. Spörsmålet om initiativrätt har däremot inte berörts. Beredningen har för sin del inte funnit anledning att gå in på problemet i hela dess vidd. Dess förslag har viss anknytning till vad som föreskrivs i 6 kap. 6 och 12 §§ FB om initiativrätt i där avsedda fall. Beredningen har inte ansett sig kunna förorda, att länsstyrelsen själv skall kunna påkalla domstols prövning.

Jag ansluter mig till beredningens synpunkter och förordar därför att bestämmelsen utformas i enlighet med dess överväganden.

Av länsstyrelsens beslut om vägran att meddela förordnande måste framgå, om beslutet grundas på första stycket första punkten av förevarande paragraf, eftersom enligt andra punkten i samma stycke frågan om initiativrätten vid domstol är beroende på att verkställighet vägrats enligt första punkten. Bestämmelse att beslutet skall utformas på sådant sätt kan ges i tillämpningsföreskrifter.

I andra stycket föreskrivs, att länsstyrelsen kan vägra verkställighet, om länsstyrelsen i annat fall finner att verkställighet ej kan ske utan avsevärd fara för barnets kroppsliga eller själsliga hälsa. Beträffande motiven till paragrafens innehåll i denna del vill jag hänvisa till den allmänna motiveringen.

Överflyttning av barn i andra fall

6 §.

I denna paragraf behandlas de s. k. handräkningsfallen. Paragrafen motsvarar 6 § i beredningens förslag.

I de fall som åsyftas i förevarande paragraf har domstol inte haft tillfälle att pröva sökandens lämplighet som vårdnadshavare. Om särskilda skäl föreligger att fråga om ändring beträffande vårdnaden prövas av rätten, skall länsstyrelsen enligt denna paragrafs andra stycke kunna vägra att vidta den sökta åtgärden under hänvisning till att domstolsprövning bör ske. Länsstyrelsen har alltså i dessa fall något större frihet vid bedömningen än när domstolsavgörande föreligger. Vägran förutsätter dock att anledning verkligen finns att kräva domstolsprövning. Skäl att kräva sådan prövning bör i första hand anses föreligga när hänsyn till barnets bästa motiverar detta.

Paragrafen torde främst bli tillämplig i sådana fall då vårdnadshavare önskar ta tillbaka barn från fosterhem.

Förslaget innehåller inte någon bestämmelse om återlämnande av barn när en vårdnadshavare egenmäktigt har tagit barnet från fosterhem. Förslaget gör i den delen ingen ändring i gällande rätt. Det bör framhållas att ingripande för att återföra barnet kan ske i den formen att vårdnadsfrågan, exempelvis på initiativ av barnavårdsnämnd, dras under domstols prövning eller att omhändertagande sker enligt BvL. Ett visst skydd mot att vårdnadshavare egenmäktigt tar barnet från fosterhem ligger i det straff-

ansvar som gäller enligt 7 kap. 4 § andra stycket brottsbalken och enligt 88 § andra stycket 2 BvL.

Som har nämnts under 1 § är det förevarande paragraf som skall tillämpas i det fallet att dom som avses i 1 § föreligger men ansökan om åtgärd riktar sig mot annan än part i det avgjorda målet.

7 §.

Denna paragraf motsvarar 7 § i beredningens förslag och avser det fallet att föräldrar eller adoptivföräldrar gemensamt har vårdnaden men den ena utan beaktansvärt skäl egenmäktigt har bortfört barnet eller kvarhåller det. Jag vill framhålla, att utrymmet för att tillämpa bestämmelsen måste bli synnerligen begränsat. I de situationer som här är i fråga torde rättens prövning av vårdnadsfrågan i regel vara behövlig. Förordnande om överlämnande bör i så fall vägras enligt 6 § andra stycket i departementsförslaget. Med tanke på att det dock kan förekomma fall då rättens prövning inte kan avvaktas utan olägenhet och det t. o. m. kan föreligga behov av interimistiskt ingripande, har jag ansett att en bestämmelse av föreslagen innebörd kan ha en funktion att fylla. Det bör nämnas att den nu berörda bestämmelsen till skillnad från de tidigare behandlade kan sägas ha en materiell innebörd i och med att den utöver vad som följer av 6 kap. 5 § FB ger den ena vårdnadshavaren större rätt än den andra att bestämma över barnets vistelseort.

Gemensamma bestämmelser

8 §.

I paragrafen anges som allmän princip att hämtning eller annan åtgärd, som vidtas beträffande barnet med stöd av detta kapitel, skall utföras på ett för barnet så skonsamt sätt som möjligt. Vidare ges vissa regler för hämtningens genomförande. Bestämmelser av huvudsakligen samma innebörd ingår i 3 § av beredningens förslag.

Den allmänna principen att ett för barnet skonsamt förfarande skall eftersträvas torde inte kräva närmare motivering.

Om hämtning har beslutats, bör polismyndigheten i regel varsko parterna om tidpunkten när förrättningen skall ske (jfr vad som anförts under 3 § om länsstyrelsens underrättelse). I viss utsträckning torde en sådan underrättelse kunna påräknas leda till att den som har hand om barnet blir benägen att ordna överlämnandet på frivillighetens väg. Polismyndigheten bör i sådant fall anses berättigad att ge anvisningar till parterna hur och när överlämnandet bör ordnas. Självfallet bör därvid uppställas som villkor att vederbörliga åtgärder vidtas före den tidpunkt som har fastställts för hämtningsförrättningen.

I paragrafen har föreskrivits att vid hämtningsförrättning företrädare för barnavården och, om möjligt, läkare skall närvara. Dessa skall kallas

till förrättningen genom polismyndighetens försorg. Bestämmelser därom torde få meddelas av Kungl. Maj:t. Departementsförslaget innebär en skärpning i förhållande till beredningens förslag såtillvida att närvaro av företrädare för barnavården gjorts obligatorisk. Detta torde inte möta praktiska svårigheter.

Det ankommer på polismyndigheten att leda förrättningen. Därav följer inte att polismyndigheten vid det praktiska genomförandet behöver spela någon särskilt framträdande roll. Det bör sålunda inte möta något hinder att vid förrättningen i första hand läkaren och/eller barnavårdsrepresentanten träder i direkt kontakt med den som har barnet i sin vård, medan polisen avvaktar tills vidare.

Förrättningens karaktär är sådan att medverkande polisman bör vara civilklädd och utnyttja fordon som inte har polisbilsmarkeringar. Över huvud bör förrättningarna genomföras så, att de inte väcker uppseende.

I paragrafen föreskrivs vidare, att polismyndigheten får uppskjuta hämtningen, om barnet har insjuknat eller annat särskilt hinder möter (jfr t. ex. vad som anförs under 4 §). Vid mera varaktigt hinder bör polismyndigheten anmäla förhållandet till länsstyrelsen. Denna bör då ta upp ärendet på nytt och meddela beslut huruvida hämtningsförordnandet skall bestå eller om annan åtgärd skall vidtas.

9 §.

I paragrafen ges föreskrifter om interimistiskt ingripande av länsstyrelse eller av polismyndighet. Bestämmelsen motsvarar i huvudsak 8 § i beredningens förslag.

Som beredningen har anfört kan ärende om överlämnande av barn ibland vara mycket brådskande. Detta gäller främst, när fara föreligger att barnet förs ur riket så att verkställigheten försvåras eller helt omöjliggörs. En bestämmelse om omedelbart omhändertagande behövs därför. Jag vill dock liksom beredningen understryka att möjligheten att interimistiskt omhändertar barn bör utnyttjas med försiktighet. I vissa fall kan det vara mindre lämpligt att barnet på detta stadium överlämnas till sökanden.

Jag vill vidare framhålla att omhändertagande enligt denna bestämmelse bör försiggå enligt samma grundsatser som har angivits i anslutning till 3 § andra stycket i departementsförslaget.

I överensstämmelse med beredningens förslag innehåller paragrafen vidare att polismyndighet skall få vidta omedelbar åtgärd som kan ske utan skada för barnet, om länsstyrelsens beslut inte kan avvaktas. Sådan åtgärd skall genast anmälas till länsstyrelsen, som har att pröva om den skall bestå. Det är inte avsett att polismyndighets befogenheter enligt bestämmelsen skall vara beroende av att verkställighetsärende är anhängigt hos länsstyrelsen. När polisen ingriper med stöd av förevarande bestäm-

melse, bör inte vidtas mer ingripande åtgärder än som fordras för att skydda barnet.

I anslutning till detta förslag vill jag framhålla, att polisen redan enligt gällande rätt har möjligheter att ingripa i vissa hithörande fall, nämligen när brott föreligger (främst enligt 4 kap. 1 och 2 §§ samt 7 kap. 4 § brottsbalken). Rätten att ingripa i sådana fall följer av polisens allmänna befogenhet och skyldighet att förebygga eller förhindra brott (jfr bet. s. 59 not 3). Vissa allmänna bestämmelser därom finns i 2 och 19 §§ polisinstruktionen den 3 december 1965 (nr 686) men någon närmare reglering beträffande ingripanden i sådana fall har inte skett. Denna fråga bör enligt min mening inte tas upp i detta sammanhang. Men jag vill understryka, att någon inskränkning inte är avsedd i polisens befogenheter att ingripa i anledning av brott som hänger samman med det här aktuella ämnet.

Utöver dessa befogenheter har i enlighet med beredningens förslag polisen tillagts möjlighet att göra snabba ingripanden i sådana sammanhang som det nu är fråga om. Snabba ingripanden kan tänkas bli behövliga även när brott inte föreligger eller det i varje fall är ovisst om brott föreligger. Det är dock troligt att den föreslagna möjligheten till ingripande enligt paragrafens andra stycke kommer att få ytterst litet användningsområde.

Förut nämndes, att länsstyrelsen skall pröva om polismyndighetens åtgärd skall bestå. Om polismyndigheten, när verkställighetsärende ej är anhängigt, har vidtagit den åtgärden att den har omhändertagit barnet och tillfälligt placerat det exempelvis på ett barnsjukhus, torde i länsstyrelsens beslut höra klargöras hur det skall förfaras med barnet. Anser länsstyrelsen, att polismyndighetens åtgärd varit riktig och därför bör bestå, bör konsekvensen vara att barnet återlämnas till den som brukar ha det om hand. Om länsstyrelsen däremot finner att polismyndigheten utan tillräckligt fog har tagit barnet från den som — för att ta det mest praktiska fallet — stått i begrepp att resa utomlands med barnet, bör anges att barnet skall lämnas till denne.

10 §.

Paragrafen innehåller bestämmelser om förfarandet hos länsstyrelsen. Den motsvarar 9 § i beredningens förslag.

Några mer ingående regler om förfarandet har inte tagits upp i förslaget. Om behov av sådana regler visar sig uppstå, torde kompletterande föreskrifter kunna meddelas av Kungl. Maj:t enligt 14 § i departementsförslaget.

I paragrafen föreskrivs att länsstyrelsen i verkställighetsärende skall föranstalta om den utredning som är behövlig. Någon uttrycklig regel om att sökandens motpart skall höras har inte upptagits i förslaget. En re-

missinstans har ifrågasatt, om inte denna fråga borde regleras i lagtexten. I det avseendet bör dock länsstyrelsen kunna handla efter omständigheterna. Jag ansluter mig till beredningens uppfattning i denna del. Det kan sålunda vara obehövt att på förhand underrätta motparten, när försök görs att före förordnande om verkställighet få överlämnande genomfört på frivillighetens väg enligt 2 §. Motparten får i sådant fall kännedom om ansökningen genom representant för barnavården. Om försök inte görs att få barnet överlämnat på frivillighetens väg, måste givetvis motparten höras. Detta behöver inte alltid ske genom formlig kommunikation av ansökningshandlingarna med anmodan till vederbörande att skriftligen yttra sig. Det kan vara lämpligare att han kallas till sammanträde och därvid får del av ansökningen och vad som har anförts till stöd för denna. Över huvud taget bör enkla och ändamålsenliga former eftersträvas. I sådana fall då saken tidigare har varit före inför länsstyrelsen men återkommer — t. ex. därför att meddelat vitesföreläggande inte har åttlytts — behöver självfallet inte den i det tidigare ärendet förebragta utredningen göras om, utan handläggningen kan begränsas till de nya omständigheter som har tillkommit.

I paragrafen anges vidare, att förhör får hållas med var och en som antas kunna lämna upplysningar av betydelse. Förhör inför länsstyrelsen bör, som beredningen har framhållit, kunna gestaltas som en formlig muntlig förhandling, när det är lämpligt.

Medicinalstyrelsen och en länsstyrelse har i sina remissyttranden till beredningen anført, att länsstyrelsen själv i första hand bör hålla förhören. Beredningen har instämt i att detta otvivelaktigt är bäst. Ytterligare har emellertid beredningen anført, att det även bör kunna komma i fråga att t. ex. socialvårdskonsulent eller barnavårdskonsulent kan skaffa in muntliga upplysningar och rapportera till länsstyrelsen. Bl. a. kan sådant förfarande vara lämpligt för att förbereda en muntlig förhandling inför länsstyrelsen. Jag ansluter mig till beredningens synpunkter i denna del.

Enligt paragrafen kan länsstyrelsen vidare förordna, att barnet skall undersökas av läkare. Läkareundersökning bör bli aktuell, när det kan befaras att en flyttning av barnet kan medföra för stora påfrestningar för detta. Något generellt krav på läkarundersökning uppställs inte.

I kallelse till förhör inför länsstyrelsen och till läkarundersökning kan länsstyrelsen förelägga vite. Skall barn under 15 år kallas, bör kallelsen med föreläggande att vid vite inställa barnet delges med den som har barnet i sin vård.

I några remissyttranden har antagits, att länsstyrelsen som ett led i utredningen ofta torde komma att inhämta yttrande från barnavårdsnämnden i barnets vistelseort. Det framhålls bl. a. att skyndsamhet i nämndens handläggning i sådana fall försvåras genom reglerna i 19 § BvL med dess

krav på förhör, kommunikation av aktmaterial m. m. Vidare har i något yttrande ifrågasatts, om det inte bör komma till uttryck i lagtexten att länsstyrelsen skall vara skyldig att inhämta yttrande från barnavårdsnämnd i vissa frågor, exempelvis sådana som rör umgängesrätt. Med anledning av dessa synpunkter vill jag understryka beredningens synpunkt att formliga remisser för inhämtande av barnavårdsnämnds yttrande inte bör äga rum utan att det verkligen är behövt. Jag vill erinra om möjligheten för länsstyrelsen att inskränka sig till att av barnavårdsnämnden begära endast upplysningar om sakförhållandena. I viss utsträckning torde även en sådan åtgärd kunna undvaras, nämligen om länsstyrelsen har fått en detaljerad rapport enligt 2 § andra stycket i departementsförslaget. Dessutom har länsstyrelsen möjlighet att exempelvis genom barnavårds-konsulenten införskaffa ytterligare utredning i ärendet. Om länsstyrelsen finner det nödvändigt att inhämta barnavårdsnämnds yttrande, torde nämnden ha att behandla saken på samma sätt som när dess yttrande begärs i andra sammanhang. Jag vill dock påpeka, att 19 § BvL gör det möjligt för nämnden att underlåta kommunikering i vissa fall, bl. a. när ärendet hos nämnden kräver så snabbt avgörande att parts yttrande inte kan avvaktas.

11 §.

Paragrafen behandlar frågor om parts rätt att av motpart få ersättning för kostnader. Vidare ges bestämmelser om kostnader, som skall betalas av allmänna medel. Paragrafen motsvarar 10 § i beredningens förslag.

Frågan om kostnadsersättning i utsköningsmål regleras i 197 § UL. Där föreskrivs att överexekutor efter vad som finnes skäligt skall bestämman, om och till vilket belopp tappande part bör till den andra parten gälda ersättning för hans kostnad i målet. Enligt vad beredningen har upplyst kommer kostnadsfrågan att uppmärksammas vid beredningens fortsatta arbete på revision av UL. Därvid kan nya principer komma att tillämpas. I detta läge anser jag liksom beredningen, att man inte på det begränsade exekutionsrättsliga område som det nu är fråga om bör införa några nyheter beträffande ersättning för parts kostnad. I första stycket av förevarande paragraf har därför bara tagits upp en hänvisning till vad som gäller enligt UL.

Liksom i utsköningsmål bör i ärenden om överlämnande av barn krävas, att parts yrkande om ersättning för kostnad skall framställas innan handläggningen har avslutats. Parterna torde så tidigt som möjligt under handläggningen böra ange sina yrkanden om kostnadsersättning och senare komplettera dessa, om handläggningen föranleder ytterligare kostnader för dem. Det är nämligen på grund av ärendenas natur svårt att förutse, när handläggningen kan komma att bli avslutad. Om överflyttningen blir genomförd på frivillighetens väg enligt 2 §, kan handläggningen avslutas med ett av-

skrivningsbeslut, när länsstyrelsen har fått rapport om att överlämnande har skett. I samband med sådant beslut bör beslut i kostnadsfrågan meddelas. När vitesföreläggande meddelas, torde beslutet härom få betraktas som ett slutligt beslut, vari kostnadsfrågan bör prövas. Om föreläggandet inte åtlöys, blir det dock aktuellt att återuppta ärendet, och ytterligare beslut kommer då att meddelas. Hinder bör inte anses föreligga att i sådant fall behandla kostnadsfråga, som avser ärendet i dess helhet. När beslut om hämtning meddelas, får sådant beslut i princip böra betraktas som slutligt. Om ärendet behöver återupptas på grund av att hinder mot hämtning har mött, bör gälla detsamma som i det nyss behandlade fallet av återupptagande.

I paragrafens andra stycke ges bestämmelser om vissa ersättningar som skall utgå av allmänna medel. Bestämmelserna har delvis utformats med 77 § BvL som förebild. I hithörande fall bör hinder inte föreligga att pröva yrkande som framställs efter handläggningens avslutande. Detta måste exempelvis bli fallet när det gäller kostnad för läkares medverkan vid hämtning.

Statsverkets kostnader på grund av bestämmelserna i paragrafens andra stycke bör belasta det under andra huvudtiteln upptagna förslagsanslaget »Ersättning åt domare, vittnen och parter».

12 §.

I paragrafen regleras besvärösförfarandet. Paragrafen motsvarar 11 § i beredningens förslag.

I huvudsaklig överensstämmelse med vad som gäller enligt 84 och 85 §§ BvL har i första stycket av förevarande paragraf föreskrivits, att besvär över länsstyrelsens beslut får anföras hos Kungl. Maj:t men skall inges till länsstyrelsen. Denna skall vid behov skaffa in ytterligare utredning med anledning av besvären. Som jag har nämnt i den allmänna motiveringen är det avsett, att besvären skall avgöras i regeringsrätten. När ändringar i lagen den 26 maj 1909 (nr 34 s. 1) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt kommer att föreslås senare under 1967, torde förslag också böra framläggas att de här ifrågakarande ärendena uttryckligen skall anges i denna lag. När uppdrag enligt 2 § meddelas före förordnande om verkställighet, skiljer sig länsstyrelsen inte från ärendet genom uppdragets meddelande. I överensstämmelse med vad som antas gälla i andra liknande situationer (jfr SOU 1964: 27 s. 497) torde talan inte kunna föras mot beslut att meddela sådant uppdrag.

Det är inte avsett, att barnavårdsnämnden skall äga föra talan mot länsstyrelsens beslut. Detta gäller även när nämnden enligt 50 § BvL har meddelat förbud att flytta barnet men förordnande om verkställighet medför att förbudet blir utan verkan.

I andra stycket föreskrivs, att beslut, som ej avser utdömande av vite,

omedelbart länder till efterrättelse, om ej annat förordnas. Länsstyrelsen kan alltså i tveksamma fall bestämma, att dess beslut inte skall verkställas förrän det har vunnit laga kraft. Om besvär har anförts över beslut, som skall gå i omedelbar verkställighet, kan regeringsrätten förordna om inhibition.

13 §.

I paragrafen regleras i vad mån länsstyrelse får pröva verkställighetsfråga, som tidigare har varit under länsstyrelsens bedömning. Paragrafen motsvarar 12 § i beredningens förslag.

Beredningen har framhållit, att det inom den exekutionsrättsliga doktrinen har hävdats, att handräckningsutslag binder överexekutor själv, i allt fall på det sättet att överexekutor, när en ansökan har avslagits, inte kan ingå i prövning av ny ansökan som grundar sig på samma skäl. Beredningen har funnit det tveksamt om motsvarande grundsatser kan vinna tillämpning i ärenden om överlämnande av barn och ansett, att det inte är lämpligt att beslut enligt förevarande kapitel är ovillkorligen bindande. Den har därför föreslagit en bestämmelse att sådant beslut inte utgör hinder att verkställighetsfrågan prövas på nytt, om ändrade förhållanden eller annat särskilt skäl föranleder det.

Skäl kan anföras för att man — eftersom länsstyrelsen prövar ärendena i sin egenskap av barnavårdsmyndighet — bör anse att allmänna förvaltningsrättsliga grundsatser skall gälla i förevarande hänseende. Dessa anses innebära, att i förvaltningsrättsliga mål mellan enskilda parter avgörandet i princip vinner rättskraft (jfr t. ex. SOU 1964: 27 s. 477). Jag anser dock att frågan inte behöver lösas från principiella utgångspunkter. I fråga om den sakliga lösningen är jag ense med beredningen. Paragrafen överensstämmer sålunda med beredningens förslag.

14 §.

I paragrafen anges att närmare bestämmelser för tillämpningen av det nya kapitlet meddelas av Kungl. Maj:t.

Övergångsbestämmelserna

Jag föreslår, att lagen träder i kraft den 1 juli 1967. Även om ansökan om verkställighet eller handräckning gjorts före denna dag, bör de nya bestämmelserna i princip äga tillämpning. Några undantagsfall har dock angivits i övergångsbestämmelserna, som i sak överensstämmer med vad beredningen har föreslagit.

Förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § utsökningslagen

Som jag har framhållit i den allmänna motiveringen skall de nya reglerna i 21 kap. FB på förevarande område träda i stället för UL. Liksom beredningen har jag ansett det lämpligt att i 1 § UL ta in en föreskrift att bestämmelserna i UL om utsökningsmål inte gäller ärende som avses i 21 kap. FB. Bestämmelsen är avsedd att träda i kraft den 1 juli 1967. I övergångsbestämmelsen har gjorts en erinran om att UL dock enligt övergångsbestämmelserna till det nya 21 kap. FB skall äga tillämpning i vissa ärenden vilka anhängiggjorts före den 1 juli 1967.

Förslag till lag om ändrad lydelse av 50 § barnavårdslagen

I 12 § BvL föreskrivs nu bl. a., att barnavårdsnämnd inte annorledes än genom samfällt beslut äger fullgöra vad som enligt FB ankommer på nämnden. Beredningen har föreslagit en jämkning av bestämmelsen för att klargöra att delegation är möjlig, när det gäller sådana uppgifter som enligt beredningens förslag skulle åvila nämnden vid försök till verkställighet på frivillighetens väg. Som framgår av vad jag förut har anfört förordar jag emellertid till skillnad från beredningen att uppdrag att försöka åstadkomma överflyttning av barn på frivillighetens väg får lämnas, inte till nämnden utan till vissa företrädare för barnavården. Till följd härav förfaller behovet att ändra 12 § BvL.

50 §.

I paragrafen regleras nu frågan om barnavårdsnämnds förbud för vårdnadshavare att skilja barn från fosterhem.

I enlighet med vad som har anförts i den allmänna motiveringen föreslås, att paragrafen ändras i följande hänseenden. I första stycket anges — med anknytning till förslaget i 21 kap. 5 § andra stycket FB — att för förbud skall krävas att en förflyttning av barnet från fosterhemmet skulle innebära avsevärd fara för barnets kroppsliga eller själsliga hälsa.

I ett nytt tredje stycke har föreskrivits, att förbud enligt paragrafen inte utgör hinder mot att barnet skils från fosterhemmet, när länsstyrelsen enligt 21 kap. FB har förordnat om barnets överlämnande. Verkställighetsförordnande kommer alltså alltid att bryta förbud enligt 50 § BvL. Detta gäller, som beredningen har anfört, även om sådant förbud skulle meddelas efter verkställighetsförordnandet.

Departementschefens hemställan

I enlighet med vad som har anförts i det föregående föreligger inom justitiedepartementet upprättade förslag till

- 1) lag om ändring i föräldrabalken,
- 2) lag om ändrad lydelse av 1 § utsökningslagen,
- 3) lag om ändrad lydelse av 50 § barnavårdslagen den 29 april 1960 (nr 97).

Föredraganden hemställer, att lagrådets utlåtande över lagförslagen inhämtas för det i 87 § regeringsformen avsedda ändamålet genom utdrag av protokollet.

Vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:
Britta Gyllensten

Lagberedningens förslag till
Lag om tillägg till föräldrabalken

Härigenom förordnas, att till föräldrabalken skall fogas ett nytt kapitel, betecknat 21 kap., med den lydelse som angives nedan.

21 kap.

Om verkställighet av dom eller beslut rörande vårdnad m. m.

1 §.

När dom eller beslut meddelats rörande vårdnaden om eller överlämnande av barn och myndighets åtgärd erfordras för tillämpning av vad rätten bestämt, sökes verkställighet hos länsstyrelsen.

Verkställighet må icke äga rum innan domen eller beslutet vunnit laga kraft, om det ej är särskilt medgivet.

2 §.

Länsstyrelsen äger anförtro åt barnavårdsnämnden i orten att söka genomföra verkställigheten, när det kan antagas att åtgärd som sägs nedan i 3 § ej erfordras.

Nämnden skall inom tid som länsstyrelsen bestämmer meddela, huruvida verkställigheten kunnat genomföras, och angiva skälen, om verkställighet ej skett. Tiden må icke sättas längre än två veckor, om det ej är oundgängligt.

Om skäl föreligga därtill, må i stället för barnavårdsnämnden lämplig befattningshavare vid barnavården anlitas för verkställigheten.

3 §.

När det finnes erforderligt för verkställigheten, äger länsstyrelsen förelägga vite eller förordna, att barnet skall hämtas genom polismyndighets försorg. Länsstyrelsen må också utdöma vite.

Hämtning skall ske på ett för barnet så skonsamt sätt som möjligt. Vid förrättningen böra om möjligt befattningshavare vid barnavården och läkare närvara. Om barnet insjuknat och därför ej bör flyttas eller annat särskilt hinder möter, skall åtgärden uppskjutas.

Om särskild anledning föreligger, må länsstyrelsen för att underlätta barnets överflyttning föreskriva, att det tillfälligt skall omhändertagas på lämpligt sätt.

4 §.

Har barnet fyllt femton år, må verkställighet ej äga rum mot dess vilja utan att länsstyrelsen finner det erforderligt av hänsyn till barnets bästa.

Detsamma gäller, om barnet ännu ej fyllt femton år men nått sådan mognad att dess vilja bör beaktas på lika sätt.

5 §.

Är uppenbart att väsentligt ändrade förhållanden inträtt sedan domen eller beslutet meddelats, må länsstyrelsen, om det finnes påkallat av barnets bästa, vägra att meddela verkställighet utan att fråga om ändring beträffande vårdnaden eller vad därmed äger samband prövats av rätten. Saken skall upptagas av rätten, om den som sökt verkställighet, hans motpart, barnavårdsman eller barnavårdsnämnd gör ansökan därom.

Om länsstyrelsen i annat fall finner att verkställighet ej kan ske utan avsevärd fara för barnets kroppsliga eller själsliga hälsa, må länsstyrelsen också vägra verkställighet.

6 §.

Även om dom eller beslut som avses ovan ej föreligger, äger den som har vårdnaden att, när barnet vistas hos annan, vid behov hos länsstyrelsen påkalla erforderlig åtgärd för att det skall överflyttas till honom.

Föreliggande särskilda skäl att fråga om ändring beträffande vårdnaden prövas av rätten, må länsstyrelsen vägra att vidtaga den sökta åtgärden utan att sådan prövning skett.

I övrigt skola 2—5 §§ tillämpas.

7 §.

Vad som stadgas i 6 § skall äga motsvarande tillämpning, när föräldrar eller adoptivföräldrar gemensamt hava vårdnaden och den ena utan beaktansvärt skäl egenmäktigt bortfört eller kvarhåller barnet samt den andra begär rättelse.

8 §.

När fara är att barnet föres ur riket eller eljest ärende som avses ovan finnes brådskande, må länsstyrelsen omedelbart förordna om barnets omhändertagande på sätt den finner lämpligt.

Om sådant beslut ej kan avvaktas, må också polismyndighet, såvitt möjligt under medverkan av befattningshavare vid barnavården och läkare, vidtaga omedelbar åtgärd som prövas kunna ske utan skada för barnet. Åtgärden skall genast anmälas till länsstyrelsen, som prövar om den skall bestå.

9 §.

Länsstyrelsen skall i ärende som avses i detta kapitel föranstalta om den utredning som finnes erforderlig. Förhör må inför länsstyrelsen hållas med envar som antages kunna lämna upplysningar av betydelse. När skäl äro därtill, må länsstyrelsen förordna, att barnet skall undersökas av läkare. I kallelse till förhör eller läkarundersökning må länsstyrelsen förelägga vite. Länsstyrelsen må också utdöma vite.

10 §.

Beträffande skyldighet att ersätta motparts kostnader i ärendet skall vad som är stadgat om utsökningsmål hos överexekutor äga motsvarande tillämpning.

Kostnaden för hämtning eller omhändertagande av barn, hörande av annan än part och läkarundersökning i fall som angivas i detta kapitel betalas av statsverket.

11 §.

Över länsstyrelsens beslut må besvär anföras hos Konungen. Besvären skola ingivas till länsstyrelsen. Denna har att skyndsamt infordra förkla-

ring däröver, om ej anledning uppenbarligen saknas, och införskaffa den ytterligare utredning som må finnas erforderlig samt att därefter insända samtliga handlingar i ärendet jämte eget utlåtande till vederbörande statsdepartement.

Beslut, som ej avser utdömande av vite, länder till efterrättelse utan hinder av förd klagan, om det ej förordnas annorlunda.

12 §.

Beslut i anledning av ansökan om verkställighet som avses i detta kapitel utgör ej hinder att frågan prövas ånyo, när ändrade förhållanden eller eljest särskilda skäl föranleda därtill.

13 §.

Konungen äger meddela närmare bestämmelser angående förfarandet hos länsstyrelsen eller beträffande barnavårdsnämnds eller polismyndighets befattning med ärenden som avses i detta kapitel.

Denna lag träder i kraft den — — —

Bestämmelserna i utsökningslagen skola ej vidare äga tillämpning i ärenden som avses i nya lagen, om ej annat följer av vad som sägs nedan. Vad i annan lag eller författning är stadgat om överexekutor skall i stället gälla länsstyrelsen, såvitt rör frågor som avses i nya lagen.

Ärende som vid nya lagens ikraftträdande är anhängigt hos länsstyrelsen såsom överexekutor skall handläggas enligt nya lagen. Ärende som är anhängigt hos särskild överexekutor må, om det finnes ändamålsenligt, överlämnas till länsstyrelsen för att handläggas som nyss sagts. I annat fall tillämpas utsökningslagen i ärendet.

Har överexekutor meddelat utslag i ärende vari verkställighet söktes före nya lagens ikraftträdande, skall utsökningslagen alltjämt tillämpas.

Utslag som meddelats enligt utsökningslagen utgör ej hinder att frågan prövas ånyo, när ändrade förhållanden eller eljest särskilda skäl föranleda därtill. Därvid skall nya lagen tillämpas.

Förslag
till
Lag
om ändring i föräldrabalken

Härigenom förordnas, att till föräldrabalken skall fogas ett nytt kapitel, betecknat 21 kap., av följande lydelse.

21 kap.

Om verkställighet av dom eller beslut rörande vårdnad m. m.

Verkställighet av dom eller beslut

1 §.

Verkställighet av vad rätten i dom eller beslut bestämt om vårdnad eller umgängesrätt eller om överlämnande av barn sökes hos länsstyrelsen.

Har domen eller beslutet icke vunnit laga kraft och är ej särskilt medgivet att verkställighet ändå får ske, får länsstyrelsen icke vidtaga åtgärd enligt 2 eller 3 §.

2 §.

Innan länsstyrelsen förordnar om verkställighet, äger den uppdraga åt ledamot eller suppleant i barnavårdsnämnden eller tjänsteman inom barnavården att verka för att den som har hand om barnet frivilligt skall fullgöra vad som åligger honom.

Den som fått uppdrag enligt första stycket skall inom tid som länsstyrelsen bestämmer lämna denna en redogörelse för de åtgärder som vidtagits och vad som förekommit vid uppdragets utförande. Tiden får ej utan synnerliga skäl sättas längre än två veckor.

3 §.

Förordnar länsstyrelsen om verkställighet, äger den förelägga vite eller, om det anses nödvändigt, besluta att barnet skall hämtas genom polismyndighets försorg. Länsstyrelsen kan även i samband med förordnandet lämna uppdrag enligt 2 §, om sådant ej förekommit tidigare.

Om särskilda skäl föreligga, får länsstyrelsen för att underlätta barnets överflyttning föreskriva, att barnet tillfälligt skall omhändertagas på lämpligt sätt.

Länsstyrelsen äger utdöma förelagt vite.

4 §.

Har barnet fyllt femton år, får verkställighet icke ske mot dess vilja, utan att länsstyrelsen finner det nödvändigt av hänsyn till barnets bästa. Det samma gäller, om barnet ännu ej fyllt femton år men nått sådan mognad att dess vilja bör beaktas på motsvarande sätt.

5 §.

Är det uppenbart att förhållandena ändrats väsentligt sedan domen eller beslutet meddelades, kan länsstyrelsen vägra verkställighet, om det av hänsyn till barnets bästa är påkallat att fråga om ändring beträffande vårdnad eller umgängesrätt prövas av rätten. Sådan fråga upptages av rätten på ansökan av den som varit part i ärendet hos länsstyrelsen eller av barnavårdsman eller barnavårdsnämnd.

Länsstyrelsen får även i annat fall vägra verkställighet, om sådan ej kan ske utan avsevärd fara för barnets kroppsliga eller själsliga hälsa.

Överflyttning av barn i andra fall

6 §.

Även om dom eller beslut som avses i 1 § ej föreligger, äger den som har vårdnaden att, när barnet vistas hos annan, påkalla länsstyrelsens åtgärd för att barnet skall överflyttas till honom.

Föreliggande särskilda skäl att fråga om ändring beträffande vårdnaden prövas av rätten, kan länsstyrelsen vägra att vidtaga den sökta åtgärden.

I övrigt äga 2—5 §§ tillämpning.

7 §.

Bestämmelserna i 6 § äga motsvarande tillämpning, när föräldrar eller adoptivföräldrar gemensamt ha vårdnaden och en av dem utan beaktansvärt skäl egenmäktigt bortfört eller kvarhåller barnet samt den andre begär rättelse.

Gemensamma bestämmelser

8 §.

Hämtning och annan åtgärd beträffande barnet skall utföras på ett för barnet så skonsamt sätt som möjligt.

Vid hämtning skola ledamot eller suppleant i barnavårdsnämnd eller tjänsteman inom barnavården och, om möjligt, läkare närvara. Om barnet på grund av sjukdom ej bör flyttas eller annat särskilt hinder möter, skall hämtningen uppskjutas.

9 §.

Föreligger i ärende som avses i detta kapitel fara att barnet föres ur landet eller är ärendet av annan anledning brådskande, kan länsstyrelsen omedelbart förordna, att barnet skall omhändertagas på sätt länsstyrelsen finner lämpligt.

Kan beslut enligt första stycket ej avvaktas, får polismyndighet vidtaga sådan omedelbar åtgärd som kan ske utan skada för barnet. När sådan åtgärd vidtages, skola om möjligt ledamot eller suppleant i barnavårdsnämnden eller tjänsteman inom barnavården och läkare närvara. Åtgärden skall genast anmälas till länsstyrelsen, som utan dröjsmål prövar om den skall bestå.

10 §.

I ärende enligt detta kapitel skall länsstyrelsen föranstalta om den utredning som är behövlig. Förhör får hållas med var och en som kan antagas ha upplysningar av betydelse att lämna. Länsstyrelsen kan förordna, att barnet skall undersökas av läkare.

I kallelse till förhör eller läkarundersökning äger länsstyrelsen förelägga vite. Länsstyrelsen äger utdöma förelagt vite.

11 §.

Beträffande parts skyldighet att ersätta motparts kostnader i ärende enligt detta kapitel äga utsökningslagens bestämmelser om kostnader i utsokningsmål hos överexekutor motsvarande tillämpning.

I fråga om ersättning till den som på kallelse inställt sig för förhör inför länsstyrelsen och icke är part äga bestämmelserna om ersättning av allmänna medel till vittne motsvarande tillämpning. Ersättningen skall dock alltid betalas av allmänna medel. Även kostnad för hämtning eller omhändertagande av barn och läkarundersökning betalas av allmänna medel. Fråga om ersättning enligt detta stycke prövas av länsstyrelsen.

12 §.

Talan mot länsstyrelsens beslut föres hos Konungen genom besvär. Besvären ingivas till länsstyrelsen. Denna skall skyndsamt infordra förklaring över besvären, om det ej är uppenbart att anledning saknas, och införskaffa ytterligare utredning, om det är behövt. Länsstyrelsen skall där efter sända handlingarna i ärendet jämte eget utlåtande till vederbörande statsdepartement.

Beslut, som ej avser utdömande av vite, länder omedelbart till efterrättelse, om ej annat förordnas.

13 §.

Beslut i ärende enligt detta kapitel utgör ej hinder att den därvid avgjorda frågan prövas på nytt, när ändrade förhållanden eller annat särskilt skäl föranleder det.

14 §.

Närmare bestämmelser för tillämpningen av detta kapitel meddelas av Konungen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1967.

Ärende som vid den nya lagens ikraftträdande är anhängigt hos länsstyrelsen skall vid dennas fortsatta handläggning enligt den nya lagen ej anses som ett på överexekutor ankommande ärende. Ärende som vid samma tidpunkt är anhängigt hos särskild överexekutor får av denne överlämnas till länsstyrelsen för handläggning enligt den nya lagen. I annat fall tillämpas utsökningslagen i ärendet.

Har överexekutor meddelat utslag i ärende vari verkställighet sökts före den nya lagens ikraftträdande, skall utsökningslagen alltjämt tillämpas.

Utslag som meddelats enligt utsökningslagen utgör ej hinder att den därvid avgjorda frågan prövas på nytt, när ändrade förhållanden eller annat särskilt skäl föranleder det. Därvid skall den nya lagen tillämpas.

Vad i annan lag eller författning är föreskrivet om överexekutor skall i stället gälla länsstyrelsen, såvitt rör frågor som avses i nya lagen.

Förslag
till
Lag
om ändrad lydelse av 1 § utsökningslagen

Härigenom förordnas, att 1 § utsökningslagen¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

1 §.

Utsökningsmål upptagas — — — — — annat stadgas.

Konungens befallningshavande — — — — — Konungens befallningshavande.

Konungens befallningshavande — — — — — vara överexekutor.

*Bestämmelserna i denna lag om
utsökningsmål gälla ej ärende som
avses i 21 kap. föräldrabalken.*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1967. Om utsökningslagens tillämpning i vissa ärenden, som anhängiggjorts dessförinnan, meddelas föreskrifter i övergångsbestämmelserna till lagen den 1967 (nr) om ändring i föräldrabalken.

¹ Senaste lydelse av 1 § se 1964: 446.

Utdrag av protokoll, hållet i lagrådet den 5 juni 1967.

Närvarande:

f. d. justitierådet	LIND,
justitierådet	SÖDERLUND,
regeringsrådet	ÅBJÖRNSSON,
justitierådet	BRUNNBERG.

Enligt lagrådet den 24 februari 1967 tillhandakommet utdrag av protokoll över justitieärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 27 januari 1967, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i 87 § regeringsformen avsedda ändamålet inhämtas över upprättade förslag till 1) *lag om ändring i föräldrabalken*, 2) *lag om ändrad lydelse av 1 § utsökningslagen* och 3) *lag om ändrad lydelse av 50 § barnavårdslagen den 29 april 1960 (nr 97)*.

Förslagen, som finns bilagda detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Ove Lindh.

Lagförslagen föranledde följande yttranden i lagrådet.

Förslaget till lag om ändring i föräldrabalken

5 §.

Justitierådet Söderlund:

Vid bedömning av om en verkställighet genom exekutiv myndighet skall få ske, när den innebär förflyttning av barn, har i praxis hänsyn tagits till den verkan åtgärden kan medföra för barnets hälsa. Detta gäller även då en dom åberopats till stöd för åtgärden. I vissa avgöranden har därvid enligt min uppfattning den meningen gjorts gällande att verkställighet bör vägras redan när risk föreligger för att en flyttning kan få allvarliga följder för barnet (jfr NJA 1950 C 730, 1961 C 587 o. 1964 C 36; se även 1964: 57 o. C 764).

Vad gäller tillämpning av den i 50 § BvL givna bestämmelsen om förbud mot flyttning av fosterbarn framgår av förarbetena att denna för sin tillämpning kräver att det föreligger risker för allvarlig skada på barnets kroppsliga eller själsliga hälsa eller för dess utveckling och att en mera måttlig risk för psykisk skada inte utgör tillräckligt skäl för att meddela förbud.

Såsom i motiven till nu förevarande lagstiftning framhålls påverkas bedömningen av två huvudsynpunkter. Utgångspunkten måste således vara att domstols dom eller beslut skall lända till efterrättelse och att verkställighet skall kunna ske om så erfordras för att tillgodose vårdnads-havarens rätt att bestämma barnets vistelseort. Men dessutom bör hänsynen till barnets bästa vara en ledande synpunkt i hithörande verkställighetsärenden. I den mån dessa synpunkter i ett givet fall kommer i strid med varandra måste en avvägning mellan dem ske.

När det gäller att göra den intresseavvägning som sålunda kan uppkomma, bör som i motiven framhålls beaktas den större eller mindre sannolikheten för att skada för barnet skall uppkomma av åtgärden. Vidare bör hänsyn tagas till beskaffenheten av de skadeverkningar som åtgärden kan medföra.

I lagtexten har använts uttrycket »avsevärd fara». Härigenom avses enligt uttalande i motiven att markera att det är risken för skada som skall beaktas och att risken skall vara stor men att det inte behöver tagas för visst att skada verkligen kommer att följa. Det kan enligt min mening ifrågasättas om det står i god överensstämmelse med den förut avgivna synpunkten om hänsynen till barnets bästa att uppställa krav på att en så höggradig risk skall föreligga för att verkställighet inte skall få ske. En bättre avvägning synes mig kunna ernås, om förutsättningen anges i anslutning till den uppfattning som enligt vad förut sagts kommit till uttryck i rättstillämpningen.

Vad gäller skadeverkningarna har i motiven framhållits att det kan vara påkallat att vägra verkställighet, om verkningarna kan befaras bli mera långvariga, även om skadan inte är verkligt allvarlig i vanlig bemärkelse. Verktällighet bör däremot inte vägras om åtgärden kan bedömas medföra endast övergående störning eller annan tillfällig olägenhet för barnet. Mot dessa synpunkter synes mig ingen erinran kunna göras.

Det är givetvis svårt att utforma lagtexten så att denna kommer att innehålla mera ingående anvisningar till ledning för bedömandet. Förhållandena i de enskilda fallen är nämligen alltför mångskiftande. Bedömningen måste innebära en diskretionär prövning av den situation som föreligger under utnyttjande av allmänmänsklig erfarenhet och av medicinsk och psykologisk expertis. Enligt min mening skulle de förutsättningar som bör uppställas för att verkställighet inte skall få ske dock komma till tydligt uttryck om 5 § andra stycket ges följande lydelse: »Länsstyrelsen får även i annat fall vägra verkställighet, om risk föreligger för att åtgärden skall medföra skada för barnets kroppsliga eller själsliga hälsa, som ej endast är av övergående natur.»

10 §.

Lagrådet:

I den föreslagna lagen har inte tagits upp någon bestämmelse, som ger länsstyrelsen möjlighet att föranstalta om vittnesförhör vid domstol. Ett särskilt stadgande om dylik befogenhet för länsstyrelse finns t. ex. i 76 § barnavårdslagen och 29 § nykterhetsvårdslagen. Även utan sådan särskild bestämmelse torde emellertid länsstyrelse i ärende enligt det nya kapitlet i föräldrabalken med stöd av föreskriften i 38 § 3 mom. länsstyrelseinstruktionen kunna förordna om vittnesförhörs anställande vid allmän under rätt. Det kan dock förmodas att denna möjlighet kommer att utnyttjas endast i ringa omfattning.

11 §.

Lagrådet:

I paragrafen behandlas frågor om kostnadsersättning. Bestämmelserna avser närmast kostnader som uppkommer i första instans. Uppenbarligen skall liknande regler tillämpas i fråga om motsvarande kostnader i regeringsrätten. I dessa fall bör givetvis ankomma på regeringsrätten att besluta i ersättningsfrågan.

I anslutning till bestämmelserna i andra stycket har departementschefen uttalat att beträffande där avsedda ersättningar hinder inte bör föreligga att pröva yrkande som framställts efter handläggningens avslutande. I mål som avgjorts av regeringsrätten skulle det kunna ifrågasättas om ett sådant yrkande skall upptas direkt av regeringsrätten eller i första hand prövas av länsstyrelsen. Såvitt gäller ersättning för kostnader som uppkommit i samband med målets prövning i regeringsrätten, exempelvis kostnad för läkarundersökning som begärts av regeringsrätten, synes det mest ändamålsenligt att regeringsrätten själv prövar ersättningsyrkandet. Frågan om ersättning för kostnad som uppkommit först efter det regeringsrätten avgjort målet, t. ex. kostnad för hämtning eller omhändertagande av barn, synes däremot böra prövas av vederbörande länsstyrelse.

Såsom anförts under 10 § torde länsstyrelsen med stöd av föreskrifterna i länsstyrelseinstruktionen ha befogenhet att föranstalta om vittnesförhör vid domstol. Har sådant förhör hållits bör det givetvis ankomma på rätten att bestämma ersättningen till den hörde (jfr 77 § barnavårdslagen och 30 § nykterhetsvårdslagen). Särskild bestämmelse härom torde icke behövas.

12 §.

Lagrådet:

Enligt 12 § andra stycket gäller, om intet annat bestäms, att länsstyrelses beslut i ärenden som den föreslagna lagstiftningen avser omedelbart skall lända till efterrättelse utom då fråga är om att utdöma vite. Såsom av 11 § framgår kan länsstyrelsen i sådana ärenden också bestämma om kostnadsersättning till part varvid i UL givna bestämmelser om kostnader

i utsökningsmål skall äga motsvarande tillämpning. I motiven har därvid framhållits att man icke bör införa några nyheter beträffande ersättning för parts kostnad på det begränsade område som det nu är fråga om.

Vad sålunda i 11 § stadgats om att UL:s bestämmelser om kostnader i utsökningsmål hos överexekutor skall ha motsvarande tillämpning avser ej frågan om verkställbarheten av ett beslut om kostnadsersättning åt part. Regeln föranleder alltså inte att vad enligt 51 § sista stycket jämfört med 37, 39 och 40 §§ UL gäller om verkställighet av överexekutors utslag rörande kostnad i utsökningsmål blir tillämpligt. Verkställbarheten regleras i stället genom nyssnämnda föreskrift i 12 § andra stycket i det remitterade förslaget.

Det i remissprotokollet anförda skälet för att på detta område i möjligaste mån behålla nuvarande ordning synes kunna åberopas även i vad gäller förutsättningarna för att erhålla verkställighet av länsstyrelsens beslut om partskostnader i ärenden om överflyttning av barn. Lagrådet — som anser att vad 39 och 40 §§ UL stadgar om verkställighet av beslut varigenom betalningsskyldighet ålagts kommer att i enlighet med allmänna rättsgrundsatser vara tillämpligt även på beslut som här avses — vill förorda att i 12 § andra stycket görs undantag ej blott för beslut som avser utdömande av vite utan även för beslut, som avser kostnad till part.

Ö v e r g å n g s b e s t ä m m e l s e r n a

Lagrådet:

Under föredragningen inför lagrådet har upplysts att avsikten är att framlägga lagförslagen för riksdagen under höstsessionen 1967. I lagstiftningsfrågans nuvarande läge bör därför dagen för ikraftträdandet sättas senare än som skett i förslaget.

Förslaget till lag om ändrad lydelse av 1 § utsökningslagen

Lagrådet:

Lagrådet hänvisar till vad som anförts under övergångsbestämmelserna till förslaget till lag om ändring i föräldrabalken.

Förslaget till lag om ändrad lydelse av 50 § barnavårdslagen

Lagrådet:

Lagrådet hänvisar till vad som anförts under övergångsbestämmelserna till förslaget till lag om ändring i föräldrabalken.

Justitierådet Söderlund:

Om vad jag anfört under 5 § förslaget till lag om ändring i föräldrabalken vinner bifall, synes därav betingad omformulering böra göras av första stycket i nu förevarande lagrum.

Ur protokollet:
Ingrid Hellström

Utdrag av protokollet över justitieärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Regenten, Hertigen av Halland, i statsrådet på Stockholms slott den 9 juni 1967.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, LANGE, KLING, EDENMAN, JOHANSSON, HOLMQVIST, ASPLING, PALME SVEN-ERIC NILSSON, LUNDKVIST, GUSTAFSSON, GEIJER, MYRDAL, WICKMAN

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Kling, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter lagrådets den 5 juni 1967 avgivna utlåtande över de den 27 januari 1967 till lagrådet remitterade förslagen till

- 1) lag om ändring i föräldrabalken,
- 2) lag om ändrad lydelse av 1 § utsökningslagen,
- 3) lag om ändrad lydelse av 50 § barnavårdslagen den 29 april 1960 (nr 97).

Föredraganden redogör för lagrådets utlåtande och anför.

Vad lagrådet har anfört föranleder ingen erinran från min sida. Lagrådets förslag till visst tillägg till 21 kap. 12 § i det förstnämnda lagförslaget bör godtas.

Den nya lagstiftningen bör träda i kraft den 1 januari 1968. Förslagets ikraftträdandebestämmelser bör alltså ändras i överensstämmelse härmed.

Utöver vad som följer av det anförda torde vissa redaktionella jämkningar böra vidtas i lagtexten.

Föredraganden hemställer, att Kungl. Maj:t genom proposition föreslår riksdagen att antaga förslagen med de ändringar som sålunda har angivits.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Kungl. Höghet Regenten att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Margit Edström